

A tartalomról:

Dr. Baltazár Dezső: Üdvözet kívülről — Somlyó Zoltán: A könnyező szem (vers) — Timár Magda: Héber írás (vers) — Feleki Sándor: Az utolsó út (vers) — Josef Trachtenberg (Britson): Az utolsó a városkában (vers) — Bialik: Berésith könyve legendája — Dr. Karl Schwarz (Tel-Aviv): A Hirschmügyüjtemény Tel-Avivban — A várakozásról (vers) — Pap Hella: Két ismeretlen testvér — M. Y. Ben-Gavriel (Jeruzsálem): Bolyongás Szodoma és Gomorrha között — Ambrus Balázs: Mazkír (vers) — Widder Salamon: A világirodalmi lexikon — Gálosi Soma: Egy száztizenkétéves istenes élet — Bialik leveleiből — Zelk Zoltán: Emlék — Peterdi Andor: „Maga nagy huncut!” — Dr. Török Lajos egy. tanár: Az ókori zsidók kozmetikája — A Mult és Jövő jubiláris szentföldi útja — Miklósi György: Gyalog jött... (vers) — A Mult és Jövő jubileumi kultúrestje — Helmar Lerski első Palesztina-filmje — Új könyvek — Tollhegyről — Zsidó humor — Krónika és szemle — Fodor Fülöp: Kfar Masaryk — Erdélyi hírek — Ötvenkét illusztráció és két műmelléklet

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT
SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JOZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
199-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

Zene!

GRAMOFÓN

HEGEDŰ

RÁDIÓ

ZONGORA

MINDEN HANGSZER

Sternberg



KIRÁLYI UDVARI HANGSZERGYÁR

VII, RÁKÓCZI-UT 60

SAJÁT PALOTA

ARJEGYZÉK INGYEN! FIZESSEN ELŐ ÉVI 1 - P-ÉT A LEGGAZDAGABB TARTALMU, KÉPEKKEL ILLUSZTRÁLT STERNBERG HIRADÓRA
NAGY PÁLYÁZATOK, HATALMAS DIJAKKAL AZ ELŐFIZETŐK RÉSZÉRE.

F Ü R T H

lakástakarító- és féregirtó vállalat
Budapest, V., Csáky-utca 7. II. emelet
Telefon 24-4-55

Lelkiismeretes munka * Prima referenciák



Hangszerek, zongorák
részletre is legolcsóbban

REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 58

**Tábla- és tükörüveg
nagykereskedés**

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon 10-1-14 *

Kuffler-étterem

Vilmos császár-út 39 Hajós-utca sarok
Telefonszám: 16-7-57 Fennáll 1903 óta

Menürendszer, mérsékelt árak
Ebéd házhoz szállítás
Péntek esti vacsorák

Celluloid ajtóvédő

Minden színben és formában.
Mégvéd kopástól, piszkolódástól.

Celluloid toaletberendezés
fürdőszoba-butor,

Celluloid kilincs
celluloid felirati táblák.

„Cello-fix” ajtó- és ablak-
légréselzárók
alkalmazásával nagy tüzelőanyag-meg-
takarítás

HIGIÉRIA CELLULOIDIPAR

V., Hold-utca 5, a Nemzeti Bankkal szemben

Telefon: 15-9-16



Isidor Kaufmann : Szombat — Sabbath



*Régi ezüst szombatesti fűszertartók „Besomim”
(A telavivi Hirsch műgyűjteményből — Kunstsammlung Hirsch Tel-Aviv)*

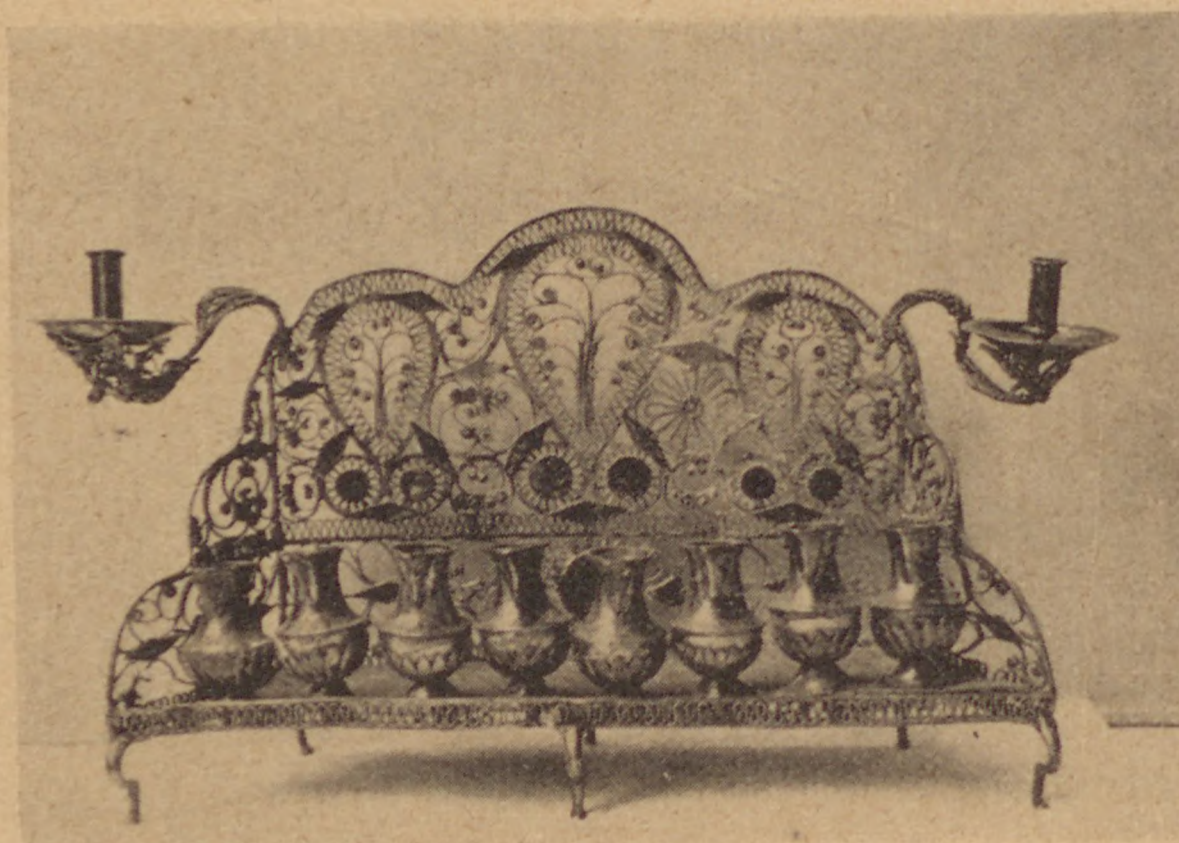
A Mult és Jövő 1935 februári műmelléklete



Régi ezüst szombatesti fűszertartók „Besomim”



Régi ezüst szombatesti fűszertartók „Besomim”



Régi ezüst Menorah és Eszrog-tartó

(A telavivi Hirsch műgyűjteményből — Kultgeräte aus der Kunstsammlung Hirsch Tel-Aviv)

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR PATAI JÓZSEF * XXV. ÉVFOLYAM, 1935 FEBRUÁR

DR BALTAZÁR DEZSŐ: ÜDVÖZLET KIVÜLRŐL

Mindenkinek a maga lelkiismerete a főbírósa. Ha „*pro foro interno*“ a megtett kötelesség és a betöltött feladat nemes önérzetének rovata hiány nélkül van megállapítva, akkor „*pro foro externo*“ nem szokott vizsgálódni és igazolást keresni az ember. De azért a kívülvalók elismerése semmiképpen sem tartozik a mellőzhető mennyiségek közé. Erkölcsi tökéletesség ez, vagy legalább is olyan erkölcsi tényező, amely a jelentőségében sohasem hanyatló ékesség és szépség értékeit hordja magában.

Igy van ezzel kétségtelenül a „*Mult és Jövő*“ is. Így van ennek az illusztris folyóiratnak írótabora is, élén a sok talentumnak fegyverzetében imponáló vezérrel: Patai József doktorral.

A „*Mult és Jövő*“ a zsidó értékek, eszmék és érdekek szolgálatában nemcsak a zsidóság számára bizonyult pótolhatatlan irodalmi eszköznek, hanem az általános emberi igazságok és eszmények kultuszában is első teljesítő volt az örökszentségű közös oltár körül. A mult felé nem fejtelt hamu vezeklésével, hanem érdemek koszorújával ékesített homlokkal tekinthet vissza. Ezt lelkének belső bizonyossága előtt jogerős ítélet erejével állapíthatja meg és az ítéletet aláírhatja a nyugodt öntudat, reszketésnélküli kezével. *A lelkiismeret boldogságának ezt a teljességét hadd tetézzem és ékesítsem én: a kívülvaló elismerésem sok aranyának elészámolásával.*

A „*Mult és Jövő*“ a mult színigazságait hozta világlatra és ezzel is igyekezett olyan jövőt biztosítani, amely evolúciós úton a multnak zökkenésnélküli logikus következése. A zsidó igazságok a Szentírás igazságai. Történelmi bölcsességnek évezredes vergődéséből és szenvedéseiből kitisztult és kinemesedett drága gyöngyei. Mély tűzükben az Örökkévaló lelke világított, amely első áldásként a világosságot adta a világnak.

Az igazságok nem arra valók, hogy paragrafusokba szedve, a megbecsülés múzeumába nyerjenek méltóságos elhelyeztetést, hanem arra valók, hogy bennük és általuk az ember lelkével állandó találko-

zót tartson fenn az Isten, aki nem veszíthette el sem a reménységét, sem a kegyelmét ahhoz, hogy az ember valamikor még az ő képére és hasonlatosságára kialakul. Az igazságokat az élet számára, az élet elemeiül, tényezőiül, rendezőiül, tökéletesítőiül rendelte az, akinél az éjszaka is fénylik és a sötétség is olyan, mint a világosság.

Az igazságoknak nemcsak az a rendeltetésük, hogy érvényüket megtartsák változatlanul, hanem az is, hogy az emberiség életében áldássá váljanak. Az áldások foglalata a béke. A békében jelenik meg az emberi élet jólétének valósága, ontva két kézzel testi és lelki oldalra, anyagi és szellemi javak özönét.

Az igazság és a béke nem a hetedik ég magaslatába felkárhoztattott reményképzetek, hanem olyan erők, amelyek a földön törekszenek valósággá lenni: itt alkotni maguknak érvényesülés országát, feltétlen uralkodás birodalmát. Ez minden nemes lélek számára a jövő óhaja, imája, reménysége. A zsidó szellemé itt is az érdem, hogy ennek a jövőnek a valóságát már a mult példájának valóságával támasztja alá.

A zsidó történelem Istentől ámenezett tanúbizonyossága szerint már volt az igazságnak országa, volt a békének birodalma. Ennek az országnak a fejedelme, ennek a birodalomnak a királya jelenik meg Ábrahám előtt, aki az eget-földet összekötő ígéretek örököse és örökagyójaként áll az idvesség irányozó helyén. „*Malki cedek melech Salem*“

מלכי צדק מלך שלם

ez az örök fény ragyogó pompájával koronázott király, akit mi is a Messiás előképének tartunk.

A „*Mult és Jövő*“ tegyen továbbra is alattvalói szolgálatot ennek a Királynak, akitől az igazság győzelmére alapított béke programját én is átvettem. *Azért tudom értékelni a zsidó lélek szellemét, irányzását, nemességét, áldását és eredményeit.*

Ezeknek értéke mindig magasan fog világítani a félreértések, vádolások, gyűlölködések komor zajlása felett, mint világítótorony a háborgó tenger felett.

Somlyó Zoltán: A könnyező szem

Patai Józsefnek

A zsidó, könnyes szem csak ment.
Az utcán jobbra-balra rend,
mint minden más napon.

Csak ment a szem, a könnyező,
ment, mint a semmibe vesző,
az elárvult atom...

Utána nem néz senki sem.
Pedig ő oly keservesen
tekint a könnyön át...

Nincs, aki kérdje: senkisé:
mért könnyezel, te könnyes szem? —
Lásd, én figyeltem rád...

E világon: e sors-mezőn,
hagyják őt menni könnyezőn
s ő tudja: valahol

Van egy szem, mely ragyogva, fönn,
tudja, hogy más könny ez a könny,
hogy ez a könny dalol...

Timár Magda: Héber írás

Tiszta, szíromarcú gyermek, ismered-e a héber írást,
a csomós, különös héber betűket?

Gyermek, rajzoltál-e már gyenge kezeddal
héber „sin“-t, „rés“-t, „bész“-t és megálltál
néha fehér füzetkéd mellett langyos,
mosolybasimuló ajakkal?

„Sin“-nel kezdődik a „Sém“, a „Sádáj“ szent neve,
a „Salóm“, a „Sömá“ és a „Somájim“, az ég neve is.
Játszottál-e már koronás „sin“ betűkkel, rajzoltál-e már
ügyetlen, csöppnyi kezeddal füzéres, virágtestű
héber betűket és kézenfogtad-e már többi,
lengén lépkedő betűtestvéreket?

Olyan tárt, tiszta a szemed,
mint a csodálkozó „bész“ betű
és olyan a tested, a lelked is,
olyan csodára váró tiszta tükör.

Keresgélte-e már az imakönyvben
ugrándozó, ujjongó, furcsa betűket,
gondolkoztál-e azon, hogy mért szent
ez az írás, ez a leveles, fürtös, furcsa,
amelynek minden betűje olyan,
mint vidám mezei csokor

kandikálószerű virágai.

Gyermek, megtanultál-e látni a betűk mögé
és tudsz-e velük beszélgetni,
amikor a pázsitos idő ölében játszol?

Gyermek, kötötted-e már koszorúba
a fürge betűk okosan bámuló fejét?

Gyermek, imádkoztál már?

Feleki Sándor: Az utolsó út

Ha az, ki legdrágább neked,
Készül elhagyni téged,
Ne sírd előtte könnyeid,
A seb akárhogy éget.

Míg törlesz izzó gyöngyöket
Halavány homlokárul,
Pihenjen rajta mosolyod,
Mely bút, kint el nem árul.

És szóljon hangod biztatón,
Míg ott ülsz ágya mellett.
Legyezi őt szelíd szavad,
Mint tavaszi lehellet.

És fogd meg fonnyadó kezét
Melegen, bátorítva
S könnyebben lép a búcsúzó
A zord, rejtelmes hídra.

A hídra, mely látatlanul
Távol ködébe vész be
S úgy érzi, hogy te vezeted,
Míg nyugszik kéz a kézbe.

Fölötte mintha ragyogón
Csodás, kék ég lebegne
S indul szelíden, megadón
Az örök végtelenbe.

Az utolsó a városkában

Josef Trachtenberg (Britson) jidis költő új ciklusából

Ez az öreg rabbi bús históriája,
Aki el nem hagyta árva városkáját,
Hűséggel őrizte ötven évig nyáját,
És Tórát tanult, nem nyílt más szóra szája.

Egyszer az ősz rabbi ima után, ősszel,
Hűvös, zord reggel volt, hideg kívül, belül,
Taliszát, tfilinjét lassan levetkőzte
S látta magát nagy templomában egyedül...

S az öreg rabbi nemzedékek terhét érezé,
Ő az utolsó hordja még a nehéz robotot
S kinyitá a frigyládát s bedugta fejét a Tórák közé
S a néma tanuk előtt sirva fakadt, sírt, zokogott...

Szétszaladt a városka, szét az egész község,
Új Galuthok hívták: Palesztina, Brazília...
Csak őt egymagát vágyai városához kötötték
S itt maradt egyedül, árva, csendes, hű, egyetlen fia...

S az öreg rabbi leült gyászolni a földre,
Megtépte ruháját, egy község zsidóért, ki itten élt...
S az utolsó őszi napsugarak tündökölve
Aranykoszorúval koszorúzták fehér fejét...

S a napsugarak s az arany sugárkévék
Körülragyogták, arcát lágy fénnel fonva át,
S körülölelték, mintha vigasztalnák, becéznek,
S csókolták az utolsó zsidó hideg homlokát...



Régi ezüst szombatesti fűszertartók „Besomim”
(A telavivi Hirsch műgyűjteményből — Sammlung Hirsch Tel-Aviv)

BIALIK: BERÉSITH KÖNYVE LEGENDÁJA

1.

Élt az országban egy jámbor, kegyes és igaz utakon járó férfiú, kinek az Isten adott gazdagságot és kincseket, de a gyermekáldást megvonta tőle. És a férfiú már öreg és előrehaladott korú volt és még mindig magtalan maradt.

És nagyon elkeseredett a jámbor és szomorú lett szive, mert azt mondotta: „Mi hasznom a gazdagságomból, ha nincsen fiam? Ki lesz támaszom öregségemben és ki fog megemlékezni nevemről halálom után?”

És nagyon vágyakozott a jámbor, feleségével együtt gyermek után és imádkoztak Istenhez és sírtak. Mikor pedig a jámbor imaházba ment és meghallotta az iskolásfiúk lármáját és csevegését, elnehezedett szive és epekedett hangjuk után.

És mikor a gyermekek kijöttek tanítójuk házából, a jámbor figyelte őket ajtajából, sok szeretettel foglalkozott velük, diót és pogácsát osztogatott nekik, megölelte, megcsókolta őket és megkérdezte, hogy mit tanultak. És a gyermekek úgy gyűltek köréje, mint a kis madarak és mindegyik elmondta azt a részt, amire mestere tanította aznap. Akkor könnyekkel teltek meg a jámbor szemei és így kiáltott fájdalomában:

„Boldogok az atyák, akiknek ez jutott! Boldogok ők és holdog a sorsuk! Boldogok ezen a világon és jó a sorsuk a túlvilágon! De én — jaj nekem ezen a világon és jaj nekem a túlvilágon!”

És mikor látta a jámbor, hogy hiába imádkozik, mert nem talál meghallgatásra, egy napon szétosztotta minden kincsét a talmud-tudósok között és így szól:

„Imádkozzatok értem, ki tudja, hátha megkönyörül rajtam Isten és megadja veletek együtt osztályrészemet a túlvilágon.”

És látta Isten a jámbor szívét és megindult irgalma. És íme, az év fordulójára a jámbor feleségének fia született és nagyon örvendezett együtt a férfi feleségével, nagy lakomát rendeztek és dicsérték Istent, mert már remélni sem merték, hogy ilyen kegyelmes lesz hozzájuk öregségük idejére.

És egész lelkükkel csüggték az öregek gyermekükön és jobban szerették lelküknél. Ő volt az örömük és vigasztalójuk minden napon. Nem telt be szemük arcát nézni és fülük kacagását hallani. Ha mosolygott a gyermek — sugárzott az ő arcuk is és ha sírásra görbült ajka, szinte elszállott belőlük a lélek. Így nevelték és gondozták a gyermeket és drágább volt ő nekik szemük világánál is.

2.

És mikor a fiú betöltötte ötödik esztendejét, vállára ültette őt atyja, elvitte a rabbi házába és így szólt: „Mester, íme elhoztam neked fiamat, tanítsd őt Tórára és oktasd a parancsolatokra.” — És felelt a mester: „Az Örökkévaló áldja meg a gyermeket. Legyen egy a tanítványaim közül és Isten világosítsa meg elméjét és nyissa fel szívét a tan számára.” — „Melyik könyvvel kezdje a tanulást fiam?” — kérdezte az apa. — „Vajikro könyvével, mint ahogyan azt a többi fiúk szokták” — felelte a mester, de az apa azt mondta: „Nem így, uram, mesterem, hanem Beresith könyvével kezdje, mert ez a könyv a világ urának, az ég és föld teremőjének dicsérete és magasztalása. Ezt a könyvet olvassa a gyermek, hadd tudja meg, milyen nagyok Isten tettei és mekkora az ő világának dicsősége.” — És a mester, az apa akarata szerint Beresith könyvére tanította a fiút.

És az öreg apa napról napra hátán lovagoltatta a fiút, reggel elvitte a mester házába és este visszahozta. Így cselekedett vele minden napon.

És nőtt a gyermek, széparcú, kedves és okos lett és tanulta a Beresith könyvét. És lelke nagyon ragaszkodott tanulmányaihoz és mindig velük foglalkozott.

Egy napon így szólt a gyermek apjához: „Apám, meddig lovagoltatsz még hátadon? Engedj hadd menjek egyedül mesterem házába. Megyek majd saját lábamon, hiszen megnöttem és jól ismerem az utat, nem fogok eltévedni.” És apja megengedte neki, hogy egyedül menjen, de óva intette, hogy ne térjen le sem jobbra, sem balra az útról, amelyen naponta jár és ne menjen senki idegen után, ha az hívná is az úton, nehogy valami baj érje. És a gyermek nagyon örült, hogy megengedte neki atyja, amit kért, korán reggel felkelt, hóna alá vette a könyvet, a Beresith könyvét, vette az enivalót, amit anyja készített neki, megcsókolta a mezuzát, köszönt apjának, anyjának és elindult vidáman és holdogan.

És az asszony utánanézett az ablakból és így szólt a jámborhoz: „Életemet adnám érte, férjem. Láttad, milyen vidám volt és hogy világítottak a szemei?” És felelt a jámbor: „Isten tana van szívében, feleségem és az sugárzik az arcról és vidámmá teszi a szívet.” És az asszony sóhajtott és szólt: „Bár csak békében hazaérne.” De rászólt a jámbor, mondván: „Asszony, ne vétkezz! Pajzs és vért a tan, a Tóra.” És az öreg és felesége nagy szeretettel néz-

tek a fiú után és csendben suttogták: „Áldjon meg Isten és őrizzen“ — amíg csak el nem tűnt szemeik elől.

3.

És ment a gyermek egyedül az úton, az iskola felé vidám szívvel, mert úgy érezte magát, mint aki messzire megy, hogy nagy tetteket vigyen véghez és semmitől sem fél. És ment uccáról uccára, térről térre, biztosan lépetgetve és könnyű volt a lelke és szíve erős, mert nem tudta, hogy rossz vár rá. Kihalt úton ment éppen és egy vágatató kocsi, három hatalmas paripával, viharként jött vele szembe, mint a hegyről lezúduló szélvész. Vasha, rézbe öltözött lovasok, porfelleget szórva az ég fele, kürtöket fujva nyargaltak hol előtte, hol utána.

És mielőtt még összeszedhette volna magát a fiú, az egyik lovas megragadta és mint aki egy kis csirkét emel fel, bedobta a kocsiba. És a kocsi nem állott meg robogásában, hanem egy pillanat alatt megfordult és szelek szárnyán robogott vissza lovasaival oda, ahonnan jött. És egy perc múlva — a kocsi, a lovasok és a gyermek, minden eltűnt.

4.

És estefelé, mikor a nyáját már beterelték a legelőről, nagyon elszomorodott a jámbor és elszorult szíve, mert látta, hogy gyermeke nem tér vissza. És sietve elment az iskolába és fia után kérdezősködött, mondván: „Hol van fiam? Miért nem jön már haza? Hiszen ma reggel is elküldtem a mester házába!“ És mondta a rabbi: „Nem jött el fiad ma reggel az iskolába és senkisémet láttam. Azt gondoltam, talán beteg.“ És rettenve megremegett a jámbor és futott, kereste fiát az összes uccákon és tereken és megkérdezett minden járókelőt: „Nem láttad-e fiamat?“



*Lesser Ury: Alkonyi táj — Abendlandschaft
(Kunstsammlung Hirsch Tel-Aviv)*

De senki sem látta és senki sem tudott róla. És keservesen sírt az öreg, haját tépte, ide-oda bolyongott az uccákon és kiáltozott bánatában: „Fiam, jaj hol vagy fiam? Oh felelj nekem! Jaj, én fiam, bár csak meghalhatnék helyetted! Hogyan térjek haza nélküled, mit mondjak, mit meséljek anyádnak?“ És mikor a jámbor felesége megtudta a szerencsétlenséget, zokogva jajgatott és szinte elszállt a lelke. És együtt gyászolták fiukat ketten, az öreg és felesége és jajveszékelésük az éjig hallatszott fel.

5.

És a kocsi, amely a gyermeket elragadta, egy hatalmas gazdag grófnak kocsija volt, aki vadászni indult és mikor vetélytársának, a másik grófnak birtokára érkezett, így gondolkozott: „Ugyan, meghosszantom egy kicsit azt a balgát.“ És hirtelen megjelent lovasaival szomszédja birtokán, foglyokat ejtett és hazatért. Szokás volt ez akkoriban a hatalmasok között.

Mikor elvitték a fiút a gróf házába — a gróf gyermektelen volt — megnézte őt, kedvesnek találta, magához vette és a gyermek ott maradt a palotában. És Isten a gyermekkel volt és kedvessé tette a gróf szemében és az nagyon megszerette. És a palotabeliek becézték és diszítették és minden nap új játékokat hoztak neki, hogy megörvendeztessék és vigasztalják fájdalmában. De a gyermek gyűlölte őket és játékaikat és megvetette szeretetüket, mert vágyakozott apja és anyja után és nem tudott megvigasztalódni, hanem napról napra egyedül és hallgatagon ült. Csak egy vigasza volt még fájdalmában, a szent könyv, a Beresith könyve, amelyet magával hozott fogságába és elrejtett egy titkos helyre a palotában és őrzött, mint a szeme világát. Ha nagyon erőt vett rajta fájdalma, odalopózott és kivette a szent könyvet rejtekhelyéről, megcsókolta szeretettel és tisztelettel és olvasott belőle, mondatot mondat után, egész a fejezet végéig, amíg csak megtelt a lelke Isten Igéivel. Akkor visszaemlékezett a fiú apjára, anyjára, mesterére, kis barátaira, szeméből hullottak a könnyek és szíve nagyon fájt. És ilyenkor titkon kiterjesztette kis kezét Istenhez és könyörgött: „Oh, kérlek Istenem, vigyél vissza apámhoz és anyámhoz.“ — És amikor befejezte az olvasást és imádkozást, újra megcsókolta a könyvet és visszatette helyére és senki sem tudott erről. Így cselekedett minden napon.

Egy napon a palotaszolgák egyike, munkájának végzése közben megtalálta az elrejtett könyvet, de nem tudta, mi az. Egy ideig forgatta, aztán átadta a gróf királyi könyvtára számára. És a gyermek, mikor szokása szerint eljött rejtekhelyéhez — nem találta a könyvet. És nagyon fájt és rosszul esett ez neki. Sötét arccal járkált egész nap, nem evett és nem ivott. Senki sem tudta a palotabeliek közül, hogy mi baja a fiúnak és mi verte le annyira, mert elzárkózott a gyermek fájdalmában és senkinek sem tárta fel szívét. És sajnálkozott rajta mindenki, aki látta. De este, amikor nyugovóra tért a fiú, hirtelen megnyílt könnyeinek forrása. És sírt a fiú és könnyekkel áztatta párnáját és kérte Istent, hogy engedje meghalni. És egész éjjel nem jött álom a szemére.

6.

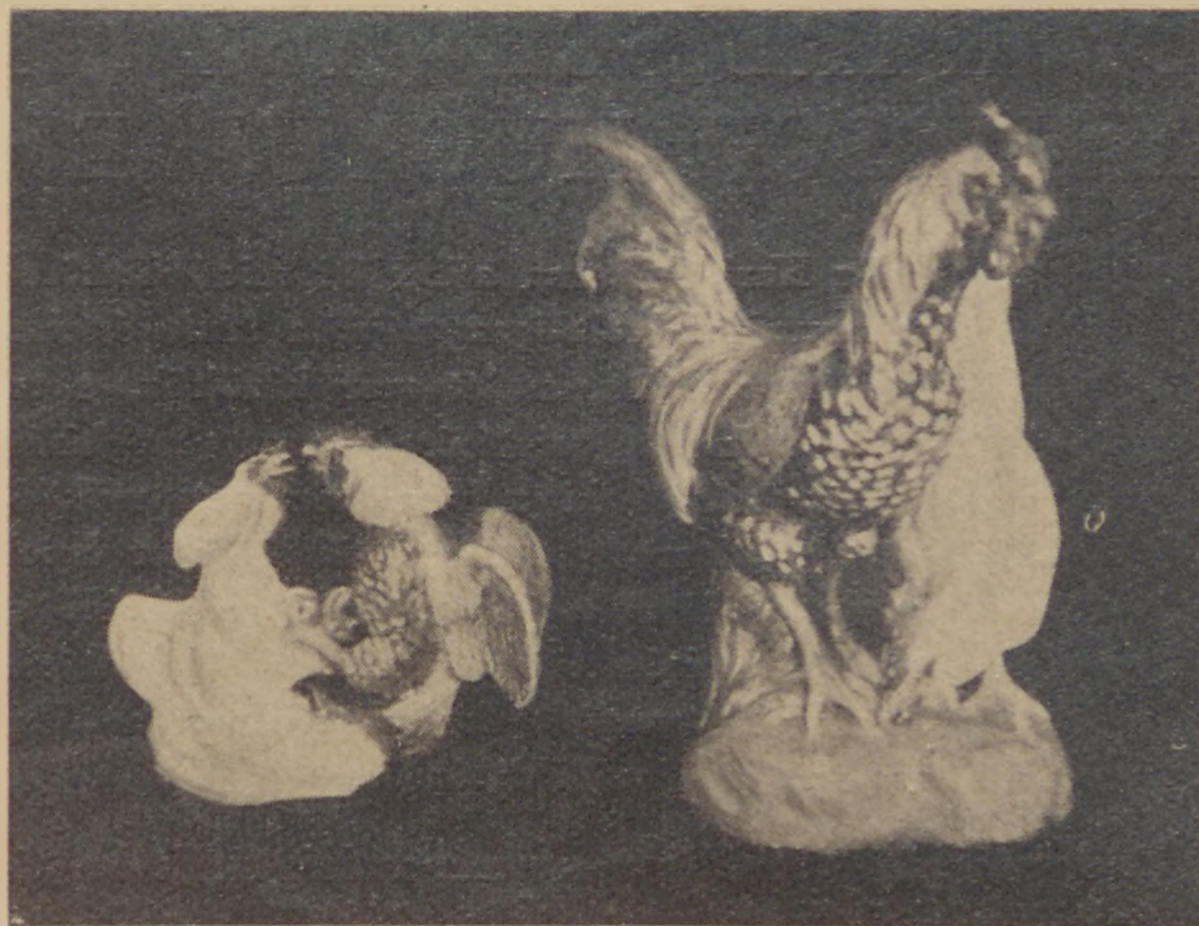
És Isten látta a gyermek könnyeit és sanyaruságát és megsegítette. Egy napon a király összegyűjtötte a népet, hogy ítélhessen és a fejedelmek ott állottak körülötte. És hirtelen megérintette Isten egy rossz szelleme és súlyosan megbetegedett. Köré gyűltek a bölcsek és orvosok, de nem találtak orvosságot betegségére. És megharagudott rájuk a király és így szólt a grófokhoz: „Hozzátok elém az orvosságok könyvét!“ És az egyik elfutott érte, éppen az,

aki elrabolta a gyermeket és szaladt a király könyvtárába az orvosok könyvéért. De Isten a Beresith könyvét adta a kezébe és a gróf nagy sietségében nem vette észre, hanem vitte a könyvet a királyhoz. És odaadta a könyvet a bölcsek kezébe és azok kinyitották, de íme, az írás idegen, nem ismerték sem ők, sem atyáik, hiába próbálkoztak, nem tudtak olvasni belőle. Kézről-kézre járt a könyv és senki sem tudta megfejteni. És szégyenkezve állottak a bölcsek a király előtt és térdük remegett a félelemtől.

De az egyik hölcs felismerte az írást és szólt: „Uram, király! Nem más ez, mint a zsidók írása. Hozzanak ide egy zsidót, az majd elolvassa nekünk az írást.“ — És kerestek a király szolgálói, de az egész városban nem találtak zsidót, mert régtől fogva meg volt tiltva a zsidóknak, hogy letelepedjenek a király birodalmában. És üres kézzel tértek vissza a szolgálók. És szólt a gróf a királyhoz: „Uram, király! Régi bűnömet vallom ma be. Egy kis városka mellett haladtam el és megláttam ott egy zsidó fiút. Nagyon megtetszett nekem és magamhoz vettem. Most is még a házamban él. Ha a király parancsolja, ide fog jönni, hátha ismeri ezt a könyvet és el tudja olvasni a királynak.“ — És szólt a király: „Siessetek és hozzátok ide.“ — És futott a gróf és odavezette a fiút a király elé. A király pedig trónusán ült és arca nagyon haragos volt. De amikor meglátta a fiú kedves ábrázatát, elszállott haragja és arca egy kicsit felderült. És így szólt a gyermekhez: „Kedves fiú, tudsz olvasni ebben a könyvben?“ — És a gyermek csak ránézett a könyvre és máris megismerte, felkiáltott és a földre bukott. És látta a király, hogy fél a fiú és így szólt: „Tán tőlem ijedtél meg, drága fiam? Ne félj, mert megtetszettél nekem és jót fogok tenni veled, ha olvasol nekem ebből a könyvből.“ És felkelt a fiú és felelt a királynak: „Nem, uram király, nem tőled ijedtem meg, hanem amikor a könyvet megláttam, megingott a szívem. Mert ez az én könyvem, amelyet elvesztettem.“ — És tetszettek a gyermek szavai a királynak és megkérdezte: „Ki vagy te, fiúcska? És mi ez a könyv?“ És felelt a gyermek a királynak: „Uram, király! Egyetlen gyermeke vagyok apámnak. Apám már öreg, hetven éves volt mikor én születtem. És apám ebből a könyvből Isten tanára taníttatott. Ha neked is úgy tetszik, király, el fogom olvasni, ami ebben a könyvben írva van.“

És hangos csengő hangon olvasta a gyermek a királynak a teremtésről szóló fejezetet, Beresith-től, a teremtéstől Vajechuluig, a befejezésig. És a király és királyné és a fejedelmek hallgatták, de semmit sem értettek belőle, mert idegen volt fülüknek a szent nyelv. És megkérdezte a király: „Vajjon meg is tudod magyarázni, amit olvastál?“ — És felelt a fiú: „Igen, ha Isten velem lesz!“ És Isten bölcsességet adott a fiú szívébe és az okosan és bölcsen magyarázta a dolgokat. Beszélt Istenről, az ég és föld teremtőjéről és cselekedeteiről. És oly jól esett a király szívének ezeket a dolgokat hallgatni, mintha az élet balsamát kapná és csendben ült és figyelt.

A király bálványimádó volt és nem ismerte az igaz Istent. De mikor meghallgatta a könyvet, megmászult szíve és amint magyarázott a gyermek, úgy tért vissza belé az élet és az erő, felkelt, felemelte a gyermeket, megcsókolta homlokát és szólt: „Bizony, meggyógyított engem ez a gyermek. Áldva legyen Isten, aki küldötte őt és meggyógyított engem. És legyen áldott az ő küldötte is, ez a kisfiú.“ — És azt mondta a gyermeknek: „Bármit kérsz tőlem, megadom.“ És szólt a fiú: „Nem kérek semmit, csak engedj vissza szüleimhez.“ És megparancsolta a király, hogy vigyék a gyermeket a kincstárba, adjanak neki aranyat, ezüstöt, gyémántokat és drága ruhákat és



Emil Pottner : Keramika

vigyék haza ugyanazon a kocsin, melyen elrabolták. És hazavitték békében és tisztelettel.

7.

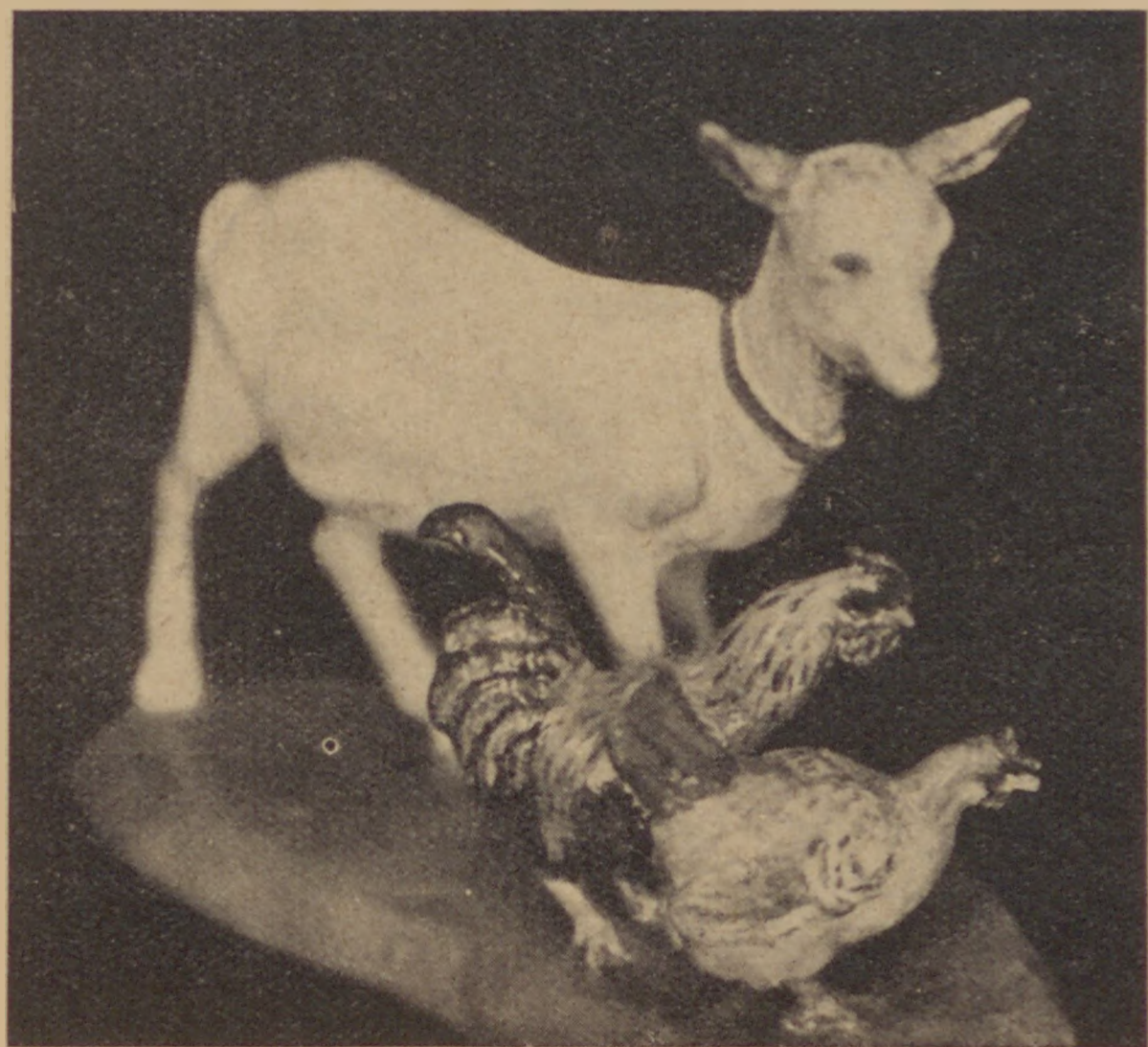
A jámbor és felesége még a porban ültek és gyászolták elveszett fiukat. És jött a hírvivő, megállt az ajtóban és mondta: „Minek sírtok, öregek? Vigasztalódjatok, mert megtaláltatott elveszett fiatok és már hozzák is a gróf kocsiján.“

És kiszaladtak az öregek az uccára és meglátták fiukat, nagy tisztelettől körülvéve. És összeszorult szívéük, mert nem akartak szemeiknek hinni. És a fiú vállára borultak, ölelték, csókolták és sírtak örömben. És karjaikban vitték a gyermeket a kocsiból haza.

És a fiú elmesélte szüleinek, mi történt vele, mennyit szenvedett a gróf házában és hogyan segítette meg Isten a királynál. És az öregek csodálkozva és sírva hallgatták. És mikor befejezte a fiú elbeszélését, a jámbor égne emelte szemét és szólt:

„Áldott légy, Örökkévaló, mert csodát cselekedtél fiammal. Bizony nincs olyan orvos, sem pajzs és vért, mint a te Tórád!“

Héberből: —p. g.



Emil Pottner : Keramika
(Kunstsammlung Hirsch Tel-Aviv)

DR KARL SCHWARZ (TEL-AVIV): A HIRSCH MŰGYŰJTEMÉNY TEL-AVIVBAN

Dr Karl Schwarz, a berlini zsidó hitközség múzeumának volt igazgatója, a *Mult és Jövő* régi munkatársa, amint már közöltük, a tel-avivi múzeum vezetésére kapott meghívást. Azóta ot fejt ki művészettörténeti működését. A „Haarec“-ben és a többi héber lapokban állandóan tájékoztatja a szentföldi olvasókat művészeti kérdésekről. Alábbi cikk egyidejűleg megjelenik Tel-Avivban, a „Haarec“ ünnepi mellékletén is.

A műgyűjtő mindig a nyilvános képtárak kultúr-munkájának úttörője volt. Ő segíti elő a művészet ápolását, alátámasztja a művészeknek existenciáját és sokszor inspirálja is azokat a nagy műveket, amelyek később múzeumok közkincsévé válnak.

Egy új országban, ahol a művészeti élet még kezdetleges stádiumban van, minden kulturális érték jelentkezése még fokozott fontossággal bír. Palesztinában még alig beszélhetünk igazi műgyűjtésről, különösen a modern festőművészetet illetően. Európai és amerikai értelemben vett műgyűjtőről pedig még ál-

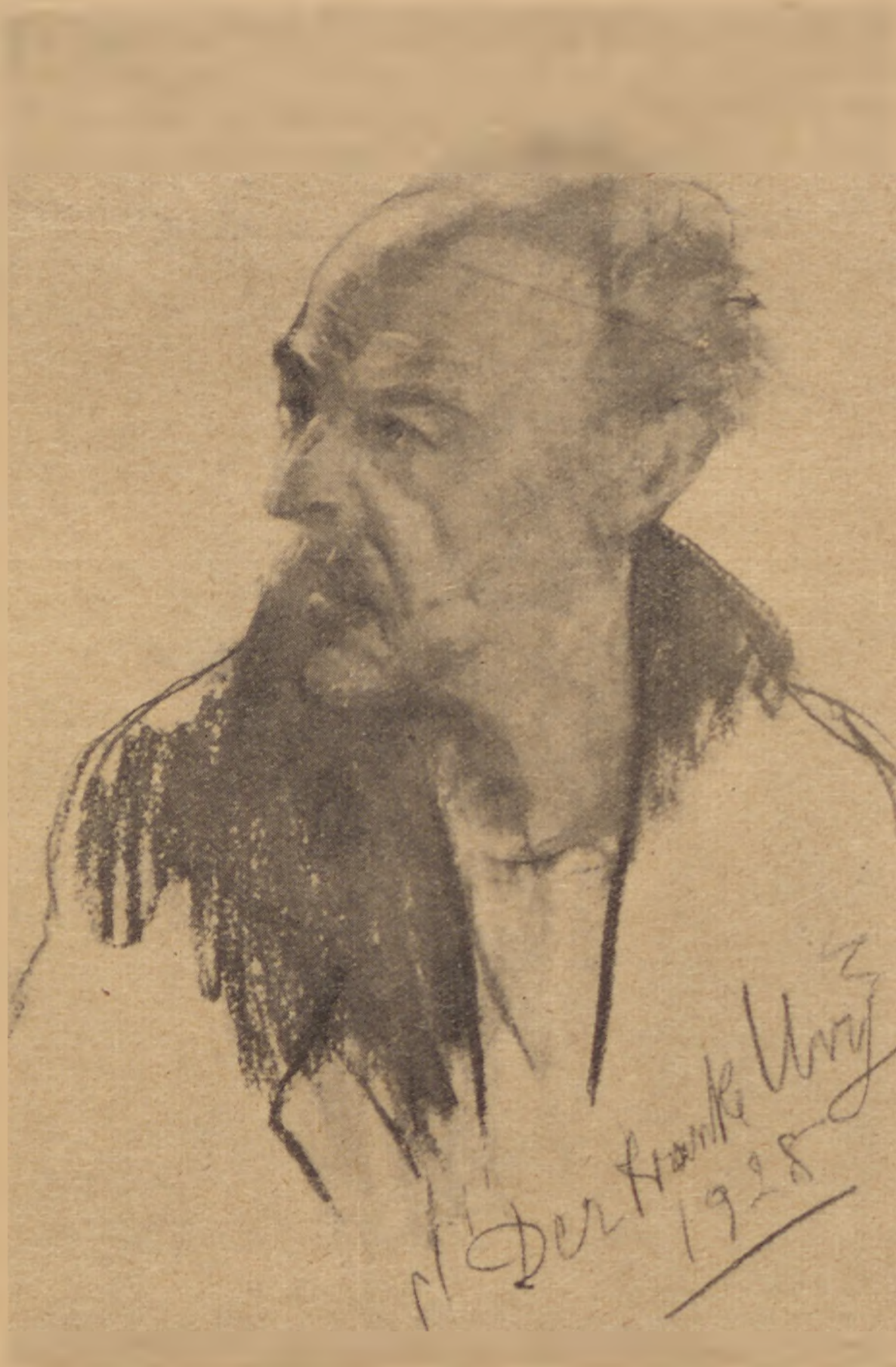
talában nem lehet szó. Sőt méltán felmerül a panasza, hogy jómódú körökben is milyen kevesen gondolnak arra, hogy otthonukat művészi tárgyakkal ékesítsék, mily ritkán látni a falakon jó képeket és mily józanul és kopaszul hatnak enélkül a legszebb lakások is. Hogyan jelentkezzen új művészet egy új országban, ha azok, akiknek társadalmi és gazdasági helyzetük megengedné, sőt kötelességévé tenné a művészetért való áldozást, idegenül állnak vele szemben?

Éppen ezért örömmel kell rámutatnunk a tényre, hogy amióta *Hirsch*, az ismertnevű műgyűjtő *Tel-Avivba* költözött, itt is dicsekedhetünk nagyszabású zsidó műgyűjteménnyel, amelyet valóban szeretet, hozzáértés és műgond jellemez és amely követendő mintául és például fog szolgálni.

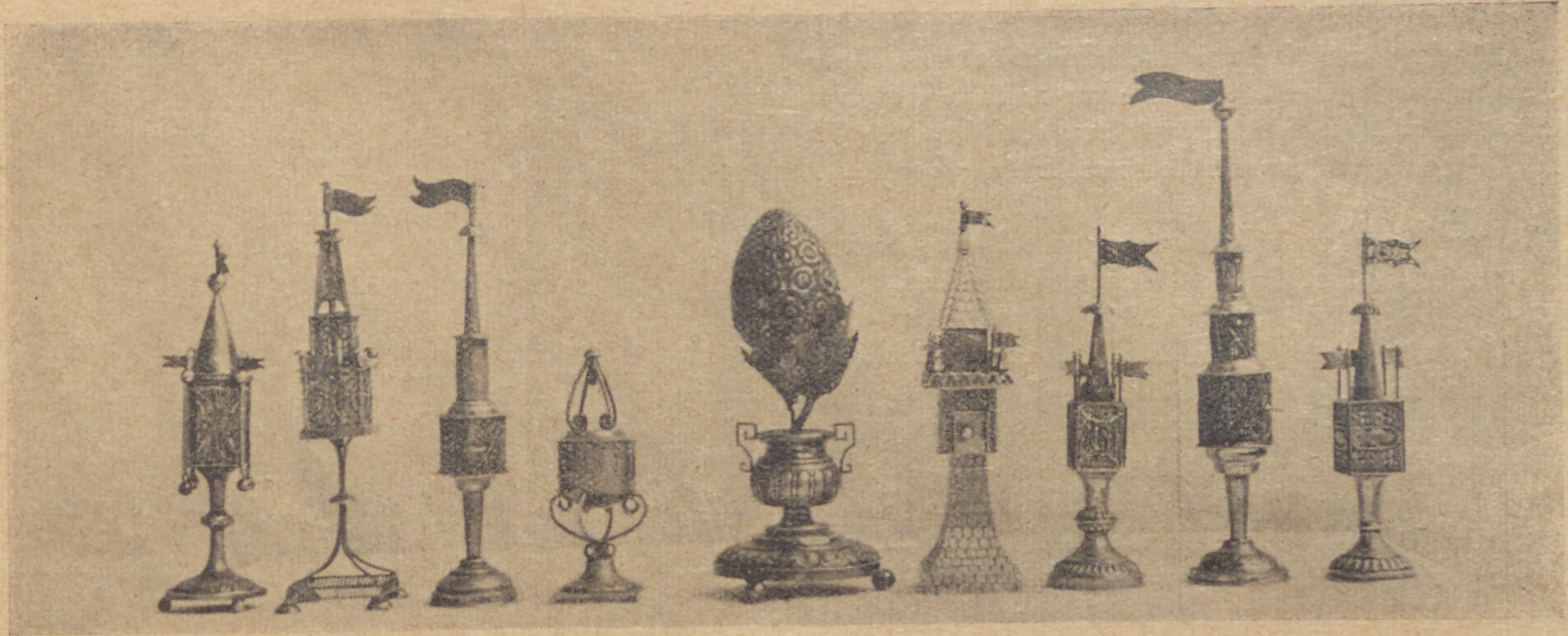
Igen jelentős értékekkel van képviselve benne a modern festőművészet. Lesser *Ury* a telavivi múzeumban tíz alkotásával szerepel, *Hirsch* gyűjteményében azonban további tíz művével ismerkedünk meg, melyeken ennek a nagy művésznak sokoldalúságát, lendületét, színizzását, gyengéd líráját és drámai erőig fokozódó kifejezési formáit csodálhatjuk. Csendéletei a legjobb franciák mellett is megállhatják a helyüket. Megkapó a komoly, álmodozó „*Alkonyi táj*“ a három magányos fával és az elhagyott paddal. De különösen szívbemarkoló a művész utolsó önarcképe, amelynek a halálra készülő művész azt a címet adta: „*Der kranke Ury, 1928.*“ A legjelentősebb és legmegrendítőbb művészi vallomások egyike ez.

Először jelenik meg Palesztinában az Európában mindenfelé rég ismert magyar származású *Kaufmann* Izidor, akit par excellence zsidó művésznek mondanak. 21 éves koráig kereskedő volt, azután a bécsi akadémiára igyekezett, végül keresztültört tehetségével és főképpen a gettóélet finoman megfigyelt alakjainak festésével szerzett világhírt. Képei a bécsi Hofmuseumban, a budapesti Szépművészeti Múzeumban és számos nagy állami gyűjteményben foglalnak helyet. A *Hirsch*-gyűjteményben lévő „*Péntek este*“ különösen érdekes darab, minthogy ezt a témát más formában is feldolgozta és így megfigyelhetjük rajta a művésznak néhány „műhelytitkát“. A későbbi feldolgozásban a háttér egy nagy épület, a megvilágított zsinagóga zárja le, míg itt az ucca alacsony házaival távoli homályba vész. Az emberek mint fekete foltok állnak a szélen és az úton és az egész képet intím ünnepi hangulat lengi át.

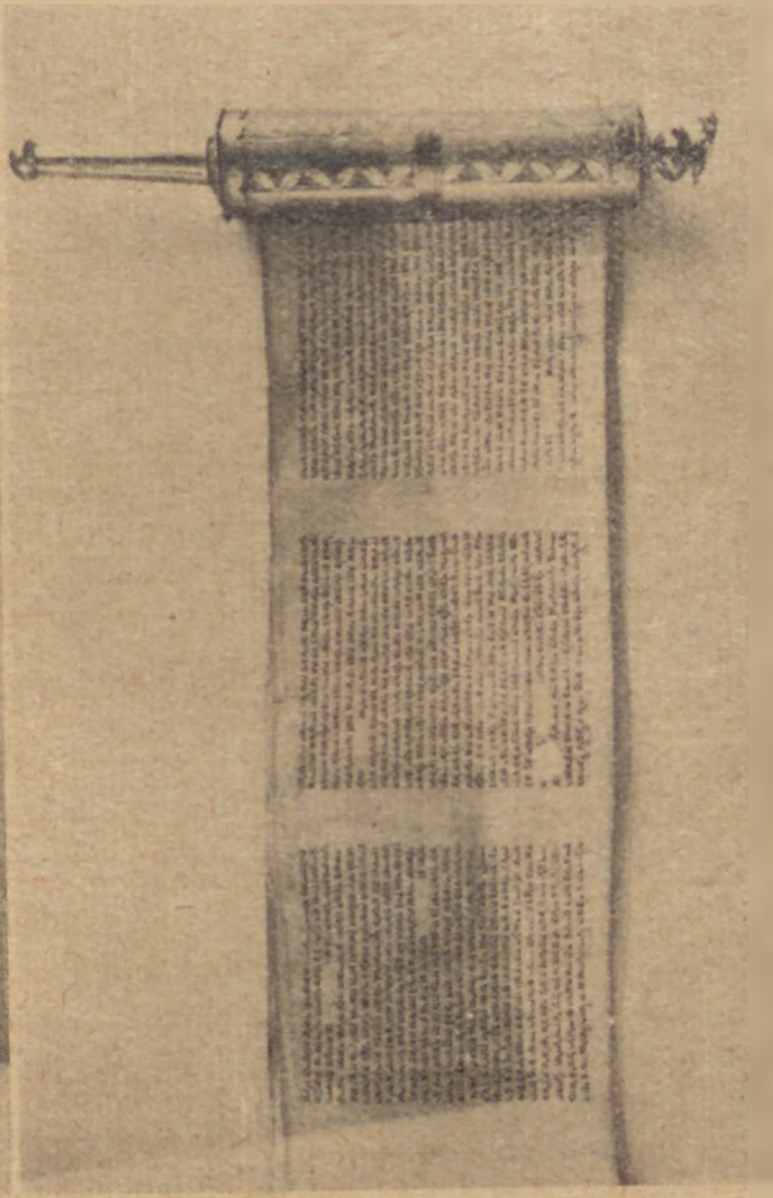
Igen érdekes művészt ismerünk meg *Emil Pottner* személyében, aki 1872-ben Salzburgban született, majd Berlinbe költözött át, először színházi díszletfestő volt, majd csodálatos sokoldalúsággal mint festőművész, grafikus és plasztikus aratott sikereket. Különös szenvedéllyel fordult a szárnyasok életének mintázása felé. Ezeket a színes keramikákat maga



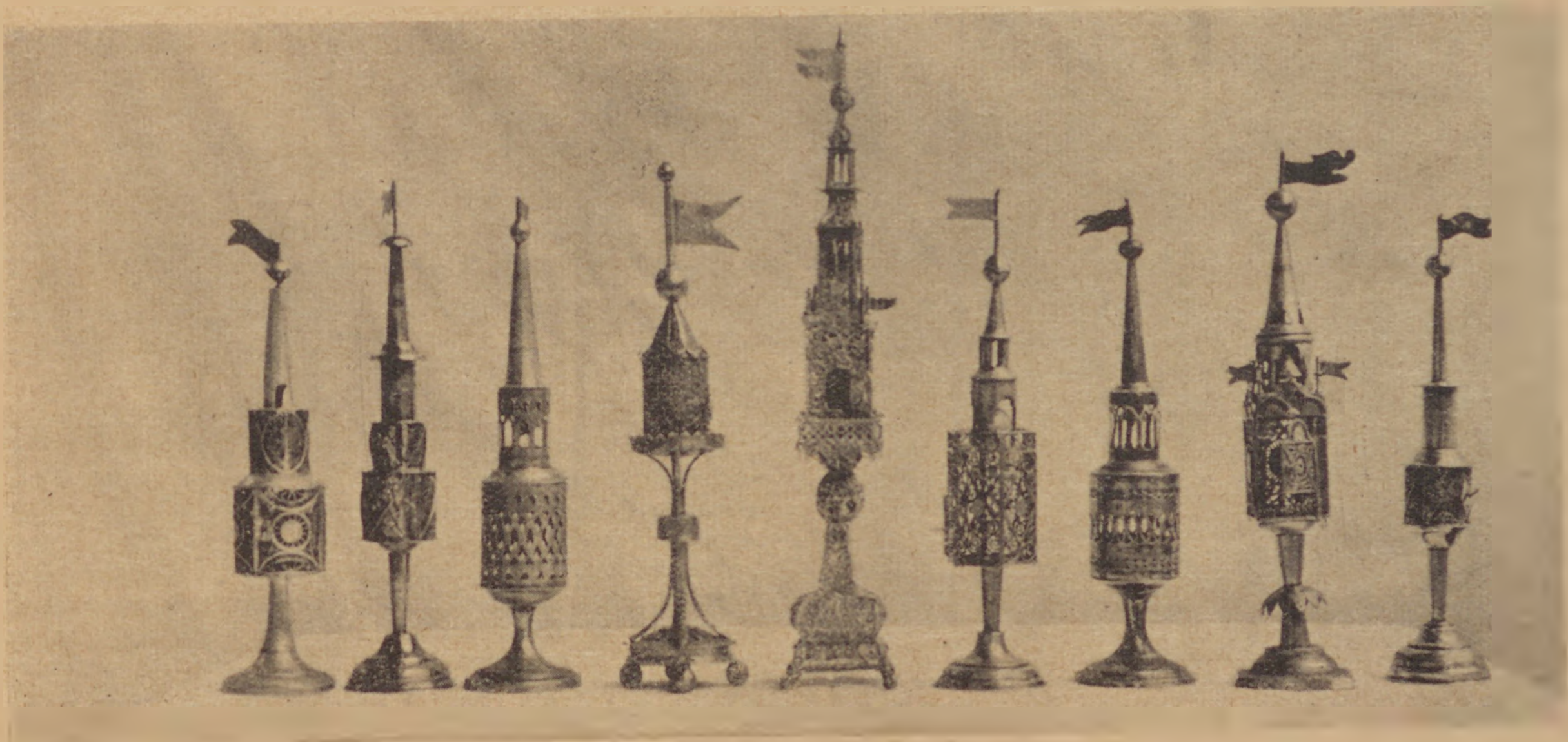
A beteg *Ury* utolsó önarcképe — *Der kranke Ury 1928*
(Kunstsammlung *Hirsch* Tel-Aviv)



Régi ezüst szombatesti fűszertartók „Besomim”



Régi ezüst Megillatartók



*Régi ezüst szombatesti fűszertartók „Besomim”
(A telavivi Hirsch műgyűjteményből — Sammlung Hirsch Tel-Aviv)*

égeti és szinte megtévesztően élethűen hatnak. Meissen és Sèvres legszebb porcellánkorszakaira emlékeztetnek. Hirsch műgyűjteményében megismerhetjük ennek a zsidó művésznek festészetét és plasztikáját egyaránt.

Három nagy zsidó mester vonult be a Hirsch-gyűjteménnyel Palesztinába. Meg kell azonban emlékeznünk a többiekéről is és különösen a gazdag *grafikai gyűjteményről*, melyben a legjobbak vannak képviselve. Ezekre még visszatérünk.

Külön fejezetet és külön méltatást érdemel a *szertartási tárgyaknak rendkívül változatos és pompás gyűjteménye*, amely szinte párját ritkítja. Tanulmányozni lehet itt a legkülönbözőbb iparművészeti stílusokat, ahogy azokat a zsidóság különböző országokban és különböző korokban követte. A szombatesti „fűszertartó“ (*Besomim*) legérdekesebb formaváltozatait találjuk itt, szintúgy *eszrogtartóknak, serlegeknek, chanukai menóráknak, péntekesti gyertyatartóknak, valamint illusztrált Megilláknak és ezüsttokjaiknak* egész sorozatait, amelyek mind arról tanuskodnak, hogy a zsidó lélek a gettóban is kereste a kapcsolatot a művészettel és igyekezett szertartási tárgyait szépségérzessel díszíteni és emelni.

De egyetlen szertartási tárgyban sem élhette úgy ki magát a fantázia, mint a „fűszertartóban“, melynek formáját és alakítását semmiféle előírás nem szabályozta. A legdúsabb és legváltozatosabb formákat találjuk tehát benne és még a groteszktól sem riadtak vissza a művészek, akik túlnyomórészt zsidó ezüst-ötösök közül kerültek ki és gyakran különös egyéni stílust fejlesztettek ki, sajátos ornamensekkel és kombinációkkal, szinte keleti leleményességgel.

A Hirsch-műgyűjtemény átültetésével Tel-Avivba a Szentföld valóban jelentős értékkel gyarapodott.



Izidor Kaufmann : Tanulmány (Sammlung Hirsch)



Régi ezüst szombatesti fűszertartók „Besomim“
(Sammlung Hirsch Tel-Aviv)

A VÁRAKOZÁSRÓL

„Salamon zsoltárainak könyve“ 11.*

*Cionban fujjátok meg a szent jóbel-évi harsonát,
Jeruzsálemben halljátok a győzelmi hirnök szavát!
A szétszórt Jiszraelen megkönyörül az Úr.*

*Ó, Jeruzsálem, állj ki a falakra,
tekint: keletre és tekints nyugatra,
összegyűjti faidat az Úr!*

*Északról is jönnek
ujjongva Istenüknek,
messze szigetekről begyűjti őket az Úr.*

*A hegyek előttük ellapulnak,
a dombok előlük elvonulnak;
útjukra erdők hintenek árnyat,
s növeszt az Úr nekik jóillatú fákat.
Jiszrael fiai haza így vonulnak,
s védi őket jobbja az Úrnak.*

*Jeruzsálem!
Öltözzél ünneplő ruhába!
Öltsd fel legszentebb ruházatod!
Mert az Úr Jiszraelre
mindörökké áldást harmatozott.
Jeruzsálemben és Jiszraelen
minden ígését az Úr megtartja:
Felmagasztalja újból Jiszraelt
s Nevének dicsősége fénylik rajta.*

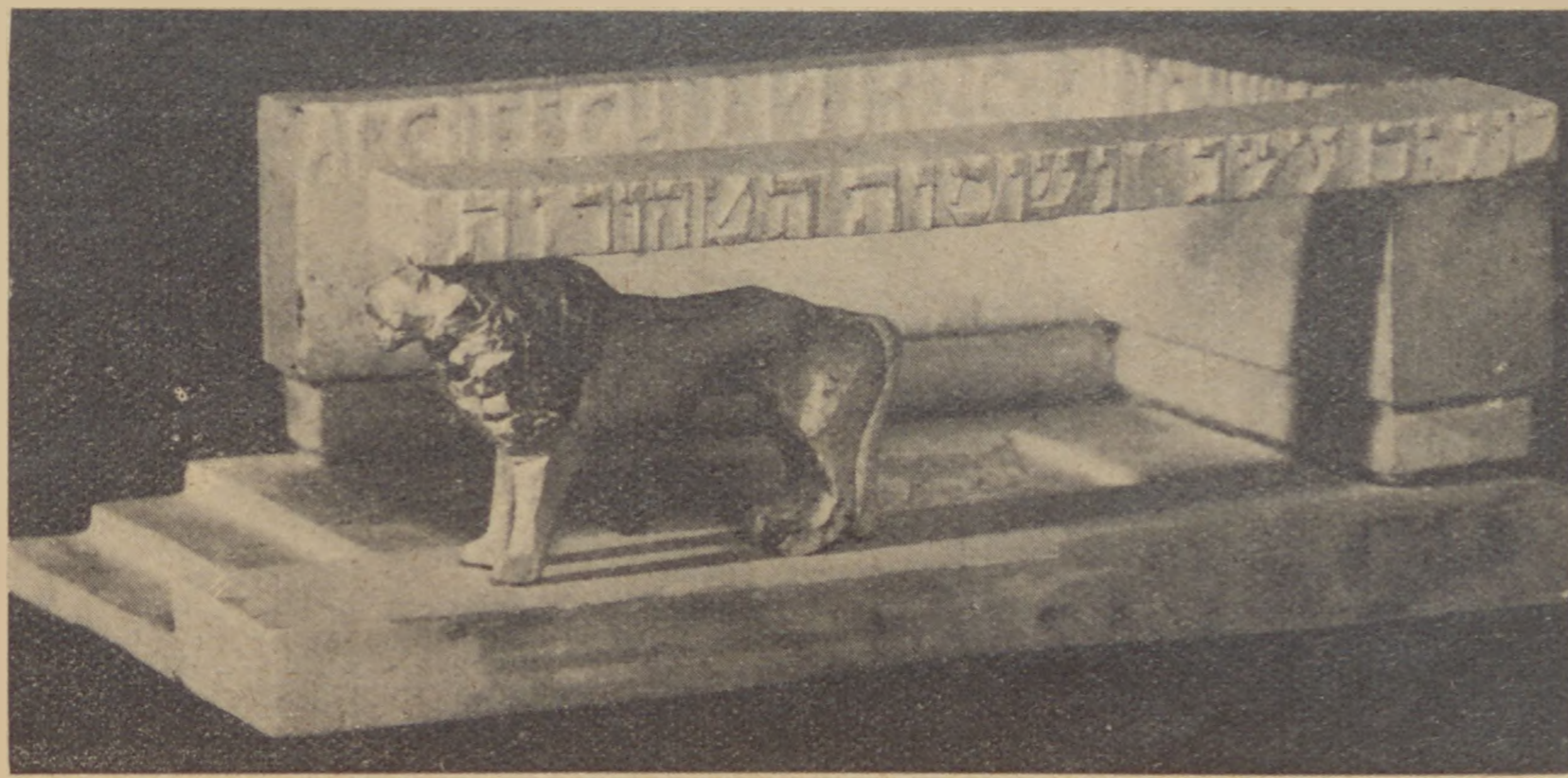
*Az Úr irgalmá Jiszrael lakát
megőrzi mindörökkön át.*

G. Gerő László fordítása

* Salamon zsoltárainak könyve az európai időszámítás előtti I. évszázadból származó, pszeudoepigraf irat, mely nincs felvéve a bibliai szent könyvek kánonjába. Eredeti héber szövege elkallódott, csak görög fordításban maradt ránk. A könyv 18 zsoltárszerű verset tartalmaz, melyek a Hasmoneus-dinasztia hanyatlását és a közállapotokat ostorozzák, a Jeruzsálemet elfoglaló Pompejust átkozzák, egyben Isten bosszuló eszközének tekintik, továbbá messiási reményekről énekelnek.



Saar Erzsébet a műtermében



Síremlék. Tervezte Saar Erzsébet

PAP HELLA: KÉT ISMERETLEN TESTVÉR

Éppen munkám fölé hajoltam, mikor kopogtak.
Két ismeretlen nő lépett be.

Az egyik: sűrű fekete göndörhajú, ijedtarcú, tétova nagyszemű, szégyenkező, mintha valami pogromból egyenest idáig szaladt volna, meg sem álva. Rémulten lépte át a küszöböt, rémulten meredt a szegénységtől szigorú bútoraimra és rémulten állt meg társnője mögött.

A másik kissé hamarabb lépett előre. Csinosnak lehetett volna nevezni, ha a nyomoruság kényszerű álarcába nem lett volna bujtatva. Szakadozófélben levő kabátja alól keservesen összetákolt ruha borzadt elő.

— Mit óhajtanak kérem? — kérdeztem előre is bizalmatlanul, mert remegek attól, hogy most kolduló asszonyokat kell majd a magam pénztelensége miatt visszautasítanom.

Az, aki jobban lépett előre, a rongyruhájú, akadozva szólal meg:

— Nagyságos asszony... Nagysád... asszonyom... bocsásson meg, hogy ide is eljöttünk. De olyan kéréssel jövünk, amellyel minden lakásba bekopogunk.

— Ugyanis... — folytatta avval a zavartalansággal, melyet bátran a mindennel való leszámolásnak is lehet nevezni — ugyanis... mi gyűjtünk. Egy szegény halott részére gyűjtünk.

— Halott részére? — remeg a szájam halkán.

Érzik, meg vagyok fogva. Széjjelnéznek, mind a ketten, suta, kedves otthoniassággal, szeretnének leülni. Meg is kínálom őket és úgy hallgatom tovább. A halál mindig, minden körülmények között tiszteletet érdemel.

— Bizony, halott részére, — folytatja a csunyakabátos. — Szegény, öreg nyugdíjas. Oly szegény, hogy nem lehet eltemetni. Ismertük, szomszédunk volt. Senki sem maradt utána. Ő maga annyit éhezett halála előtt, annyit nyomorgott, hogy zálogcédulán kívül abban a lakásban semmi, de semmisé is található.

— Borzasztó, borzasztó! — remeg tovább a szájam.

— És hát mit tegyen az ember, — folytatja most a másik, úgy nézve rám két rémuló szemével, hogy alig bírom a tekintetét, — mit tegyen? Bizony, otthagytuk a szomszédasszonnyal a gyerekeket, ott a főzivalót, ott a takarítást, mindent otthagytunk és nekiállunk gyűjteni. Majd csak összeszedünk néhány pengőt, ami feltétlenül kell a temetéshez s ami nélkül a hatóság sem tesz még egy tapodtat sem.

— Istenem, de hiszen ez sokkal tovább fog tartani, mintsem a halott elföldelésre várhat!

— Ó, dehogy, — mondja megint az első — úgy megy ez kérem, mint a karikacsapás! Tessék csak idenézni. Negyvenhat lakó van ebben a házban csak. Nincs egyetlen lakó sem, ki ne adna néhány fillért, 20 fillér a legkevesebb. És harminc pengőt kell összegyűjtenünk. Még ma estig megleszünk vele. Nem is megyünk haza addig!

— No, — mondom meghatódva — ez igazán nagyon szép. — És... megvan annak a szegény halottnak mindene? Halotti inge, fehérneműje, harisnyája?

— Van szegénynek egy ócska ruhája, majd abban temetik.

— Ruhában? Zsidó embert? Hiszen elsősorban halotti ingről kellene gondoskodni! — rémulök fel.

A két nő összenéz. Összemosolyognak. Valami leírhatatlan, kedves, testvéri van a mosolyukban. Szinte izgatottan várom, mit mond ez a mosolyuk?

És ekkor újra megszólal a rémuló szemű:

— Kedves nagysád... ez a szegény ember nem volt zsidó.

— Nem volt zsidó? — csapom össze a kezem csodálkozva és hitetlenül nézek magam elé.

— Nem, nem volt zsidó.

— De maguk csak azok?!

— Igen, mi zsidók vagyunk. Mind a ketten.

— De hiszen akkor? — azt akarom kérdezni, hogy akkor mi közük van a szegény keresztény szomszédjukhoz, majd eltemetik a szegényt önelkülök is.

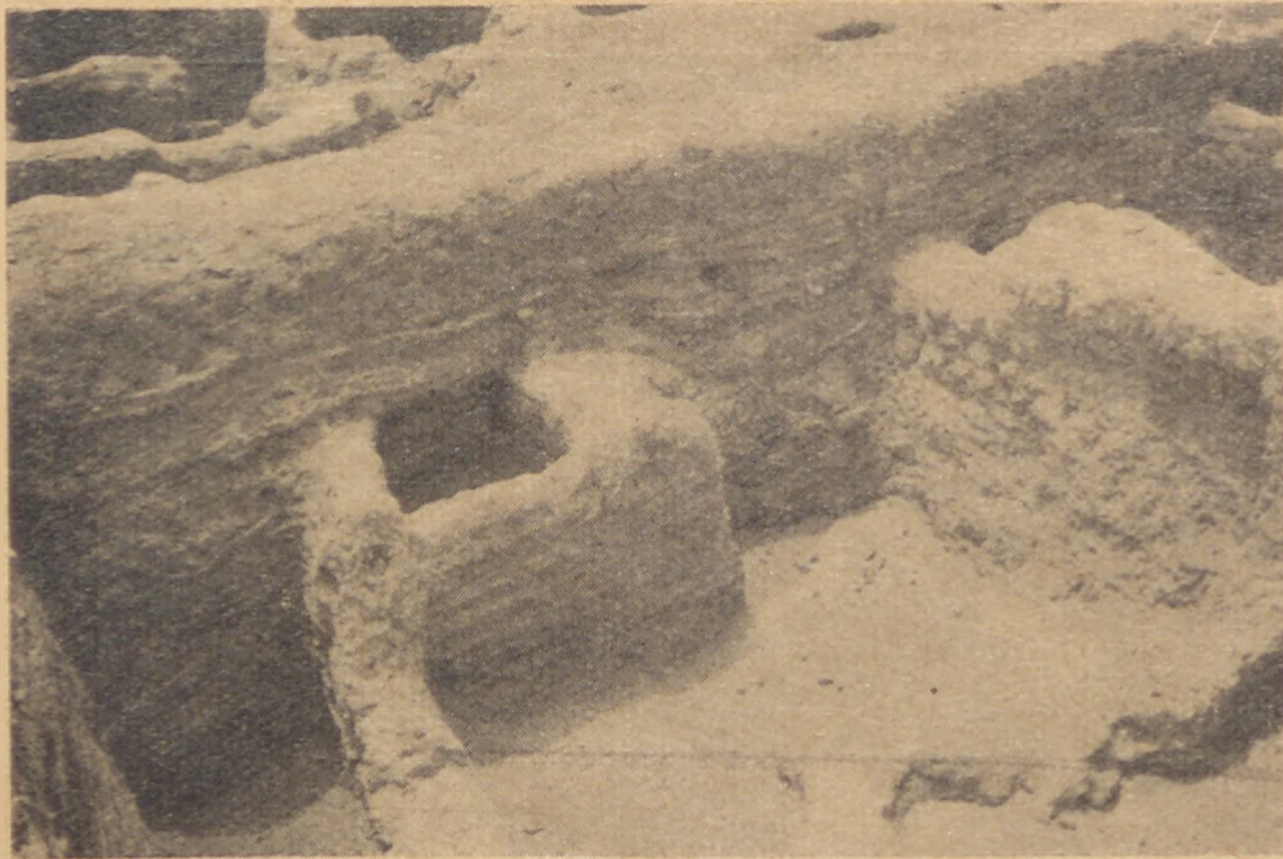
Megértették, amire gondolok. Így folytatta a rosszkabátos:

— Hát kérem, az nem úgy van. Szegény volt a Horváth bácsi, tehetetlen, egyedülálló, egészen magányos. Senkije sincs, a hatóság kérlelhetetlen. Nagyon megsajnálunk szegényt. Végre is, mindegy. Nem az a fontos, hogy ő nem volt zsidó, hanem az, hogy *mi zsidók vagyunk!* És nekünk, zsidóknak kötelességünk megtenni mindent, hogy a halott elföldeltessék. Hiszen bizonyára tetszik ismerni a Törvényünket.

És miután odaadtam nekik minden meglévő kis pénzemet, hálás tekintettel, kedves szóval búcsúztak tőlem, mintha őket ajándékoztam volna meg.

*

Kedves ismeretlen Testvéreim. Igen, ismerem a Törvényünket. És az Isten áldjon meg Titeket, kedves jó Testvéreim.



Ház szobákkal — Haus mit Zimmern

A kiásott Szodoma — Die ausgegrabene Stadt Sodoma (Copyright by M. J. Ben-Gavriel Jeruzsálem)



Lépcső — Treppenanlage

M. Y. BEN-GAVRIEL (JERUZSALEM) BOLYONGÁS SZODOMA ÉS GOMORRHA KÖZÖTT

„Mi a neved és mi az apád neve?“ — kérdezik mindenkitől, aki a Jordán hídján Transjordániába megy át. Egyáltalán nem fontos, hogy mit felel az ember annak a jól felfegyverzett ifjúnak, aki a transjordániai Emir zászlója alatt pörkölődik az égő pusztai napon, minthogy a neveket úgyis csak arab betűkkel jegyzi fel. Így pedig a visszaolvasás a legfurcsább eredményekre vezetne. Miután az angol, akivel együtt utaztam, nem tudni mi okból, nem akarta megmondani az apja nevét, én a transjordániainak egész sor nevet ajánlottam: ő kiválasztott két neki tetszőt, majd szerényen kijelentettük, hogy nincs nagyobb mennyiségű dohány a birtokunkban, valamint, hogy az idő tényleg nagyon szép, bár kissé meleg, végre elindulhattunk a Jordánon túli pusztaságba, hogy megnézzük és lefotografáljuk Ábrahám kiásott városát, Szodomát, vagy Gomorrhát, — nem lehet tudni, hogy melyik a kettő közül.

Eleinte minden jól ment. Utaztunk, természetesen út nélkül, délkeletnek, mert az angol azt állította, hogy arra fekszik a Tel-el-ghasul, ahol a romokat egy véletlen folytán megtalálták. Legfeljebb egy félóránnyira lehet. De mikor még két óra múlva sem talákoztunk egyetlen beduin-

nal sem, viszont autónk járhatatlan vádikon gázolt keresztül és még mindig csak a szokott pusztai panoráma tárult szemünk elé, elhatároztuk, hogy haditanácsot tartunk. Köröttünk csak a puszta és embermagasságú Szodomaalmafák, melyeknek gyümölcse mérges tejet izzad ki, ha megszúrják. Mindez nagyon romantikus, de benzínünk fogytán volt, így jónak láttuk, hogy gyalog induljunk a Holt-tenger felé. Nem volt valami különösen kellemes az izzó déli hőségben a pusztában sétálni, földrajzi helyzetünkről sem tudtunk semmi közelebbit, mint hogy valahol a Jordán és Mekka szent városa között vagyunk.

Végre talákoztunk egy beduin-fúval és két tevével. Kérdésünkre, hogy merre van a Tel-el-ghasul, a fiú nagyon részletesen felelt, bár a végén megemlítette, hogy egészen más tájékról való és most van először ezen a vidéken. Továbbra is minden jót kívántam az orrát álmodozva vájkáló ifjúnak, aztán elhagytuk. Nemsokára egy másik beduinral talákoztunk, aki, tekintettel számbeli fölényünkre, nagyon barátságos volt, és közölte velünk, hogy a keresett Tel mingyárt itt van a közelben. „Összevissza két cigarettányi út.“ Az angol, aki nem volt tisztában a beduinok kissé merész időfogalmaival, nagyon megörült, de én minden lelkesedés nélkül adtam a beduinak két cigarettát, hogy odavezessen. A beduin ebbe bele is egyezett. Néhány lépés után azonban kioltotta cigarettáját és a füle mögé dugta. Végre mégis elértünk a Tel-el-ghasulhoz, és amit itt láttunk, az megérte a fáradságot.

El kell képzelni: egy valódi város a puszta közepén. Házfalak, lépcsők, ciszternák, éléstárak, de sehol egy ember. Amit itt Pater Mallon és utána a német jezsuita Prof. Koepfel a több mint négyezeréves hamu alól kikapart, az valóban csodálatos. A tudományos kutatásnak ez az új eredménye megint csak a bibliai történet egyik részét igazolja. Ábrahám és Lót Szodomája és Gomorrhája, amelyeket a tudósok eddig a Holt-tenger másik partján kerestek, itt fekszik, északra a tengertől, feltárva, épségben és tele annak a kornak emlékeivel. Minden, amit találtak, azt bizonyítja, hogy itt az első bronzkorszakban és a másodiknak az elején, tehát Ábrahám idejében virágzó város állott, melyet egy gigantikus tűzvész pusztított el. A hamu teljesen befedte a várost, melyet soha sem építettek fel többé.



A kiásott Szodoma — Die ausgegrabene Stadt Sodoma



Lépcső a cisternához — Treppe zur Zisterne

Ezrével fekszenek köröskörül az agyagkorsók, kézimalmok, tüzkő és agyagedények, ezenkívül találtak hat agyagkorsót, bennük gyermekholttestekkel, amelyeket a pogány lakosság akkoriban isteneinek áldozott, és ami különösen fontos, felfedeztek olyan jeleket, amelyekből egy írás kezdődő kialakulására lehet következtetni.

Leszálok mintegy öt méter mélyre, egy teljesen épenmaradt körlépcsőn, és egy háznak az udvarán állok. Ez a ház akár azé a Lóté is lehetett, akit „Körülvett egész Szodoma, öregek és fiatalok, az egész nép.” Jobbkéz felől kemence áll, rajta egy ottfelejtett agyagtányér, mellette éléskamra, agyagtéglákból rakva, előttem pedig egy ciszterna nyílása. Mint ez a nagy ház, ugyanilyen a többi ház is, egyik a másik mellett, mint a dobozok.

A város nagy részét már újra betemették, hogy megóvják az időjárás viszontagságaitól és a vándor beduintörzsektől. Nemsokára — mint négyezer év óta — már megint csak egy kis domb fogja jelezni, hogy itt valaha éltek emberek (ha nem is a legjobb emberek), akiknek az emléke összefonódik azoknak a zsidóknak a történetével, akiknek utódai most kezdik újra benépesíteni az országot.

Egy magános sas lebeg a romok fölött. Valahonnan még egy második beduin került elő. Egy magas fal mellett guggolunk, amelynek árnyékában talán már Lót gyermekei játszottak. Illa fat, mat (ami volt, az halott) — mondja az egyik beduin. De mi nem hiszünk neki és gondolatainkba merülve, indulunk vissza, kelet felé. Ha szerencsénk van,



Egy ház udvara cisternával — Hof eines Hauses mit Zisterne

megtaláljuk az autónkat és újra leadhatjuk a neveinket és apáink neveit azon a különös Jordán-hídon, ahol több a szögesdrót és a revolver, mint általában a hidakon lenni szokott.

AMBRUS BALÁZS: MAZKÍR

Mondjunk egy halk imát apámért,
Hadd találja meg égi üdvét,
Ó védd meg őt mennyei ügyvéd,
Kit annyi baj s szomorúság ért.

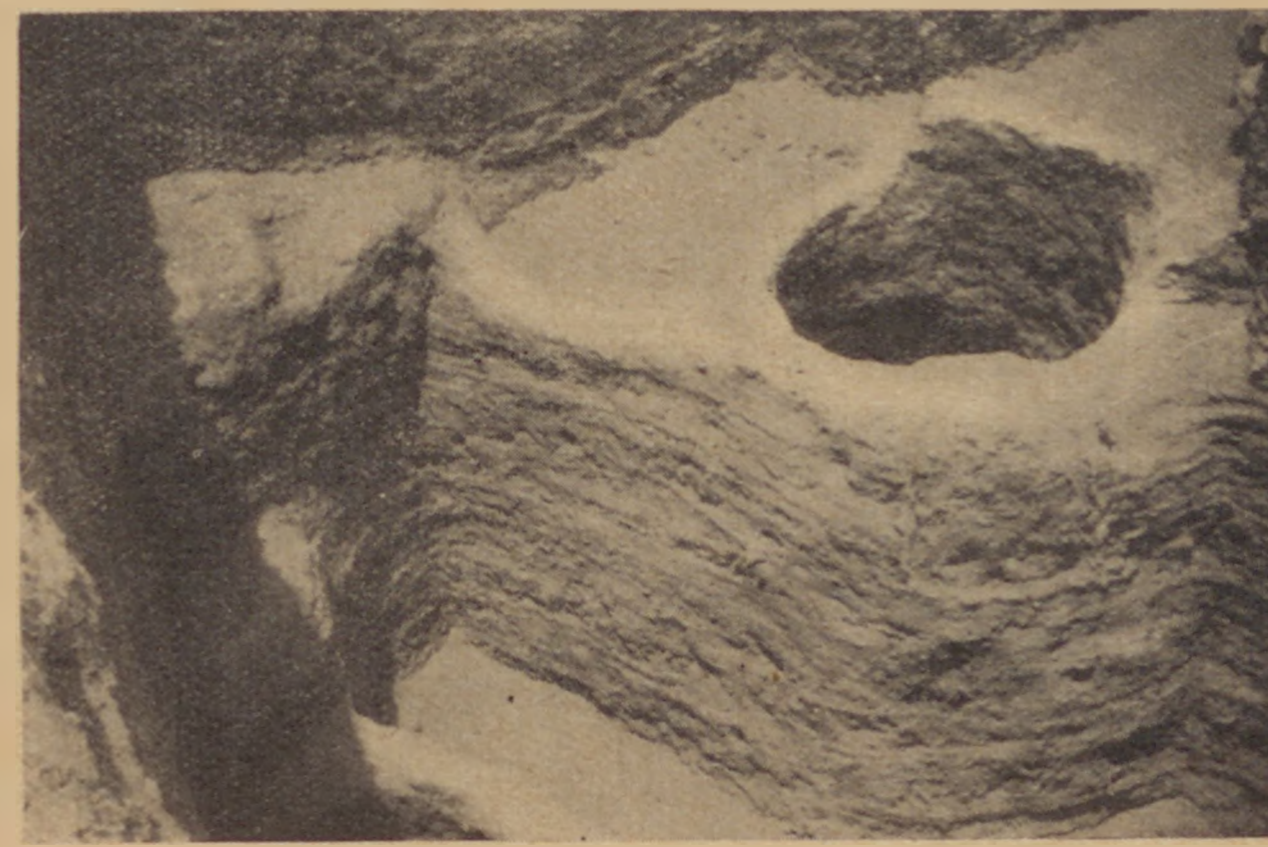
Ki forrása volt annyi jónak,
Oly sok lemondó bölcseségnek,
Ne táltassék fenn kevésnek,
Lelke a szegény tanítónak!

Mikor a ják fejük lehajtják,
S az enyészet kezd földre szállni,
Lehetetlen nem újra látni
Az embernek az édes apját.

Eszembe jutnak élők, holtak,
S míg magamban halk imát mondok,
Megmozdulnak ott künn a csontok,
A csontok, amik Apám voltak!



Parittyakövek — Schleudersteine
A kiásott Szodoma — Die ausgegrabene Stadt Sodoma (Copyright by M. J. Ben-Gavriel Jeruzsálem)



Éléskamra — Vorratskammer

WIDDER SALAMON: A VILÁGIRODALMI LEXIKON*

Nagy reménységgel és várakozással néztünk e nagy munka befejező kötetének megjelenése elé. Itt lesz majd, gondoltuk, az a „Zsidó irodalom“ című cikk, amelyben megtaláljuk az első kötethől kimaradt címszók legalább egy részét, amelyeket e lap hasábjain szótattunk. De várakozásunk arányában ért a csalódás. És még csak nem is tehetünk szemrehányást a „Zsidó irodalom“ című cikk írójának, mert bevezető soraiban ő maga is az elégedetlenek közé áll, azzal mentegetőzvé, hogy „szerkesztési okokból“ rövidre kellett fogni mondanivalóját. Aki ebből a négy hasábra terjedő összefoglalásból akar tájékozódást szerezni a zsidó szellem irodalmi és tudományos alkotásairól, az igen homályos és hiányos képet kap róla. Nemcsak azért, mert a sürgönystílusban írt ismertetés alig tudja éreztetni a felsorolt adatok értékét, hanem azért is, mert a tárgyalt irodalmi jelenségek méltatásában nincs meg a kellő arány. A középkori irodalom adatait, amelyek valóban csak a szakembert érdeklik, aki bizonyára nem ebben a lexikonban keres majd felvilágosítást kérdéseire. aránytalanul nagyobb „terjedelemben“ tárgyalja, mint a modern olvasót érdeklő újabbkori irodalmat. E korszakból csak néhány, furesa öszszeválogatásban odadobott nevet kapunk. Pedig a modern olvasó, akinek e lexikont szánták, éppen ennél a fejzetnél vár útbaigazító felvilágosítást. Ennek a cikknek szegénységét és hiányait tehát az említett oknál fogva nem is vesszük híralat alá. Csak egy íráshibát akarunk kiigazítani. *Mapu* Ábrahám, akinek neve ritka privilégiumképpen külön címszó alatt is szerepel, Maponak van írva, holott az abbreviaturából származó név: Mapunak hangzik.

E harmadik kötet egyébként méltó folytatása az első



Zsidó halászok a Fuarán az Acco-tölgyben a KKL földjén

kettőnek a zsidó írók és tudósok mellőzésében. Hogy mingyárt a zsidó irodalommal kezdjük, csak néhány kirívó adatot sorolunk fel. A jiddis irodalom legkiválóbb elbeszélője, *Salom Aléchem*, akinek műveit minden európai nyelvre lefordították, nem fordul elő a lexikonban. De hisz még *Rasinak* sem jutott külön címszó és *Mendelsohn* is csak az összefoglaló cikkben található és *Sedal* (Luzatto), ez a korának legagilisebb héber irodalmárja, itt sem kapott helyet.

A zsidó neves írók és tudósok pedig tucatszámra maradtak ki. Az osztrák irodalmi állami díjjal kitüntetett *Siegfried Lipiner* épúgy hiányzik, mint a nagyon termékeny *Lissauer*, aki a „Hassgesang gegen England“ című háborús versével páratlan népszerűséget szerzett magának. Hiányzik *Mosenthal*, a híres librettista és a sokoldalú, zseniális *Arno Nadel* neve. De nem találjuk a lexikonban a háború utáni német regényirodalom egyik legolvasottabb termékének, az „Ördög“-nek, szerzőjét, a Kleist-díj nyertesét: *Alfred Neumann* sem.

A zsidó tudósok egész sorozata maradt ki a lexikonból. Hiába keressük itt *Franz Oppenheimernek*, a híres szociológusnak nevét, épúgy hallgat róla, mint *Georg Simmelről*, az újkori Németország legnépszerűbb filozófusáról. De nem említi a bécsi *Popper-Lynkeust* sem, korának egyik legeredetibb gondolkozóját. Hiányzik az éleseszű Kant-bíráló *Maimon*, valamint a híres szótáríró *Sanders* neve. A *Lippmannok* közül még a Nobel-díjas fizikust, *Eduardot* sem említi és hiányzik *Jaques Loebnek*, a parthenogenesis felfedezőjének a neve is, akit már csak azért is fel kellett volna venni, mert éppen egy Budapesten megtartott nemzetközi orvoskongresszuson számolt be kutatásainak eredményeiről. De ennél sokkal ismertebb és népszerűbb tudósok neveit sem találjuk, így pld. *August Wassermann*, a róla elnevezett *W. reakció* felfedezőjének nevét.

Az orientalisták közül is jó egynéhányan hiányoznak. Nem fordul elő a lexikonban a *Weil-család* egy tagja sem, hiányzik többek között *Neubauer Adolf* és *Müller D. H.* neve. De, mint az előbbi kötetekben, jeles és neves keresztény orientalisták is osztják e sorsot. Nem hangzik-e hihetetlenül, hogy ilyen munkában nem olvashatunk egy betűt sem a világhíres talmudismerő, hebraista *Strackról*, vagy ne említtessék az aggáda-fordító *Wünsche*, vagy a Palesztina-specialista *Thomsen* neve?

Vannak aztán egész feltűnő furesaságok is e kötetben. *Saphirnak* nem használt a keresztvíz, ő „német zsidó“ íróként szerepel, viszont *Steinthalnál* nem vesz tudomást annak zsidó tudományos munkásságáról. Vagy például nem különös-e, hogy *Münchhausen báró* munkáinak felsorolásánál éppen költői hírnevének kiinduló pontját a *Lilien* által illusztrált „Juda“-t hallgatja el. És ha például valaki a most Londonban és legközelebb *Cellért* *Lajos* rendezésében nálunk is előadásra kerülő „*Jeremias*“, *Stefan Zweig* egyik leghatalmasabb alkotása iránt érdeklődik e lexikonban, akkor a felsorolt művei között éppen ezt nem találja.

A Világirodalmi Lexikon első két kötetének bírálatában szótatt hiányaiból nem okult a mű szerkesztősege, de nem adjuk fel a reményt, hogy észrevételeink mégsem vesznek kárba. Arra a pótkötetre gondolunk, amely ilyen nagyszabású munkánál szinte elmaradhatatlan és amelynek rendeltetése, hogy az előbbi kötetek szembeszökő hiányait pótolja. Reméljük, hogy ebben a zárókötetben találkozunk majd mindazokkal a nevekkkel, amelyeknek hiányát előbbi bírálatainkban szótattunk.

* *L. Mult és Jövő* 1931:235. l. és 1933:149. l.

GÁLOSI SOMA: EGY SZÁZTIZENKÉT ÉVES ISTENES ÉLET

Az óbudai szent kehilában olyan hosszú életidőt eltöltött ember is akadt, minőről az ujságok mint világsodáról szoktak megemlékezni. Reb Jekev Auspitzet, a szentéletű melamedot Isten kegyelme *száztizenkét* egészségben és elégedettségben átélt esztendővel ajándékozta meg. 1744-től 1856-ig, jó néhány emberöltőn át, a világtörténelem legnevezetesebb korszakának lepergését szemlélhette.

Született Mária Terézia uralkodása alatt. Az ő, azután II. József, II. Lipót, I. Ferenc, V. Ferdinánd egész és még I. Ferenc József uralkodásának nyolc évét is átélte. A Bastille lerombolása, a francia forradalom, XVI. Lajos és Mária Antoinette lefejeztetése idejében már az ötvenedik évéhez járt közel. Marat, Robespierre, Napoleon uralmának koronatanuja. Ötvenegy éves volt, mikor Martinovicht és társait a budai vérmezőn kivégezték.

Mikor Auspitz Jakab világrajött, még alig száz család alkotta Óbuda zsidó községét és első rabbija, Oppenheimer Beer még élethen volt. Ginsburg Náthán, Münz Mózes és Heller Hirs rabbik egész korszakát átélte. Tanuja volt a község fénykorának, majd a lekipásztor nélküli hanyatlás idejének és az új kornak, mely megnyitotta Pest és a többi városok kapuit a zsidóság előtt. Látta Széchenyi agitációjának eredményét: az első gőzhajót a Dunán és a Lánchíd építését. Hallotta Haynau ágyúinak dörgését, fizetett még türelmi adót, kamarális taksát és fizette az óbudai zsidóságot tönkretévő rettenetes hadisarcot, mit Haynau rótt ki rájuk Negyvennyolc miatt. Látta a szabadságeszmék felébredésének csodálatos korát és elnyomatását, a jobbagység fennállását és megszűnését, az úriszék és deres idejét. Jókai Mór Rab Rábijának, br. Eötvös József: A falu jegyzőjének, sőt Jókai: Új földesúrának kortársa volt.

Sok évtizeden át talmudoktatással foglalkozott a nagytudományú kis ember és szegény is maradt egész életére. Mégis ő volt a leghőségesebb adakozó, a legelső jótételek. Állandóan gyűjtött a tehetősöknél és minden fillért széosztott a szegények között. A mult század harminckettes évi kolerajárvány és a harmincnyolcas szörnyű árvíz nyomorát az ő emberbaráti munkája is enyhítette.

Még a bölcs atyák mondásaiban megírt emberi kor meghatározást, hogy a hetvenéves aggkorba lép, a nyolcvanas az életkor csúcsára, a kilencvenes görnyedt és a százéves mintha kimult volna a világból — is megeáfolta, még tizenkét évet egészségben érve meg.

Weisz Simon bátyánk, az óbudaiak nestora, kis iskolás volt akkor, de még emlékszik rá. Utoljára ő vezette haza a templomból. A temetésen óriási közönség volt jelen, mihez még hozzájárult, hogy a várost éppen akkor csatornázták és a menetnek a feldúlt utcákat elkerülendő, nagyot kellett kerülnie és amerre a koporsóját vitték, csatlakozott a nép, hogy megadják az utolsó tiszteletet annak, kit mindenki megbecsült. A hagyomány szerint, mikor a kaszárnya előtt elhaladtak, fegyverbe lépett a fehérkabátos, piros-hajtokás őrség. A laktanyauteai, a fővárosnak ezidőszerint legrégebbi temetőjében, a nagy rabbik mellett fekszik sírja. Vörösmárvány síremlékére rá van vésve a tóra és a jó hír koronája, valamint ékes felírásban az istenes életéről szóló elismerés. Egy éppen akkor itt tartózkodott híres müncheni festőművész, A. Pichler, megfestette képét. Amint mondják, már halottaiban vált modelljévé, mert Auspitz

Jakab szerénysége nem engedte meg, hogy tisztelői életében lefestessék.

Képe az óbudai zsidó múzeumba került nemrég és annak egyik legértékesebb tárgya lett. Naplementés hegyvidékben áll a hosszú őszszakállas, kedves arcú öreg, meghajoltan, botra támaszkodva. Fején a Dreispitzhut, bokáig érő fekete kabátja alól kilátszik a csizmaviselet. Kezében a gyűjtőíve: Cedoko leanijim jelzéssel. A festmény felirata Rabbi Méir bölcs mondásával céloz az ábrázolt szegényszerénységére, mondván: „Ne nézd a kancsót, hanem a tartalmát...”

Egyet még odafesthetett volna a művész, ha szóltak volna róla. Reb Jékev olajlímpását. A város még messze tartott az utcák megvilágításától és kinek este dolga volt, ott bukdácsolhatott a hepe-hupás ucákon. Öreg embernek hosszú az éjszaka. Sötét esteiken tehát meggyújtotta az olajmécsest és hóban, esőben, viharban egyaránt járta a csendes várost. Csak itt-ott találkozik a városi darabontok és a zsidó fertálmesterek patruljaival, kik barátságosan köszöntik. De ő tovább megy, míg valakire akad, kit hazakísérhet. A beteghez hívott chirurgust, a kocsmából hazatántorgó könnyelműt és a szállást kereső vándorlót...

De jó volna sokszor az életben egy ilyen önkéntes vezető, ki előttünk világítana a sötétben való tévelygésekben...



A 112 évet élt R. Jekev Auspitz
(A. Pichler olajfestménye az óbudai zsidó múzeumban)

BIALIK LEVELEIBŐL

A telavivi „Haarec“ megindító levélsorozatát közöl, melyet Bialik életének utolsó évében írt Delfiner selyemgyárosnak Bécsbe. A legérdekesebb az 1932. nov. 24-én kelt levél, melyben a költő szinte víziós megszállottsággal beszél Európa gazdasági romlásáról és ezzel kapcsolatban a zsidóságra váró tragikus sorsról, mellyel szemben a menedéket a fellendülő Palesztinában látja. „Drága Barátom, Delfiner, felhasználom az alkalmat, hogy kis ajándékot küldjek neked: négy kötetet műveim díszkiadásából pergamentkötésben és egy albumot és legendagyűjteményt gyermekeidnek. Adja Isten, hogy áldásukra válják. Ebből az alkalomból újból hálámat akarom kifejezni neked irántam tanusított nemességéért. Te segítettél hozzá, hogy több kötetet adhassak ki műveimből, melyek segítséged nélkül sehogysem jelenhettek volna meg a télen és ezt nem felejttem el neked soha. Biztos lehetsz, hogy a kölcsönödet visszafizetem pontosan, könyveim eladásából, amely, remélem, nem lesz rossz. És én újból köszönöm neked teljes szívhől.

És most néhány szót rólad és Erec Jisraelről. Éreztem, hogy ezuttal kissé nyomott voltál Palesztinában. Nem tudom az okot, legfőlegbe sejtem, hogy az itteni gyárudba befektetett tőke nem teljesítette eddig a hozzá fűzött reményeket. De azt hiszem, ennek nem Erec Jisrael az oka. Meggyőződésem szerint, Erec Jisrael mindinkább egyetlen menedékhelyévé válik a zsidóknak, életük, vagyoniuk, tehetségük, tevékenységük számára. A legközelebbi esztendő a galutban a legkeményebbek és legkeserűbbek lesznek a zsidóság részére. Ők maguk, vagy a vagyonaik porrá, hamuvá zúzódnak. Le fognak bukni a szegénység, tehetetlenség és jajveszéklés mély vermébe. És mindennek ellenkezője lesz Erec Jisraelben: minden nő és fejlődik. Új talaj ez. A zsidó tevékenység és eredményei itt halmozódnak össze, nagy nemzeti vagyonná egyesülnek és nem merülnek el az idegenség tengerébe. Minden zsidó kezek által és zsidó kezekben marad fenn. Szükséges hozzá egy kis türelem. Ott kell lenni, ahol a munka folyik és vállalt vetve segíteni. Én hiszem teljes hittel, hogy Erec Jisrael most hatalmas felvirágzás előtt áll. Önmaga és az egész Kelet számára. Nem vagy olyan öreg, hogy ne láthasd ennek megvalósulását saját szemekkel. Aki Palesztinában lakik néhány éven át folytonosan, látja és felismeri, hogy lendül és virágzik Erec Jisrael minden szempontból, hogyan fejlődik évről-évre! És boldog az az ember, aki siet és kimentti magát a galut pusztulásából, amíg nem késő és csatlakozik az építők munkához Erec Jisraelben. Saját magát menti meg és másoknak is javára válik. Csak igaz baráti érzéseim, miket irántad táplálok, kényszerítenek arra, hogy ezeket a szavakat írjam neked. Szeretném látni legalább vagyonodnak egy részét megmentve Erec Jisraelben és jobb, ha minél előbb! A szívem szúr és fáj a közelgő jövő miatt, Izrael sorsa miatt a galutban. Rettentő napok jönnek, szenvedések és csapások napjai sujtanak le reánk, — bárcsak megcáfolna az idő!

És mi van a földvásárlással? Jó lesz, ha ezt sem hanyagolod el. Jobb minél előbb! A földárak állandóan emelkednek. Egy idő múlva nagyon drága lesz... Túlsokat beszéllek, úgy-e, üzleti ügyekről? Biztos vagyok, hogy tudod, csak javadat akarom. Sokat gondolkodom rólad... De történeten bármiképp, remélem, hogy látni foglak köztünk Erec Jisraelben, nem mint vendégét, hanem mint polgárát és építőjét. Van módod, erőd reá és csak az akaraton mulik. Hű barátod: *Bialik*.”

Egy másik levélben, mely 1933. aug. 14-én kelt Bad-Gasteinből, már különböző összegek visszafizetéséről számol

be Delfinernek: Drága barátom, nyugtass meg engem és feleségemet, küldj pontos elszámolást, hogy kifizethessek mindent az utolsó schillingig. Erre feltétlenül szükségem van neked és feleségem teljes lelki nyugalomához. Különben nem lesz nekünk édes a ti barátságtok, ha nem lesz „független“. Drága Delfinerem, tedd ezt meg nekem minél előbb! Minden nap nyom ez engem itt Gasteinban.

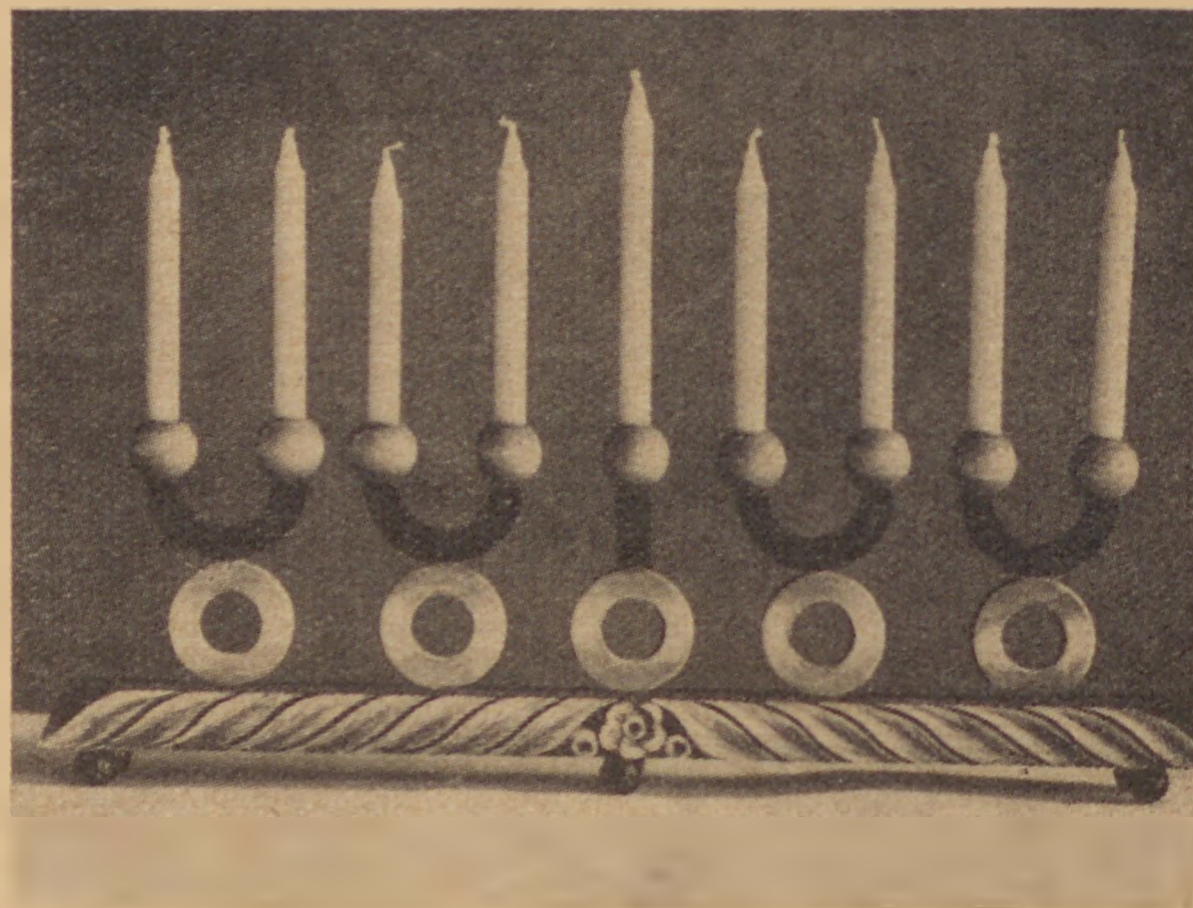
Egy Meránból 1933. szeptember 24-én küldött levelezőlapon Bialik tréfás jidis verset írt Delfinernek:

Wos wünscht men euch zum neuen Johr,
Mein lieber Freund Delfiner?
E schene Villa in Erec Jiszrol
Un neben ihr e Wald e griner.
Derbei e Pulwarck e fullen
Mit Gäns, mit Indikes un Hiner.
Un bei dem Tauer funem Hajf,
E loschen-kajdeschdigen Diner.
En emeszdiger Jeruschalmi
Zi glatt asoi e Palästiner
Un sollen platzen alle Szonem,
Die nit Verginer...

(„Mit kívánjak neked újévre, drága barátom Delfiner? Egy szép villát Palesztinában és zöldelő erdőt mellette. És gazdaságot telisteli libákkal, pulykákkal és tyukokkal. És az udvar kapuja elé egy héberül beszélő kapust, igazi jeruzsálemit, vagy egyszerűen palesztinait. És pukkadjanak meg ellenségeink, akik ezt irigylik...“)

A tréfás jókedv csakhamar teljesen eltűnik. Az utolsó levél 1934. pészach félünnepén kelt már Ramat-Ganból, ahová Bialik Tel-Aviv zajából menekült. Értesült, hogy Delfiner Palesztinában akarja fia Bar-micva ünnepét megülni. Jöjjön minél előbb. Elküldi neki legújabb könyvét, amelyet Delfiner segítsége nélkül nem tudott volna kiadni. A könyvet kedvezően fogadta a közönség. 220 fontot már törlesztett a kölcsönre. Egy tönkrement kereskedőt ajánl jóindulatába, akin sürgősen segíteni kell. „Sokat aggódtam miattatok az utolsó hónapokban (a bécsi események alatt). Hála Istennek, nem estetek áldozatul ez idők fogának. De még aggódik szívem értetek és nincs nyugalom. Megértesz engem, drága barátom? Most a városon kívül lakom, Ramat-Ganban, jó levegő van itt, de betegségem, mely nem gyógyult meg teljesen és ki tudja, meggyógyul-e, nagyon nyomja lelkemet és elrabolja nyugalomomat. Isten irgalmazzon nekem.“

Az isteni irgalom elmaradt és néhány hónap múlva Delfiner Bialik koporsóját kísérte ki a bécsi pályaudvarhoz, ahonnan Tel-Avivba szállították a „szent frigládát“...



Menora. Aufricht Fränkel Mária aradi iparművész nő terve

ZELK ZOLTÁN: EMLÉK

Reb Duved, a nagybátyám, kevésszavú, hallgatag ember volt. Nem szívesen beszélt s ha szólni volt kénytelen, néhány hideg szó tört le az ajkáról. Az idegenek ezért mogorvának hitték, de az én gyermekszemeim ellesték szótlansága titkát s tudtam, hogy csak az emberek korlátoltsága kényszeríti őt beszédre. Mert az emberek nem értik, nem látják a jószót, ami ott csillog a szótlán ajkon s a tiszta lelket, amit kiles a szemekből.

Reb Duved keveset aludt. Hajnalig virrasztott asztalán a lámpa s ő az asztal fölé hajolva virrasztott a barna könyvek fölött. A talmud s a gemore lapjai, mint kinyílt szájak szóltak hozzá s ezek az átvirrasztott éjszakák tették őt szótlanná. Tudta, hogy a szó kong és szétmállik a levegőben, csak az Irás harsog, csak az Irás állja az időt, mint a kikezdzhetetlen bölcsesség.

De ezt csak jóformán én tudtam róla s csak én láttam kimondott szavai mögött a jószág hangtalan remegését. Mikor beállítottam udvarába, a cseresznyefa alatt álldogált szótlánul s csak koppanó lépéseimre figyelt föl. Gyerekkoromban látott utoljára s ekkor már pelyhesállú kamasz voltam. Nem ismert meg s hogy odaléptem melléje, megkérdezte:

— Ki maga?

Más talán visszafordult volna a ridegen hangzó szavaktól, de én válaszként megmondtam a nevem.

Nagybátyám ekkor az ajtóra mutatott.

— Akkor menj be...

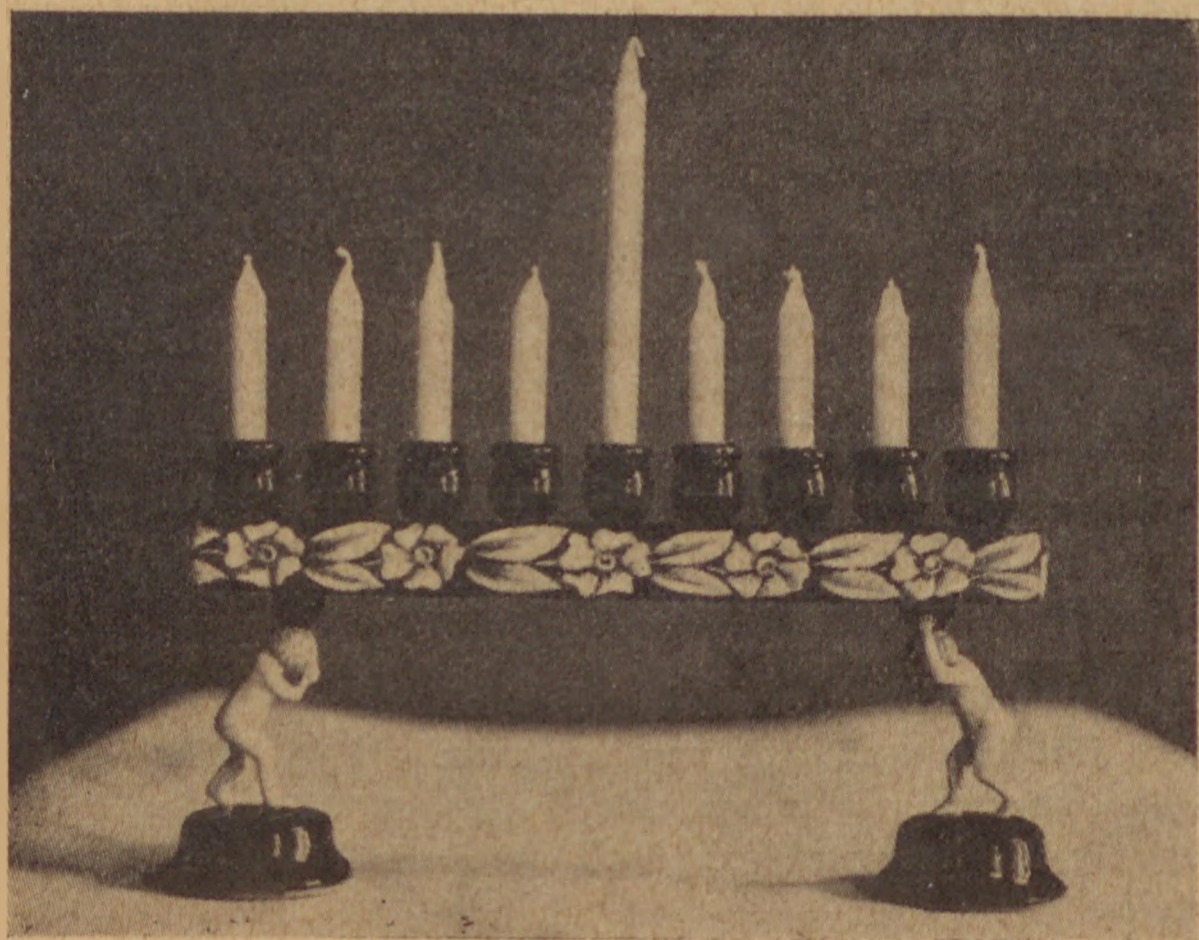
S én hallottam a három szó mögött ott rezegni ezt is:

— Menj be... Az én szobám a te szobád; az én kenyérem a te kenyered...

Reb Duved ekkor már szomorú, öregember volt. Nemrég temette el egyik lányát s a másik is halálos betegen feküdt. Már nem könyvei fölött virrasztott éjszakánként, hanem lánya ágya mellett. Kis sámlin ült egész éjszaka az ágy lábánál s lánya lecsüngő kezét simogatta.

Mindenki tudta már, hogy Esztike menthetetlen, de nagybátyám kétségbeesve hessegette el a sírányozó szavakat.

— Fog ő még zöld almát is enni — mondogatta s látta



Menora. Aufricht-Fränkél Mária aradi iparművész nő terve

a kezében tartott, csonttá fogyott ujjakat, amint húsossá kerekednek s gyümölcsöt tépnek a fa ágáról.

Mintha lánya betegségének a tükre lett volna ez a törekeny ember, úgy sápadt az arca s úgy soványodott, ahogy a halál közeledett Esztike ágyához. S mikor, egyik reggel, csak mint az árnyék dülöngött végig a szobákon, már tudtam, hogy Esztike nem fog többé zöld almát enni...

Az ő húszéves életét ette meg a tudóvész s anyja és a rokonok sírányozása úgy kóválygott lecsukott szemei fölött, mint valami fekete madár.

Reb Duved még szótlanabb lett. Csak ült a halott ágyánál, borzas szakállal s beharapott szájjal, mint az élő fájdalom.

Dél felé magához hívott.

— Menj át Szinéváraljára s hívd el a rebet.

A szinéváraljai rabbi rokona volt s azt akarta, hogy ő temesse el a lányát.

Mikor beléptem a váraljai rabbi szegényes szobájába s megmondtam, hogy Duved bácsi hivatja, kíváncsian kérdezte:

— Miért, mit csinál Duved bácsi? És Esztike?

Láttam, még unokanővérem betegségéről sem tudott s ez annyira megzavart, hogy csak dadogni tudtam.

— Esztike... Azért kéri Duved bácsi...

De a rabbi mosolyogva közbeszólt:

— Férjhez megy talán?

S én érthetetlenül rábólogattam, hogy igen.

Rettenetes volt ez a hazugság, amit zavarom súgott, de már nem tudtam szólni sem. A rebe kabátot húzott magára s szüntelenül mosolygott. Örült, hogy ő esketheti meg majd unokabátyja, Reb Duved lányát s még feleségéhez is átszaladt a szomszéd szobába a kedves hírral.

A vonaton is erről beszélt.

— Mikor megszületett Esztike, már mondtam reb Duvednek, hogy én fogom megesketni, ha férjhez megy...

Szólni akartam. Megmondani, hogy nem igaz, hogy buta és gonosz hazugság az egész, hogy nem esketni, hanem temetni hívom. De csak néztem magam elé, elgyötörve s szótlánul s mikor fiakkerbe ültünk az állomáson, hogy nagybátyámhoz hajtassunk, azt szerettem volna, hogy megbokrosodjanak a lovak s rohanjanak velünk városokon, országokon keresztül.

Az udvar már tele volt sírányozó asszonyokkal s szomorú tekintetű, szakállas férfakkal. Nem a halál közelsége tette őket szomorúakká, hiszen egész életük készüldés az utolsó földi napra. De talán az egész városka szíve megremegett, mikor reb Duved egy hónapon belül a második lányát temette.

Elvegyültem a gyászolók csoportjában s magára hagytam a megdöbent rabbit. Nem mertem szemei közé nézni, éreztem, hogy tehetetlenségemben a legnagyobb kegyetlenséget követtem el, mintha a halott leányt s Duved bátyámat is megcsufoltam volna...

S mikor a koporsó fölött a sírányozás fölé repült a rebe hangja s vontatott jiddis szavakkal panaszkolt:

— Azt hittem chüpe-hez hívnak s íme, egy húszéves lányt kell temetnem... — sírás és szégyenkezés marta torkomat és lelkemet. Úgy éreztem, nemcsak a rebe szavai válnak szemrehányó tekintetté, hanem a halott is feddő, rosszaló szemekkel néz felém a koporsóból...

PETERDI ANDOR: „MAGA NAGY HUNCUT!“

Tíz fehér ágy sorakozott köröskörül a falak mentén, egymás mellett a kis kórteremben. Minden ágyon egy-egy beteg, vagy helyesebben egy-egy letört ember, akit az élet már elkoptatott, felőrölt s kivetett a maga morzsoló hengerei közül. Így feküdtem én is a hetes számú ágyban elnyúlva, vagy összezsugorítva, mint egy, az útból félrelökött rongy. Csak szemem, és pillanatra sem homályosuló értelmem, fogta föl még frissen, a körülöttem történő dolgokat. A kórterem nagy, széles ablakain besugárzott a tavaszi fény, madarak daloltak az udvar lombosodó fáin s mi, fekvő betegek sóvárogtuk az életerőt, a természet megújulásának örömeit, a szabadságot, a fényt, az illatot, az erőt, a vizeket és mindent, ami körülvesz és felénk árad, ilyen isteni májusban.

Testem, ez a fáradt kolonc, pihent, de élnivágyásom és lelkem annál jobban száguldott ki, a széttárt fénylő ablakokon. Amíg az orvosok vizsgálgattak, forgattak, szívhallgatókkal rámtapadtak, addig nagyon is a magam bajával, sorsával törődtem, de mikor már végeztek velem s tudtam, hogy hányadán vagyok a vesegyulladásommal, vagyis, hogy hiába minden figyelmem, úgyse tudok meg semmit az orvosaimtól, legföljebb azt, hogy: jól vagyok, meg: jobban vagyok, akkor kezdtem magammal nem törődni s inkább, a körülöttem történő eseményekkel foglalkoztam. Még valami nyugtalanított, az, hogy: derék orvosaim túlsokat hajladoztak a szívem fölé, amiből azt véltem hinni, hogy ott is van valami baj. Ha pedig így van — gondoltam —, akkor a bőröm úgyis az ördögé s jön a másik, a nyugodtabb és hosszabb időre szóló élet, ahol egész bizonyosan többé nem halok meg. Ez a gondolat is egy plusz volt számomra, ami örömet és megnyugvást szerzett. De kiderült, hogy a szívem nem is olyan rossz s a betegséggel összefüggő viselkedését figyelgetik.

Most már végkép megnyugodtam.

Szobatársaim felé fordult minden érdeklődésem. Kinek mi a baja, mióta van itt, mi a foglalkozása? S így megismertem valamennyi betegtársamat. Volt köztük máj-, gyomor-, szív-, cukorbeteg és ahányan csak ott feküdtek, anynyiféle bajuk volt. Az ablak felőli sarokban feküdt a „Johann“. Mindenki csak úgy szólította. Ő volt a romantikus ember közöttünk, aki elmesélte, hogy mint lehet bravúrosan ládákat fosztogatni, dugárut csempészni és hasonló virtusokat. Derék szál legény volt, erős, izmos és jókedvű, csak a szíve volt nagyon-nagyon beteg. Tolnai sváb volt a „Johan“ s úgy jött a kórházba, hogy felesége nem is tudott róla. S otthon Tolnán, abban a hitben élt, hogy fiatal férje vígan járja a Dunát, mialatt itt birkózott gyöngé szíve a kemény halállal.

Mosolyogva beszélt, de itt-ott akadozva, a nehéz légzéstől:

— A métermázsás ládákat úgy vittem, mint a labdát! És most itt fekszem. Dög vagyok! — és legyintett hágyadt kezével. — De majd meggyógyulok... Most már okosabb leszek. Vigye más a nagy ládákat, én már eleget vittem. Tizenkét évig. Elég volt...

S levette szívéből a forró törülközőt s odaszólt az ápolónőnek:

— Kérek, Testvér, egy „umschlagot“!

A főorvos, az osztály koronázatlan fejedelme, Izráel Lévy-törzsének a leszármazottja. Nagyszerű fajta, hiszen Mózes is e törzsből lelkedzett s ennél különb prédikátummal s öröklött elhivatottsággal senki sem gyakorolhatja ezt a tudományos mesterséget. A főorvos tehát, amilyen kivételes jó orvos, olyan nagyszerű ember is. Ő föl tudja tá-

masztani az úgynevezett félholtakat s még csodálatosabban hánt azokkal a betegekkel, akik már menthetetlenek voltak. Azokhoz volt mindig egy-egy tréfás szava s úgy lépett az ágyukhoz, a délelőtti vizit során, alorvosi kara élén, mintha csak egy nagyszerűen gyógyuló emberhez jönne, aki ma-holnap talpraáll. Megfogta pulzusát s olyan határozottsággal mondotta, hogy jobban van, hogy azt nemcsak a haladókó beteg, de mi valamenyen elhittük.

— Jobban vagyok, főorvos úr!

Minden beteg ezt felelte a főorvos úr szavaira, hát hogyis felelhetne mást, mikor maga a főorvos megállapítja. S ilyen vizit után mindig a legsúlyosabb betegek voltak a legvidámabbak a kórteremben. Ők voltak a gyógyulók.

És „Johan“ is biztos volt abban, hogy meggyógyul. Hát hogy is lehetne ez másképp, mikor a főorvos úr a délelőtti vizitnél azt mondotta neki:

— Jobban érzi már magát, úgye?

S Johan erre így felelt:

— Jobban, főorvos úr...

És délután a mi kedves „Johanunk“ már nem élt. Egyetlen pillanatját sem keserítette meg az a buta, komor gondolat, hogy meg fog halni.

A mellettem lévő ágy megürült. Szomszédom, egy derék vasmunkás meggyógyult s jött helyébe egy új beteg, sőt aznap még egy ágy megüresedett, ugyancsak közel hozzám s így egy napon két új szomszédot kaptam. Új beteg a kórteremben, mindig esemény azok számára, akik visszamaradtak. Kíváncsian forgattuk feléjük a fejünket. Honnan jött, mi baja, csendes beteg-e, nem fogja-e háborgatni éjszakai nyugalmunkat? És sok hasonló kérdés motoszkál bennünk, ha új beteg kerül közénk.

Így hozták be most az új beteget. Feketeszakállas, szép bronzarcú ember volt. Első látásra azt hittem, hogy vidéki rabbinus. Saját lábán kelt föl a hordágyból s odaültették az ágy mellett karosszékekbe, míg az ágyát az ápolónővérek rendbehozzák. Felesége mellette állt s mind a ketten riadtan néztek körül a kórteremben. Mennyi beteg — gondolták — és ennyi ember közt hogy fog tudni ő aludni, nyugodni és gyógyulni. S hátortalanul motyogták:

— Különszoba kellene. Jobb egy külön szoba...

Erre én majdnem megbántva odaszólok nekik:

— Már mért lenne jobb egy külön szoba? Én is kaphatam volna és nem kellett. Minek? Ott az ember unatkozik, sokat foglalkozik a hajával, ha kell egy pohár víz, vagy más, nincs aki adjon s várni kell, míg az ápolónő előkerül. De itt egymáson segítünk valamennyien. Maradjon csak maga itt. Jól fogja magát érezni. Én is jól érzem itt magam.

Szavaim, úgylátszik, meggyőzték őket, de még inkább az embert.

— Igaza van. Itt maradok. Lehet itt is meggyógyulni, ha az Isten akarja, — szólt a feleségéhez.

Az asszony azonban nem nagyon volt ettől az elhatározástól elragadtatva. Ő — amint maga is mondotta — éjjel-nappal akar az ura mellett lenni, de így nem lehet...

Erre megint beleszóltam a dolgaikba:

— Magára, asszonyom, itt semmi szükség nincs. A maga beteg férjének orvosokra és ápolónőkre van szüksége. Azért jött ide s az meg van itt, amint látja, elég. Maga szépen hazamegy s mindennap belátogat az urához s ha meggyógyul, hazaviszi magával. Így csinál az én feleségem is.

A szavak hatottak s a beteg a közös kórteremben maradt, közel az ágyamhoz. És amíg az ágyát igazgatták, lassacskán kivallattam: Mi baja, honnan jött, otthon is fe-

küdt-e már? Így tudtam meg, hogy Keszner Mendele az új beteg, Nagyváradról való, szőrmekereskedő. Tehát nem rabbi, ahogy első pillanatra gondoltam, hanem kereskedő. És ahogy később megismertem, egy szentéletű, igaz ember, árvákat nevel, a szegények gondviselője és olyan alázatos, mintahogy csak egy bölcs és szentéletű ember lehet. Egy „Czadik“ a szó legnemesebb értelmében. Igen, ez volt az én Mendele barátom, de mindezek a dolgok csak akkor derültek ki, amikor én magam is ilyennek hittem, rövid barátságunk során.

Az ötös számú ágyba került, de amíg lefektették, ott gubbasztott mellettem, mint egy beteg madár. A betegség meg a szakáll, amelyben már csillogott egy-egy fehér szálcaska, megöregítették s az én koromnál, jóval öregebbnek ítélték s úgy is beszéltem vele, ahogy az a nálamnál korosabb embereket megilleti. De aztán megtudtam, hogy én vagyok az öregebb kettőnk között, még pedig négy esztendővel. Így lett aztán Keszner úrból „Mendele öcsém“.

— Maga nagy huncut! — szokta volt mondani, ha leöcsémeztem s mosolygott. Ez volt a gyakran ismétlődő szavajárása hozzám, ha nehéz, fájdalmas perceiben megnevettem.

— Maga nagy huncut!.. — És bágyadt szemei pislogtak s a szenvedő lélek szívérványa ott ült fájdalmas arcán. De a másik pillanatban nyögött már:

— Gyenge vagyok, nincs semmi erőm és fölemelte két kezét, amelyek ólmosan estek vissza a takaróra.

— Én is gyenge voltam, Mendele öcsém, az én lábamban is víz volt, nézze meg most — és kidugtam a takaró alól —, olyan most, mint egy agárkutyaé. Maga is nemsokára ilyen lesz. Karcsú, sovány, fiatal és egészséges.

— Maga nagy huncut!.. — és mosolygott. Elhitte, amit mondtam s boldog volt.

Éjjel, ha az ápolónővér a női osztályon volt elfoglalva, én hoztam neki vizet, jeget, borogatást. Tejjel itattam, betakartam. Valósággal az én betegem volt. Vigyáztam rá és lestem a kívánságait. Sokszor tünődtem ezen magamban. Tulajdonképpen én is beteg vagyok s jómagam is szorulok még ápolásra, mi az, hogy én ezzel az emberrel többet törődöm, mint saját magammal? És rájöttem, hogy miért. Mert Mendele görcsösen ragaszkodik hozzám s minden szavával, minden mozdulatával elárulta, hogy hisz abban, hogy én tudom távoltartani tőle a halál angyalát. És ez kötelezett engem erre a nagy önfeláldozásra.

Fájdalmaival és pillanatnyi enyhüléseivel is csak felém fordult, de lázadozásaival is. Ha fölkiáltott: — Mi lesz velem! Nem bírom már — Ez is nekem szólt, mintha engem akarna felelőssé tenni a szenvedéseierért. És olyankor keményen rászóltam:

— Mi lesz magával? Az, ami velem, meg a többiekkel. Meg fog gyógyulni, mint én, meg a többiek, ha Isten is úgy akarja. Türelem, hit és kitartás, Mendele.

— De én nem bírom már tovább, — szólt elhaló hangon —, beszéljen a doktor úrral, csináljon velem valamit... És én beszéltem az orvossal s vittem neki a jó hírt.

— Holnap nagy nap lesz, Mendele öcsém. Kieresztik magából a sok vizet, ezt mondotta a doktor s egyszeriben jobban lesz. Karcsú lesz, mint egy szeladon, ifjú és erős. Pár nap múlva itt fog táncolni a terem közepén! Holnap délelőttig tehát kitartás.

Mendele nevetett s boldogan motyogta:

— Maga nagy huncut, nagy huncut! — s hálásan símogott szenvedő szemeivel.

Másnap délelőtt megcsapolták Mendele barátomat s megkönnyebbült, könnyebben kapta a lélegzetet, étvágya is megjavult s jókat tudott utána aludni is.

Már-már örömmel azt hittem, hogy jóslatom teljesül

s nemsokára Mendele itt fog táncot lejteni előttünk. És ezt a zenenélküli táncot nem engedtem volna el neki, ha még oly tekintélyes is a szakáll. De ez a kedves remény, fájdalom, csak néhány napig tartot. Aztán ismét fölhangzottak a régi panaszok:

— Nehéz a szívem, nem bírom...

És most már szemlátomást romlott Mendele barátom állapota. Egy délelőtti vizit alatt azután így szólt a főorvos Mendeléhez, miután ismét alaposan megvizsgálta:

— Holnap hazamegy, a felesége hazaviszi s otthon fog gyógyulni orvosi felügyelet alatt, érte? Jobban van! — s megveregette a vállát.

Mendele barátom úgy meglepődött ezen a főorvosi kijelentésen, hogy forgott vele a világ. Őt hazaküldik gyógyulni, amikor ő idejött gyógyulni. És soha rosszabbul nem érezte magát. Most megint odaintett magához, hogy velem megbeszélje ezt a dolgot.

— Miért küldenek engem haza, mikor én olyan beteg vagyok s itt akarok meggyógyulni, itt akarok maradni. Nem megyek haza, nem!

És várta, hogy mit szólok ehhez. Mi az én véleményem erről az egész dologról. Nem tudtam neki mit felelni, hanem azzal nyugtattam meg, hogy majd én beszélek az orvos úrral. Egy alkalmas pillanatban elfogtam a teremben az egyik segédorvost s érdeklődtem az én derék Mendele barátom ügye-sorsa iránt. Lesújtó volt, amit megtudtam. Mendele hazamegy...

És ő szegény már várt, hogy megtudja, mit végeztem az érdekében. Vidám arccal közeledtem ágyához:

— Rendben van, Mendele. Maga hazamegy, mert magának most már magaslati levegő kell. Erdély kell, a hegyek, a fenyvesek, napfény, illat, nem kórházi szoba. Csak ki Mendele, ki innen a Tátra felé... Ezt mondotta a doktor úr. Igaza van.

Rámnézett tamáskodó tekintettel, de nem is tudott elmentmondani.

— Jó megyek — mondotta —, ha muszáj, de még szeretnék egypár napig maradni, amíg egy kicsit megerősödöm. Majd beszél a feleségem a főorvos úrral, ha bejön.

— Maga azt tegye, amit az orvosok mondanak és ne akarjon maga ittmaradni, mikor magának hegyi levegő kell, érte?

Konokul hallgatott.

Délután bejött a felesége, szelíd és törődött asszonyka, aki maga is beteg, mégis fáradhatatlan a férje körül. Jószág, hűség sugárzik a szemeiből s a főváros összes cadikjeit mozgósította, hogy segítsenek az ő beteg urán. Ő már tudta, hogy hazaviszi az urát, azt is tudta, hogy miért viszi haza. Ő már mindent tudott s mosolygó arca mögött ott remegett, sikoltozott a megrendült lélek. Már látta szétnyílni az eget, amely az urát el fogja zárni előle.

— Nem megyek haza! — mondotta neki az ura.

Az asszony nem tudta, hogy mitévő legyen. Reggelre iderendelte a mentőket, különfülkét bérelt Nagyváradig s most az ura nem akar menni.

S míg férje szundikált, egy óvatos pillanatban hozzám osont s kért, hogy beszéljek a férjével, ő tudja, hogy rám hallgat s küldjem haza.

S míg az asszony künn intézte a kórházból való távozás adminisztratív dolgait, újra elővettem Mendele barátomat.

— Maga holnap délelőtt hazamegy, érte, Mendele. Semmi ellenvetés, ha nem akarja, hogy megharagudjak magára. Én nem akarom, hogy itt megfulladjon.

— Én se akarok megfulladni...

— No, úgy-e? Ezek a falak, ez a füstös város, amely olyan mélyen fekszik, csak árt magának. Ki innen, Mendele, ki a napra, a magasba, fenyvesek, erdők közé...

— Igen, — suttogta megadással. — A nap... az erdő... a levegő kell... megyek... Csak magát sajnálom itt-hagyni... Jöjjön velem...

— Majd megyek én is, Mendele... Ott fogok pihenni én is... A nap, a fény, az illat vesz majd körül bennünket.

— Jó, megyek haza, megmondom a feleségemnek, hogy hazamegyek, hadd örüljön... megyek, de most adja ide a kezét...

Feléje nyujtottam a kezem és Mendele megcsókolta és sírva szólt:

— Maga nagy huncut, maga nem jön utánam...

Mendele nevetett, de a könnyei folytak az arcán.

Másnap délelőtt vitték az én Mendele barátomat és sárga, gyöngé kezével integett felém:

— A viszontlátásra, a viszontlátásra...

Mendele hazament... Azt is megígérte, hogy ír, ha hazaérkezik és én várom a levelét, várom. Múlnak a napok, hetek, hónapok... Mendele csak nem ír...

És én mégis gondolkodom rá mindig s hallom lágy, jóságos hangját:

— Maga egy nagy huncut, nem jön utánam...

DR TÖRÖK LAJOS EGY. TANÁR: AZ ÓKORI ZSIDÓK KOZMETIKÁJA

A meleg fürdő rendszeres használata csak a görög és római befolyás idejében válik általánossá, amikor az első közfürdők nyílnak meg *Palesztinában*. Ezeket előbb magánvállalkozók építtetik, később a községek vagy az állam. Számuk csakhamar elég tekintélyes lesz. Minden egyes törzsnek volt vagy 13 közfürdője. Mint meleg fürdők ezenfelül a hőforrások, különösen *Tiberias* forrásai is szerepeltek. Ezeknek a fürdőknek berendezése körülbelül megfelelt a rómaiak fürdőinek, de még a legtökéletesebbek is távol álltak a rómaiak fényétől. Egyik-másiknak elég hiányos volt a berendezése, úgyhogy a talmud szerint a fürdővendég abban a veszedelemben forgott, hogy a kályhán elégeti, vagy a forró vízben leforrázza magát. Sőt megtörtént, hogy a fürdő padlója összedőlt. Óvatos emberek nem is látogattak újonnan megnyílt közfürdőt, hanem addig vártak, amíg kiderült, hogy ilyen veszedelmek nem fenyegetik benne a látogatót.

Szappan helyett természetes szódát (*nitrum*-ot) használtak a zsidók, amelyet ecettel némileg közömbösítettek; használták továbbá gazdag káliumtartalmú növények hamuját (*borith*-ot), továbbá saponintartalmú növényeket, az utóbbiakat úgylátszik csak a *Misna* idejétől kezdve. Ám bár *Preuss* szerint *Jób* könyvének egyik kitételéből az következik, hogy a szappangyökeret a zsidók már a bibliai időkben is használták. Fínom „szappanok“ úgy készültek, hogy porrátört szappangyökeret illatos anyagokkal, például myrrhával vagy ibolyával keverték össze. Szappan helyett még porrátört és illatosított sesamseprűt, hors- és tömjénport, téglaport, valamint korpát is használtak, amelyekkel testüket a fürdőben bedörzsölték. Zsíról és hamuból készült keveréket, aminőt a germánok és gallusok szappanként használtak, a zsidók csak a Kr. u. negyedik században kezdtek testük és fehérműjük tisztítására alkalmazni.

Víz helyett egyszer-másszor más folyadékot is használtak: a bűzös verejtéket borecettel mosták le; piszkos gyerekeket borban is mosdattak. *Jób*-ról az a hír járta, hogy tejfelben fürdik; olyan gazdag.

A zsidóknak és más keleti népeknek az a szokása, hogy olajjal és olajjal készült kenőcsökkel kenték be bőrüket, onnét eredhetett, hogy azokon a meleg éghajlatú vidékeken, amelyeken laktak, a víz sokszor nem állott kellő mennyiségben rendelkezésre, mert a források, kutak és ciszternák vize nagy szárazság esetén szerfelett megapadt, úgyhogy mosdásra nem igen tellett. Az olajat tartályokban hosszú ideig megőrizhették és szükség esetén víz helyett tisztálkodásra használhatták. Az olajjal való bedörzsölést, jelentő héber szó: $\eta \eta \eta$ nemcsak bedörzsölést,

hanem tisztogatást is jelent (*Krauss*), ami feltevé- sünket támogatja. A test bekenésére szolgáló olajba és kenőcsbe pedig valószínűleg azért keverték illatos anyagot, hogy ezzel a nagy melegben bőven verejtékező és párolgó bőrnek szagát palástolják. A bekenés után a felesleges zsiradékot a bőrről eltávolították. A test bekenése idővel szinte általános szükségletté vált, úgyhogy nem csupán a jómódúak, hanem a szerény sorsúak is gyakorolták, mégpedig különösen a mosdás és fürdés után. Kivételt csak az *ezraeusok* szektája alkotott, amely a Kr. e. második században alakult. Az *ezraeusok* naponta fürödtek hideg vízben, de testüket sohasem kenték be illatos olajjal vagy kenőccsel.

A test bekenésére szolgáló kenőcs alapanyaga többnyire az olivaolaj volt, amely bőven termelt *Palesztinában*; ritkábban a mandulaolaj. Az olajba balzsamot, gyantát, néha bort és mézet is keverték és ily módon a kenőcs consistenciájával bíró keveréket állítottak elő. Leggyakrabban opobalzsamot használtak erre a célra, azonkívül mastixot, myrtusolajat, a datolyapálma és a gránátfa kisajtolt nedvét. A kenőcsöt sokszor a *dracaena* egy fajtájának, vagy az *anchusa* piros nedvével megfestették. A kereslet idővel annyira megnőtt, hogy a kenőcskészítés már a bibliai időkben külön foglalkozássá lett.

Kétséges, hogy az arcnak festékekkel való kendőzése a bibliai időkben divott-e a zsidók asszonyainál; a *Misna* idejében azonban a pirosszínű és a fehérszínű arcfesték használata már általánosan el volt terjedve. Az előbit piros óloméleggel vagy egy tengeri algából (*fucusból*) nyert festékekkel készítették, a fehéret krétaporral vagy ólomfehérral (*cerussával*). A menyasszony arcát *saflorral*, egy *carthamus tinctorius* nevű növény leveleiből készült festőanyaggal festették pirosra. A festéket szövetdarab segítségével dörzsölték szét az arcon.

Régóta festették azonban a zsidók asszonyai szempilláikat és a szemöldökeiket. Ezt úgylátszik Egyiptomban szokták meg, ahol ez a művelet általánosan el volt terjedve. Az egyiptomiak *Mestem*-nek, a Biblia *Puch*-nak, a talmud *Kechol*-nak nevezi a szemfestéket. *Jób* egyik leányának *Keren hapuch* volt a neve, ami festéktégelyt jelent. A királyok II. könyvének 9. fejezetében (30.) is szó esik a szemfestésről. Az mondatik itt el, hogy amikor *Jehu* király *Jezebelbe* jött és *Jezebel* ezt meghallotta, bekente szemét festékekkel és felékesítette magát. *Jeremiás* próféta is megemlíti a szemfestést (4. 30.), úgyszintén *Ezekiel* (23. 40.). A szempillák és szemöldökök festésére szolgáló fekete kenőcs némelyek szerint antimont, mások szerint óloméleget vagy ólomkéneget és mangánsuperoxydot tar-

talmazott. Erről a kenőcsről *R. Nachman* azt állította, hogy a látást megjavítja, de jónak látja ezt az állítását azzal az óvatosságra valló kijelentéssel kiegészíteni, hogy csupán negyvenéves életkorig. A szemkenőcsöt egy fából, elefántcsontból vagy ezüsthől készült síma, pálcáalakú eszköz, a *makchol* segítségével kenték a szempillákra.

Se szeri, se száma azoknak az illatos anyagoknak, amelyeket akár kenőcsbe, olajba vagy „szappanokhoz“ keverték, akár illatos vizek és borral készült kivonatok készítésére használtak, vagy tartályokba zárva nyakukon, mellükön, hajuk között vagy ruhájukban hordtak, illetőleg illatos füstölésre használtak. Ezeknek csupán egy része termelt Palesztinában. Nagyrészüket Arábiából és Kelet-Indiából importálták phöníciai kereskedők közbenjárásával. A következő illatos anyagok szerepeltek a leggyakrabban: a tömjén, a myrrha, a calmus (egy illatos nádfajta), a fahéj, a storax, a rózsaoilaj, a *cistus villosus* levelein képződő *ladanumgyanta*, a *therebintina*, a jázmin, a nárcisz, a sáfrány, az aloe. Az illatos növények egyrésze a *Libanon*-hegységről származott. Azért mondja az énekek énekének költője: Színmézet csepegnek a te ajkaid, én jegyesem, méz és tej van a te ajkad alatt és a te ruhádnak illatja, mint a Libanonnak illatja.

Az illatszereket, azoknak kivételével, amelyeket a test és a haj bekenésére szolgáló olajba és kenőcsbe keverték, amelyeket férfiak is használtak, kizárólag az asszonyok alkalmazták testük és ruhájuk illatosítására. Palesztina egyik-másik tájékán azonban az volt a szokás, hogy szombat napján férfiak is vettek igénybe illatszereket.

Jezsajás idejében és később is a palesztinai kokottok cipőtalpuk és lábuk sarka közé tyúk bögyéből készült tartályban myrrhát és balzsamot helyeztek el. Ha férfi közeledett, reáléptek a tartályra, amelyből az illatos tartalom széfröccsent és tulajdonosnőjére irányította a közeledőnek figyelmét.

A zsidó nők a bibliai és talmudi időkben hosszú haját viseltek, amelyet összefontak. Ritkahajú asszonyok vendég-hajat fontak saját hajuk közé; a talmudi időkben ez okból Palesztinában elég tekintélyes kereskedelmet űztek idegen hajjal. Halálraítélt asszony haját leányára testálhatta. A hajfonatokkal fejüket koszorú alakjában körülövezték. Gazdagabb asszonyok hajviselete komplikáltabb volt és ezek fésüléskor rabszolganők vagy fizetett fésülőnők, ritkábban borbélyok segítségét voltak kénytelenek igénybe venni. A zsidók a hosszú haját a női szépség lényeges kellékének tekintették. Olyan nő, akinek haját levágták, ízlésük szerint el volt csúfítva. Ennélfogva csak gyászeset alkalmából vagy büntetésképpen nyírták le az asszonyok haját, amit azok végtelen szerencsétlenségnek tekintettek. Különös tetszés tárgya volt az olyan haj, amely kibontott állapotban szinte teljesen eltakarta tulajdonosnője egész testét. Férjes asszony kibontott hajjal nem mutatkozhatott idegenek előtt és nem jelenhetett meg a nyilvánosság előtt. Ha pedig férfi reányította az ajtót olyan asszonyra, aki kibontott hajjal tartózkodott szobájában, azonnal el kellett távoznia. A férfiak hajviseletében is szépnek tekintették a fürtöket, amelyek a fejről a vállra hullottak alá. De a nőiesen hosszú hajviseletet nem tekintették férfihez valónak és ilyen hosszú haját csak fogadalom okán hordtak. Hajukat borbéllal nyírták, aki erre a célra sarlóalakú kést, ritkábban ollót használt. Bizonyos hajviseletek el voltak tiltva. El volt tiltva az *emorita*, vagyis a kanaáni-pogány hajviselet, amely abban állott, hogy a hajzatot a fejtetőn megmaradó hajfonat kivételével leborotválták. Ezt a hajviseletet negyven botütéssel büntették. Ez a kínai „copf“-hoz hasonlító hajviselet itt-ott a tilalom ellenére mégis előfordult. Az

Aggada szerint *Dávid* 400 katonája ezt hordta és *Josephus* szerint *Salamon* lovasai is, akik hajfonatukat ezenfelül aranyporral dörzsölték be, úgyhogy fejük a napon fénylett. (*L. Krauss* I. 646.) Az is meg volt tiltva, hogy kizárólag a fejtető és a homloktájék hajzata nyírassék meg és a halánték- és nyakszirttájék hajzata megkíméltessék. Ez is pogány hajviselet volt (*Krauss*). A bibliai időkben a zsidó férfiak rendszerint födetlen fejjel jártak, a talmudi időkben hol födött, hol födetlen fejjel. Akkor még nem voltak idevonatkozó rituális előírások. A zsidók, az egyiptomiak szokásától eltérőleg, akik szakállukat és bajuszukat leborotváltatták és álszakállt hordtak, még pedig annál hosszabbat, mennél magasabb volt a rangjuk, szakállt és bajuszt növesztettek, amelyet időről-időre rövidebbre nyírtak. *Hadrian* császár Rómában behozta a szakállviselet divatját. A zsidóknak azonban megparancsolta, hogy szakállukat nyírják le. Palesztinában akkor a szakállrombolókkal szemben, akiket hitetleneknek tekintettek, a hosszú szakállviseletet érdemnek tekintették (*Krauss*). A jobb módúak a szakáll nyírását is borbély által végeztették; úgyszintén a körömnírást. Az utóbbit nem ollóval, hanem késsel ejtették meg. A hajápolásra a hajnyírás és fésülésen kívül a haj gyakori beolajozása és a hajmosás tartozott. Az utóbbit szódával, amelyhez esetleg homokot is keverték, vagy szappangyökérrel végezték. Asszonyoknak legalább egyszer havonként kellett hajukat megmosniok, mégpedig a rituális tisztasági fürdő előtt.

A haj eltávolítására bizonyos testtájokról, mint például a hónaljából, myrrhát, meszet és egy bizonyos földfajtát használtak. Egyes felesleges hajszálatokat csipesz segítségével húztak ki.

Arról, hogy a zsidók asszonyai a hennát (kopher-t) körmeik festésére használták-e, nincsen biztos tudomásunk. De ez nagyon valószínű. A hennát ugyanis Egyiptomban szelvében alkalmazták körömfestésre. Minthogy pedig az egyiptomi arcfesték (szemfesték) használata a zsidók között nagyon el volt terjedve, nagyon valószínű az a többek által hangoztatott vélemény, hogy a hennát is használták és épp úgy alkalmazták a köröm pirosra festésére, mint az egyiptomiak. A hennabokor (*Lawsonia inermis*) Palesztinában is otthonos volt, illatos virágait jól ismerték és ruháik illatosítására használták Palesztina hölgyei. A belőle készülő festék előállítására és beszerzésére tehát a lehető legkényelmesebben történhetett, ami további érvelést nyújt annak a véleménynek támogatására, hogy a körömök festése hennával Palesztinában is dívott.

Irodalom:

- Fritsch: Einleitung in die Kosmetik. (Joseph, Handbuch der Kosmetik. Leipzig, 1912. 1. lap.)
 Pregel: Geschichte der Kosmetik. (Joseph, Handbuch der Kosmetik. Leipzig, 1912. 57. lap.)
 Paschkis: Kosmetik für Ärzte. Wien, 1890.
 Hartmann: Die Hebräerin am Putztische. Amsterdam, 1809.
 Kotelmann: Die Ophthalmologie bei den alten Hebräern. Hamburg, 1910.
 Preuss: Biblisch-talmudische Medizin. Berlin, 1924.
 Krauss: Talmudische Archäologie. Leipzig, 1910.
 És a Biblia.

BEKÖTÉSI TÁBLÁK és tartalomjegyzék
a Mult és Jövő 1934. évfolyamához
kapható a kiadóhivatalban:
Vilmos császár-út 34. Ára 2.50 P



A Mult és Jövő jubiláris szentföldi útja

Március 12-én indul dr. Patai József a Szentföldre, ahol méltó ke-
rettek között fogják megünnepelni 30 éves írói jubileumát és a Mult és
Jövő alapításának 25 éves évfordulóját. Az utódállamokból, sőt a távo-
labbi külföldről is számosan csatlakoznak hozzá, hogy már a hajón hall-
gassák a régi és mai Palesztináról szóló előadásait. A Lloyd Triestino
erre az alkalomra mérsékeltáru hajójegyeket bocsátott rendelkezésre.

Érdeklődők forduljanak sürgönyileg a Mult és Jövő szerkesztőségé-
hez. Vadász-u. 11. Tel. 199-55. Néhány hely még lefoglalható.

MIKLÓSI GYÖRGY: GYALOG JÖTT...

*Gyalog jött át az Alpokon,
Gyalog jött át a Lajtán,
Ösztövért batyú kezében
És gondredők az arcán.*

*Frankfurtból kergette őt el
Egy régi, régi átok,
Frankfurt felett gyilkos a csend
És lángolnak a lángok.*

*Régi frankfurti gettóban
Egy gyertya talpig égett
Éjjel, s könyv felé hajoltak
Az ifjak, meg a vének.*

*A homályban néha-néha
Fel-felzokog egy ének,
Vakító tűzzel világít
A fénye az Igének.*

*A könyveit kezébe vette,
Mégegyszer visszanézett...
A frankfurti lángok között
Úgy reszketett a mécses.*

*A hosszú országutakon
Most kitépik a tincset
És alig-alig találni
Egy megnyiló kilincset.*

*Hová menjen, azt nem tudta,
Keletnek vitte vére,
Orosz falvak ős sírása
Borult rá a szívére.*

*...Gyermek volt, mikor egy éjjel
Négy szurony vitte apját,
Orosz földön magas a hó
És gyilkosak az aknák.*

*Az éjjelek mind egyformák:
Korbács, szurony, kozákok,
Orosz földön véres a hó
És nem fog még az átok.*

*Így gyalogoltak onnan is
Sok havas téli éjjel,
Anyák, apák búcsút sírtak
És mentek szerte-széjjel.*

*Hová menjen, azt nem tudta,
Csak vitte, vitte lába,
Ötezeréves szenvedés,
Bú ballagott utána.*

*A határon egyszer még látták,
Arcára jajok szálltak,
...Az erdőben Salzburg alatt
Pár lim-lomot találtak.*

*A nap éppen leáldozott,
Az ég bíborban égett,
Régi frankfurti gettóban
Kigyulladt még egy mécses.*

A MULT ÉS JÖVŐ JUBILEUMI KULTÚRESTJE

A Zeneakadémia nagy díszterme impozáns zsúfoltsággal fogadta a Mult és Jövő 25 éves jubileumát ünneplő előkelő közönséget és művészgárdát. Még a pódiumot is tele kellett rakni pótszékekkel, melyeknek zsúfolt sorai között járulhattak csak a szereplők az ünnepi várakozással eltelt közönség elé. Az egész országból jöttek fel a jubileumi estre, sőt sokan az utódállamokból is.

Hivatalosan képviseltették magukat a Magyar Tudományos Akadémia, a Petőfi Társaság, különböző külföldi Pen Clubok és irodalmi társulatok. Megjelentek a cseh-szlovákiai, jugoszláviai követségek sajtóattaséi, az amerikai, angliai és palesztinai orgánumok kiküldöttjei és rengeteg távirat érkezett Newyorkból, Londonból, Varsóból, Jeruzsálemből, Tel-Avivből. Üdvözlő iratokat küldtek többek között dr. L. Magnes, a jeruzsálemi héber egyetem kancellárja, Prof. Klein, a jeruzsálemi egyetem szenátusának elnöke, Prof. Landau Johannsburg (Délafrika), Ussiskin, a Keren Kajemeth kormányzója, Jeruzsálem, Prof. Dávid Jelin, Jeruzsálem, Cernichovsky, Avigdor, Haméiri, Simonovits, Avi Schoul héber költők Tel-Avivből, Uri Zwi Grinberg Varsóból, Marc Chagall, Edmond Fleg Párisból, Löw Immanuel felsőházi tag, Szeged, Sándor Pál, Vázsonyi János orsz. képviselők, a „Haolam“ szerkesztősége Londonból, a „Hadoar“ Newyorkból, a héber költők és írók és a zsidó művészek hosszú sora az egész világból.

Az estet bevezette Akom Lajos tanár hatalmas orgonanyitánya, melyet a Gotschall-kórus ünnepi zsoltára követett, a 11 éves Kleinberger Árpád szólójával a Prófétákból és szentföldi gyermekdalokból. Majd Peterdi Andor lépett a pódiumra és felolvasta dr. Baltazár Dezső püspöknek, a liberalizmusáról ismert egyházfejedelemnek Patai Józsefhez intézett meglehangú levelét, melyet a szanatóriumból küldött. Szigorú orvosi rendelet szanatóriumi szobájához köti és így írásban küldi be az ünnepi est megnyitóját. A közönség sűrűn félbeszakította tapsokkal Baltazár Dezső Jenkölt beszédét, melyet mai számunk vezető helyén közlünk. Ezután Peterdi Andor tolmácsolta a Mult és Jövő szerkesztőségének üdvözlését, a Magyar Tudományos Akadémia és a különböző irodalmi társulatok képviselőinek, a szomszédos nemzetek sajtóattaséinak és a zsidó hitközségek és intézmények megjelent képviselőinek. Köszöntötte a Pesti Hitközség és Országos Iroda elnökét, Stern Samu udvari tanácsost, az Imit képviselőjében megjelent Wertheimer Adolf elnököt, az Országos Rabbik Egyesület képviselőjében megjelent dr. Hevesi Simon és dr. Kiss Arnold vezető főrabbiakat, dr. Guttmann Mihályt, a Rabbiszeminárium rektorát, dr. Szemere Samut, a Tanítóképző igazgatóját, dr. Goldberger Salamont, a zsidó gimnázium igazgatóját, a Mikéfe képviselőjében megjelent dr. Stein Emilt, a Kereskedelmi Bank ügyvezető igazgatóját, Prof. Pfeifer Ignácot, a Pro Palesztina elnökét, dr. Friedmann Ignácét, a Wizo elnökszónyát, dr. Miklós Gyulát, az M. C. Sz. elnökét, a Szent Egylet elnökségét és igazgatóját, dr. Endrei Henriket, dr. Munkácsi Bernátot, az Akadémia kiküldöttjét, Farkas Imrét és Feleki Sándort, a Petőfi Társaság képviselőit és a hazai és külföldi sajtó reprezentánsait. Majd üdvözölte a munkatársak nevében Patai Józsefet, akit a közönség lelkes ovációkkal ünnepelt az egész estén át.

Ezután következett a műsor maga ünnepi számainak dús sorozatával, melynek méltatása helyett közöljük a Pester Lloydnak másnapi ismertetését: A Pester Lloyd már a következő reggeli számban előkelő helyen közölte Baltazár püspöknek Patai József és a Mult és Jövőhöz intézett üdvözlését, az esti lapban pedig részletes méltatását adta a jubileumi kultúrestnek:

„A Zeneakadémia zsúfolásig megtelt nagytermében előkelő zsidó és nemzsidó notabilitások jelenlétében ünnepelte jubileumát a Mult és Jövő, amelyet negyedszázaddal ezelőtt alapított dr. Patai József. Patainak egyszersmind 30 éves jubileumát is ünnepelték és ismételten meleg, szívhez szóló ovációkban részesítették. A hangulatot emelték a világ minden részéről érkezett gratulációk. A szerkesztőség jókívánásait Peterdi Andor író tolmácsolta, aki Baltazár Dezső püspök legnemesebb humanitás vártájáról küldött ünnepi megnyitóját, miután az betegsége miatt személyes megjelenésben akadályozva volt, hatásos módon adta elő. A rendkívül gazdag és magasnívójú művészi program teljesen a különös ünnepi alkalom jegyében állott. Igen mély benyomást gyakorolt Kelen Hugó által megzenésített két Patai-ballada: a „Holt tenger vára“ és az „Éjjeli őrvjárás“, melyet Basilides Mária és Markó József adott elő. Hollán Lili szuggesztív erővel recitálta Patai József Herzl-könyvének megrendítő befejező fejezetét. Tordai Judit előadóművésznő is Patai József két versével és Szinetár György poémájával aratott viharos tetszést. Patai Edithnek két mélyérzésű versét Kelen Dóra interpretálásában meleg tapsokkal fogadták. Sándor Erzsébet kamaraénekesnőt, az Operának örökös és tiszteletbeli tagját, szünni nem akaró tetszényilvánítással ünnepelték, különösen a palesztinai héber ária előadása után. Fenyves Lóránd hegedűművész, Somló József, Kálmán Oszkár az Operaház tagjai, Beregi Oszkár, Gellért Lajos, Ürmössy Anikó, akik Stefán Zweig Jeremiás című bibliai drámájának első képét adták elő, Rózsa Vera, Akom Lajos, Kelenné Hirschl Rózsi, Kenéz Lili, Barta Klári, a Gotschall-kórus és a szólista Kleinberger Árpád sűrű sikert arattak művészetükkel. Az ünnepi közönség éjjélutánig tartott ki művészi élvezetében és az est végén újból szívélyes ovációban részesítette Patai Józsefet.“

A Pester Lloyd kritikájához még hozzá kell tennünk, hogy Sándor Erzsébet szünni nem akaró ünneplését fokozta az a körülmény, hogy nemzsidó létére kívülről énekelte a szentföldi héber áriát és a héber szavakat úgy ejtette ki, mintha a telavivi operának volna tagja. Ez mindenesetre szép figyelem volt a Mult és Jövő és kultúrestjének közönsége iránt. Egyébként a Magy. Kir. Operaház két kiváló művésze: Kálmán Oszkár és Somló József, szintén héber áriákkal aratták a legfrenetikusabb sikerüket. Érdekes volt továbbá, milyen megrázó hatást tudott gyakorolni Stefán Zweig „Jeremiása“ Gellért Lajos és Ürmössy Anikó előadásában minden díszlet és jelmez nélkül. Valóságos szimfóniává fokozódott a próféta és anyja párbeszéde. Fehér Artúr Patai „Mammon dala“ című szatirikus versével keltett tetszést. Nagy sikert aratott az „Éli Éli“ című zsidó ária triószerep bemutatása Rózsa Vera finom-hangulátú előadásában, Fenyves Alice hegedű- és Farnadi Edith zongorakíséretével, míg Fenyves Lóránd hegedűművész, a Hubay-díj nyertese, Ernst Bloch „Bal-Sém“ című misztikus darabjával aratott nagy sikert. Meleg ünneplésben részesült Basilides Mária, a Magy. Kir. Operaház örökös tagja, „az énekművészet Jászai Marija“ — írta az est egyik kritikusa. Meg kell emlékeznünk Barta Klári zongoraművésznőről, aki saját chassidikus kompozíciójával lépett fel. A „Variációk egy ősi dal felett“ sok invencióról és belső átérzésről tett tanuságot. Beregi Oszkárt, habár éjjél volt már, amikor sorra került, nagy lelkesedéssel fogadták. Az ember tragédiája „Fáraó“-jelenetét adta elő. Már éjjél is elmúlt, amire a nagy műsor Akom Lajos hatalmas orgona-zárójával befejeződött és a közönség még maradt volna tovább is a Zeneakadémia gyönyörű termében, az ünnepi hangulatban.



*Az első vizmerítés. Helmar Lerski „Avoda“ (Munka) c. filmfelvételeiből
Das erste Wasserschöpfen. Aus dem Film „Avoda“ von Helmar Lerski*

HELMAR LERSKI ELSŐ PALESZTINA-FILMJE

„AVODA“ A MUNKA APOTHEOZISA



*Palesztinai gyermek
Helmar Lerski „Avoda“ (Munka) c. filmfelvételeiből
Aus dem Film „Avoda“ von Helmar Lerski*

A palesztinai fölvételek történetében új fejezetet jelent Helmar *Lerskinek*, az ismertnevű filmoperatőrnek Palesztina-fölvételsorozata, amely rövidesen „*Avoda*“ (Munka) címen mint a szentföldi építés apotheoza kerül színre az egész világon. Lerski Berlinben, Parisban és Amerikában keltett feltűnést plasztikus fölvételeivel, amelyek kifejező erőben és drámai mozzanatokban párjukat ritkítják. Egy lelkes palesztinai csoport áldozatkészsége folytán sikerült megnyerni Lerskit arra, hogy művészetét az új palesztinai élet méltó megrögzítésének szentelje. Ezáltal tehát nem a tájak szépségének föltárásáról van szó, hanem az emberek lelkének, az építőmunkát mozgóató benső motívumoknak, a munka ritmusának és eleven életének kifejezéséről. Az „*Avoda*“ a Palesztina-építés legfontosabb faktorának, az oly régi idők óta nagyjelentőségű tényezőnek, a víztalálásnak, a kutfúrásnak és termékenyítő erejének szimbolumát mutatja a legkülönbözőbb változatokban,



*Chaluc a kútúrásnál az Emekben. Helmar Lerski „Avoda“ (Munka) c. filmfelvételeiből
Chaluz beim Brunnenbohren. Aus dem Film „Avoda“ von Helmar Lerski*

csodálatos drámaisággal és elevenséggel. A chaluc, aki a kut fúrásánál a gép rúdjai közül tűnik fel, úgy hat, mint egy monumentális szobor és a nő, aki a felzúgó vízhez lehajlik és gyengéden merít belőle, szinte áhítatát fejezi ki a munkának és áldásai forrásának. A palesztinai gyermekek, férfiak, asszonyok pompás plasztikus sora vonul fel előttünk, amint a munkában megnevesedett arccal törnek az ideál felé. Az „Avoda“-filmet már március folyamán fogják bemutatni Londonban és Tel-Avivban a kormányzó jelenlétében. Az egész világon óriási érdeklődés nyilvánul meg a teljesen újszerű, új stílusú film iránt, amelynek zenéjét palesztinai dalokból és áriákból Paul Dessau komponálta meg, aki nemrég fejezte be Max Broddal együtt híres Hagada-oratóriumát.

Az „Avoda“-filmben nem „szereplők“ vannak, hanem *cselekvők*, akik nem „játszanak“ a darabban, hanem *élik* a maguk természetes lüktető életét. Semmi sincs „beállítva“, hanem Lerskinek művészi intuícióval sikerült ellesni és elkapni életükből, munkájukból a legrámaibb pillanatokot, melyek idegfeszítően ér-

dekesek, azok részére is, akiket egyébként semmi sem köt a Palesztina-eszméhez és csak a munka pionirjait látják az építés hőseiben.



*Chaluca
Helmar Lerski „Avoda“ (Munka) c. filmfelvételeiből
Aus dem Film „Avoda“ von Helmar Lerski*

UJ KÖNYVEK

KAZINCZY FERENC ÉS A ZSIDÓSÁG. Értékes tanulmányt írt Zsoldos Jenő Kazinczy Ferenc zsidó kapcsolatairól. Kibontakozik előttünk Kazinczy nagy egyénisége ebben a vonatkozásban is. Rendkívül érdekesek a Kazinczy-idézetek a magyar héber nyelvi jelenségekről, a felekezeti béke eszméjéről, tiltakozása a zsidóktól való idegenkedés ellen, megvetése a kikeresztelkedett zsidókkal szemben. A tanulmány mint a *Magyar Zsidó Szemle* különnyomata jelent meg.

PÉNTEK ESTÉK. *Dr. Adler Vilmos új könyve.* Imába foglalt érzések és gondolatok — így határozza meg könyve műfaját dr. Adler hatvani főrabbi. A modern zsidó irodalomnak meglehetősen elhanyagolt területe, a magyar zsidó irodalomban pedig szinte ismeretlen a vallásos épülésre szánt olvasmány. Ezért úttörő nálunk dr. Adler új műve. Formája szerint imádságos könyv a „Péntek esték” — réges-régi *Techinók* e modern testvére — a péntekesti gyertyák mellé, a nők kezébe szánta a szerző. Valójában mégis a vallásos elmélkedés könyve ez, elmélkedéseket tartalmaz az év minden szombatjára, a Szentírás hetiszakaszainak egy-egy mondatához, egy-egy gondolatához fűződő elmélyedéseket, lelkes, izzó áhitattól fűtött gondolatmeneteket. A szerző — nagy *Caddikok* vérszerint való leszármazottja — valóságos új-chasszidi lelkesedéssel szereti a szombatot, rajongó szeretettel. Nem fogy ki a szombat jelzőiből, mint ahogy nem fogy ki azokból a jelzőkből, amelyekkel Istent szólítja. „Kegyelmedben és nevedben megszentelem a szeretet szombatját” — így végződik az egyik imádság, az áldás szombatját szenteli a másik, a békéét a harmadik. Így ad az év minden szombatjának más-más eszmei jelentőséget. A „Péntek esték” szép és mély gondolatokat visznek a zsidó házakba és lelkes, nagy érzéseket — gazdag pompájú, nagy dinamikájú, telt zengésű nyelven. Olvasása gazdagítani és mélyíteni fogja péntek estéink hangulatát és — mint a rádió-prédikáció — a templom áhitatát és tanítását viszi majd el a zsidó otthonokba. (B. I.)

MADÁCH IMRE LEVELEZÉSÉBŐL. Kiadta a pesti izr. hitközség reál gimnáziumának önképzőköre, dr. Komlós Aladár tanár vezetésével. (Magyar irodalmi ritkaságok. Szerk.: Vajthó Kálmán, 27. kötet.) A pesti izr. hitközség reál gimnáziumának önképzőköre igen dicséretes munkát végzett, mikor Madách Imre levelezéséből közreadott eddig még kiadatlan 59 darabot. Ezek a levelek valóban nagy értékkel bírnak, ha nem is irodalmi, de irodalomtörténeti szempontból.

KIEGÉSZÍTŐ SZABÁLYZAT, JAVASLAT ÉS INDO-KOLÁS. Két vaskos kötetben jelent meg a március 4-én összeülő Izraelita Országos Gyűlés elé terjesztendő kiegészítő szabályzat, melyet a Magyarországi Izraeliták Országos Irodája bocsájtott most közzé. A mű, melynek szerzője dr. *Munkácsi Ernő*, a pesti hitközség nagytudású kitűnő főügyésze, a *Mult és Jövő* munkatársa, alaposan és hozzáértéssel világítja meg az összes idevágó kérdéseket. Különösen értékes az *Indokolás*, melynek első része összefoglalja a történeti előzményeket, az autonómiáért folytatott küzdelmeket egész a háború kitöréséig, a kongresszusi szabályzatok módosítására irányuló mozgalmakat, többi része pedig előadja a kongresszusi szabályzatok módosításának elveit és feltárja a gyakorlati kérdéseket. Függelékül dr. *Winkler Ernő* nagykanizsai főrabbi tollából statisztikát ad, melynek adatai rendkívül érdekesek és tanulságosak. Külön fejezet foglalkozik a családi élet váltásával, a hitélet problémáival.



EGY ÚJ WACHSTEINRÓL
A bécsi hitközségi könyvtár világhírű vezetőjének, *Wachstein* Bernát professzor hatalmas irodalmi alkotásairól több ízben megemlékezett már a *Mult és Jövő*. Korszakalkotó lett köztük a bécsi temető sírfeliratainak kétkötetes standard workja, amely történetfilozófiai szempontjainak újszerűségével, genealógiai adatainak szinte áttekinthetetlen gazdagságával és tudományos feldolgozásával mesteri utakat mutatott a zsidó családi és országos történelmi kutatásnak. Azóta az itt feldolgozott anyag más oldalról is bővült, gazdagodott,

emitt helyesbítésre, ott kiegészítésre szorult; a szerző tökéletesnek akarván tudni művét, minden legcsekélyebb adatot, minden apró megjegyzést, amely a munka megjelenése (1912 és 1917) óta napvilágra került, vagy tudomására jutott, kritikai szemmel beleilleszt a megfelelő helyre és összefüggésbe. Így keletkezett most megjelent nyolcvéves broszúrája: *Randbemerkungen zu meinen Inschriften des alten Judenfriedhofes in Wien, 1934*. Valóban hámulatra, irigylésre méltó az ősz tudós éles kombinálótéhetsége, döbbenetes tudása és finom akribiája, amely — mint a Talmud mondja — a korral egyre növekszik. Természetes, hogy a családi kapcsolatok gyakoriságánál fogva sok szó esik a könyvben magyar familiák tagjairól is, mint a *Wertheimer*, *Uffenheimer*, *Austerlitz-Wolf*, *Spitz*, *Michel-Freistadtokról*, aminthogy magyar tudósok munkájára is nem egyszer történik hivatkozás, így *Löw Lipót* és *Immanuelre*, *Krausz S. professzorra*, *Büchler Sándorra*, *Stein rabbira*, *Herzog M. S.-re* és másokra.

*

Lapzárta előtt kapjuk Bécsből a szomorú hírt, hogy fenti könyv szerzője, kinek feje éppúgy, mint munkaterme rendezett tárháza volt a talmudi, történelmi, genealógiai és bibliográfiai adatoknak, ismereteknek, szellemi végkimerülésben, 68 éves korában meghalt. Litván koponya volt, kiből filozófiai, mély értelem és éles judicium páratlan szorgalommal és munkabírással egyesült. A „*Mult és Jövő*” több ízben emlékezett meg az ő alapvető, a magyar zsidóságot is közvetlenül érdeklő, nagy munkáiról, elsősorban a régi bécsi seegassei, valamint a kismartoni temető monumentális *Inschriftenwerkjéről*, utóbbi községnek Okmánytáráról is; legutóbb (1932 jan.) pedig a *Historische Kommission* jubileuma alkalmából méltatta annak elnöki székében kifejtett páratlan könyvkiadói munkásságát. Fent megbeszélte művével, úgylátszik, befejezettnak érezte élte nagy standardworkját, azért sürgette a recenzió megjelenését... Mi a régi funerátor szavaival búcsúzunk tőle: „Jaj a szellemi szépségnek, mely ime a földben porladozik, de nem felejtődik.” *Dr. Fürst Aladár.*

KESZI IMRE: A VERSÍRÁS MESTERSÉG. (Versek, az *Apolló* kiadása.) A fiatal költő versei mély érzésről és kiváló formaképzésről tanuskodnak. Már ez az első kötete sem bír kísérlet jellegével; versei egy már csaknem teljesen kiforrott költőnek a művei. Ha meg tudja találni minden más hatástól mentes hangját, a magyar-zsidó költészet legjobbjai közé emelkedhet. — g. —

TOLLHEGYRŐL

„NEM ELŐRE-, NEM FEL-, HANEM KÖRÜLTEKINTŐK“

Dr. Baltazár Dezső püspök írta ezt a pompásan jellemző mondatot Patai Józsefhez intézett levelében, amikor már erősen kétségessé vált, vajjon lejöhet-e a svábhegyi szanatóriumból, hogy a Mult és Jövő jubiláris kultúrestjének ünnepi bevezetőjét személyesen mondja el és leküldte az „Üdvözlét kívülről“ nyomdai szedésének korrektúráját: „Kedves Barátom! A korrektúrákat küldöm. Kitünő volt a szedés. A Mult és Jövő jubileumában résztvenni számomra megtiszteltetést jelent. Arra azonban nincs reménység, hogy személyesen megjelenhessek az ünnepélyen. Mert passzív nem maradhatnék. Szerepelni pedig orvosi rendelkezés tiltja. Kis embert nem bízhatok meg a felolvasással. Az úgynevezett nagy emberek pedig gyávák, önzők és irigyek. Nem előre-, nem fel-, hanem körültekintők. Egészen megfelelő lesz, ha közületek, valamelyik munkatársad olvassa fel. Csak először tanulja meg olvasni és ne akadozzék. Én igazságokat írtam. Az igazság pedig nem akadozik. Tisztelettel és szeretettel kész híved: dr. Baltazár.

Baltazár püspök levelei épp úgy mint cikkei tele vannak bölös aforizmákkal. De ezekből is ki kell emelni a mai kornak ezt a frappáns jellemzését: Nem néznek fel, nem néznek előre, csak körülnéznek mindig, óvatosan, vigyázva, nehogy a karriernek ártson. Minden egyéb mellékes.

A FASCISTÁK „ZSIDÓ-HATÁROZATA“.

Hiába igyekeztek egyes sajtóorgánumok úgy beharangozni a montreuxi fascista-kongresszus „zsidó-határozatát“, mintha az odahajlás volna a harmadik birodalom felfogásához. Maga a határozati javaslat előterjesztője, Eugenio Coselchi képviselő a legenergikusabban kijelentette, hogy a fascizmus a legélesebben elítéli a zsidóság ellen faji alapon viselt harcot. Azonban itt is van egy kis „de“, mint rendesen, ha zsidókról van szó. — „De állást kellett foglalni az olyan zsidók ellen, akik különböző nemzetközi befolyások alatt a fascizmus ellen küzdenek. Itt a baj. Mert viszont másutt meg „állást kell foglalni“ az olyan zsidók ellen, akik nem akarnak a szocializmus harcosai közé állani. És még másutt olyan zsidók ellen, akik nem ismerik el Bibliának a nemzeti szocializmust. Mit csináljanak hát a zsidók, hogy ne kelljen en-bloc „állást foglalni“ ellenük?

ESPERANTO ÁRJA ALAPON.

Németországban megalakult a „fajtiszta“ esperanto egyesület, melynek csak az lehet tagja, aki árja nagymamát tud felmutatni. A kis hiba csak az, hogy az esperantot egyrészt azért alapították és karolták fel, hogy egy országokon és fajokon felülemelkedő világnyelv alakuljon ki. Tehát már lényegében ellenkezik a fajelmélettel. Másik kis hiba pedig az, hogy az esperanto feltalálója egy varsói zsidó volt, dr. Ludwig Zamenhof.

LUXEMBURG IS SORRA KERÜLT.

Luxemburg. Valahogy olyan szép és békés hangzású volt a neve. Valami fényűző fellegvár fogalmát ébresztette az emberben. Luxemburgban nincs krízis. Valami mesebeli hercegasszony uralma alatt boldogan élt ez a kis ország negyedmillió lakosával. És most egyszerre felütötte fejét itt is az antiszemitizmus. Összesen ötezer zsidó lélek lakik a 250.000 lakost számláló országban. Tehát alig 2%, míg a másvallású külföldiek száma 51.000. És mégis nem az a 20% „külföldi“ veszi el a belföldiek kenyérét, hanem éppen csak a 2% zsidó, akiknek nagyrésze bennszülött állampolgár, de az „átminősítés“ szerint „idegenek“ lettek s „demografiai okokból“ a zsidó lakosság szaporítása nem ajánlatos. „Demografiai okokból“! Gyönyörű új szó, csak értelme régi.

ZSIDÓ HUMOR

AMI BIZTOSAN „SZÍVBŐL FAKAD“...

R. Jicchak Klein hírneves szatmári rabbi „Hamagid“ című hébernyelvű, agadikus folyóiratában gyakran helyt ad a humornak is, különösen a szerkesztői üzenetekben. Legújabb számában olvassuk a következőket:

„Rabbi Amram Blum nagy szónok volt, de szavai mégsem tudtak híveinél eredményt elérni. Amin nagyon bánkódott. Egyszer fizetésemelést kért a hitközségtől, de a vezetőség nem teljesítette a kérését. Mire a rabbi így szólt az előljáráshoz: Az elutasító határozat nagy örömet és megnyugvást szerzett nekem. Mert eddig, ha dorgáltam a híveimet és morálprédikációm hatástalan maradt, furdalt a lelkiismeretem: Hát ha nem szólok eléggé szívből? Mert hiszen bölcsseink szerint: „Szívből fakadó szó szívbe hatol.“ Félttem, hátha én vagyok a hibás, hogy nem tudok eléggé szívetekhez szólni. Most azonban, hogy fizetésemelést kértem tőletek, egy kérés, amely biztosan a szívem mélyéből fakadt — és mégsem tudtam reátok hatni, most már nyugodt vagyok, hogy nem bennem van a hiba, hanem ti vagytok keménynyakúak és szívtelenek, akikre nem hat semmi!

MINTAHOGY A PÁSZTOR VIZSGÁLJA NYÁJÁT.

Ugyanott olvassuk az alábbi szellemes magyarázatot a „Unszane tókef“-nek „kövakorasz“ kezdetű mondatára:

„Mintahogy a pástor vizsgálja nyáját, úgy vizsgálj számlálj és olvass és szabj életet minden élőnek.“

Miért: mint a pástor? Miért nem, mint a gazda? Ha a gazda vizsgálja a nyáját, megnézi, melyiket érdemes teje vagy gyapja miatt tovább táplálni és melyiket helyesebb levágni. A pástor azonban, aki teljes számban felelős a nyájért, a gyengét, a gyapjatlant, a meddőt is megóvja gazdája számára. Így értelmezendő az ima: Isten ne mint gazda vizsgálja az előtte elvonuló embernyáját, mert akkor bizony sok hibást és hünöst nem volna érdemes életben tartania. De vizsgálja mint pástor, hogy minden élőnek szabjon ki életet...

MILY SZÉPEK A TE SÁTRAID, JÁKÓB.

Ehhez a Midrás hozzáfűzi, hogy Bileám látta Izrael törzsének sátrait úgy elhelyezve, hogy ajtaik nem nyiltak egymással szemközt és ettől volt úgy elragadtatva. Magyarázatul olvassuk ugyancsak a Hamagidban:

A legtöbb ember, ha adakozni kell, előbb megkérdi, mit adott a szomszédom? Aztán kalkulál, hogy ebben az arányban, mit adjon ő, vagy tromfolja-e le a szomszédot nagyobb eredménnyel. Tehát nem a saját tehetősége és módja szerint ad, hanem folyton bepislant a szomszéd sátor ajtajába. Az Egyiptomból kikerült sivatag-nemzedéknél ez nem így volt. Mikor a Szentély építésére gyűjtöttek, mindenki adott nyitott kézzel, jó szívvel. Ezt dicséri az Írás Jákó sátrairól, hogy „nem nyiltak egymással szemközt“ — és nem nézték mindig a másét...

KI A SZLONIMI RABBI?

Ugyanott olvassuk:

R. Eizikl Charif, a híres gaon kérdezte egyszer a vejétől, R. Jozsef gaontól, aki nála lakott Szlonimban: Mondd Jozsele, ki a kettőnk közül Szlonim rabbija? Kérdésekkel épp úgy fordulnak hozzád, mint hozzám. A rabbifizetést is együtt költjük el. Hát ki tulajdonképpen a szlonimi rabbi? Mire R. Jozsef így felelt mosolyogva: Menjünk ki észrevétlenül az utcára és hallgassuk titokban, hogy az emberek mit beszélnek. Akit szidnak, — az a rabbi.

KRÓNKA ÉS SZEMLE

STERN SAMU ELŐADÁSA. A zsúfolásig megtelt Goldmark-teremben nyitotta meg *Stern Samu* udv. tan., elnök a Pesti Izr. Hitközség Szabadegyetemének második ezidei szemeszterét. Összefoglaló történelmi visszapillantást vett a magyar zsidóság gazdasági és kulturális működésének eredményeire. A kereskedelmében, iparban, irodalomban, művészetben, felső bíróságokban és mindenütt becsülettel állta meg a helyét. A világháborúban számarányán felül áldozott, mégis az összeomlás után az antiszemitizmus hullámai árasztották el a közhangulatot. Stern Samu szemelvényeket mutatott be a mai zsidóellenes agitációnak különösen az ifjúság körében terjesztett publicisztikájából. Pedig egyetlen réteg sem szenved annyit a gazdasági válság alatt, mint éppen a zsidóság. Sorra felvonultatta a zsidóság ellen hangoztatott vádakot, melyeket adatokkal és logikus érvekkel cáfolt meg. Az elnök érdekes előadását dr. *Barna Károly* kormányfőtanácsos vezette be.

A ZSIDÓ GIMNÁZIUM BARÁTOK EGYESÜLETE ÉS A MULT ÉS JÖVŐ JUBILEUMA. A Zsidó Gimnázium Barátok Egyesülete dr. *Berger Gyula* elnöklete alatt tartotta legutóbbi ülését. Első pontja a Mult és Jövő 25 éves jubileuma volt. Dr. *Berger* meleghangú elnöki megnyitója után dr. *Rosenfeld* Viktor titkár megemlékezett a Mult és Jövőnek a zsidó gimnázium körül szerzett érdemeiről, majd dr. *Goldberger* Salamon igazgató ismertette adatszerűen, hogy a Mult és Jövő mily lelkesen és következetesen tartott ki a zsidó gimnázium fontosságának propagálása mellett és amikor a zsidó gimnázium befejezetlen épületét el akarták adni, *Patai József* vezércikke volt az, amely a közvéleményt felháztta és a terv ellen mozgósította. Dr. *Berger* elnök indítványára elhatározták, hogy a Mult és Jövő érdemeit jegyzőkönyvbe iktatják. Dr. *Patai József* az ünneplést megköszönve, hangsúlyozta rendíthetetlen meggyőződését, hogy a zsidó közületeknek csakis a zsidó kultúra ápolása és elsősorban a zsidó iskola ad létjogosult-



Fenyves Loránd hegedűművész, a „Hubay-díj” nyertese



Fenyves Alice hegedűművész

ságot. Ezzel áll és bukik a zsidóság, a jövőben is szívvel-lélekkel áll a zsidó gimnázium mellett.

A ZSIDÓ IFJÚSÁG PROBLÉMÁJA volt a tárgya annak az anknak, amelyet a Magyarországi Cionista Szervezet Andrassy-úti Herzl-termében rendezett meg. Első előadóként báró *Hatvany Bertalan* foglalta össze a kérdés legsúlyosabb komplexumát. A megoldási lehetőség az, hogy igyekezni kell a fölös számú zsidó ifjúságnak résztvenni és elhelyezkedni a kollektív munkában, részben Palesztinába való kivándorlással csökkenteni a Magyarországon elhelyezkedni nem tudó tömegeket. Dr. *Rajka Ödön* főorvos az ifjúság nevelésének problémájával foglalkozott behatóan. Dr. *Miklós Gyula* elnök megnyitójában és zárószavában melegen köszöntötte az előadókat.

A MAGYAR ZSIDÓK PRO PALESZTINA SZÖVETSÉGE januári estjén dr. *Kecskeméti György*, a Pester Lloyd szerkesztője „A zsidóság világpolitikai helyzete különös tekintettel Palesztina legújabb fejlődésére” címen tartott igen magasszínvonalú előadást. A Palesztina-kérdést beállította a világpolitika szemszögébe és rámutatott a fény- és árnyoldalakra a publicista tárgyilagosságával és a zsidó író szeretetével. Dr. *Róth Jenő* ügyvéd „Glosszák a hazai és külföldi eseményekről” címen szemlét tartott a legutóbbi hetekben történtek felett, színes mozaikját adva az eseményeknek. Dr. *Patai József* elnöki megnyitójában meleg szavakkal üdvözölte az előadókat.

BINETTER JENŐ ÜNNEPLÉSE. Az Orthodox Népasztal, amely igen érdemes tevékenységet fejt ki a nyomor enyhítése terén, szeretettel ünnepelte *Binetter Jenő* vezérigazgatót, az egyesület elnökét, aki nagy áldozatkészséggel és igaz zsidó szívvel karolja fel az egyesület ügyét. *Binetter Jenő*t súlyos autóbaleset érte, de szerencsésen megmenekült és tisztelői megragadták az alkalmat, hogy a Népasztal elnökét hálájukról, szeretetükről biztosítsák. *Weisz Mór* alelnök, óbudai *Freudiger Ábrahám* hitközségi elnök, *Sussmann, Steif* és *Welcz* rabbik, *Leitner Gusztáv* és dr. *Deutsch Adolf* igazgatók méltatták *Binetter Jenő* elnök érdemeit, aki meghatva köszönte meg az ovációt és annak a szép tradicionális zsidó gondolatnak adott kifejezést, hogy a gazdag ne tekintse vagyonát saját érdemének, öncélnak, hanem gondoljon arra, hogy őt a Mindenható csupán a vagyon örvévé és kezelőjévé tette, szegények és rászorultak javára. A mély szavak nagy hatást tettek a hallgatóságra.

AZ IMIT JANUÁRI ESTJÉN dr. Szemere Samu igazgató melegen megemlékezett Csermely Gyula 30 éves írói jubileumáról. Majd dr. Zsoldos Jenő felolvasta a magyar irodalom zsidó vonatkozásaiból merített értékes tanulmányát, Várnai Zseni négy mélytartalmú versét adta elő, végül Csermely Gyula megköszönte Szemere igazgató méltatószavait és felolvasta nagyapjáról szóló három szép novelláját. — Itt említjük meg, hogy Csermely Gyulát írói jubileuma alkalmából, melyre még visszatérünk, meleg ünneplésben részesítette a Kohlbach Simon alezredes nevét viselő asztaltársaság is. Dr. Ferencz Dezső kincstári főügyész, dr. Rózsa Ignác, Hámos Gyula ny. százados, Róth Ármin ny. őrnagy méltatták Csermely Gyulát, akinek Kohlbach alezredes aranytollat adott át a társaság nevében.

AZ ÓBUDAI IZR. HITKÖZSÉG ünnepi díszlakomát rendezett elnökének, dr. Orova Zsigmond ügyvéd házasságának negyedszázados évfordulója alkalmából. A vezetése alatt álló hitközségben a legteljesebb egység honol és a nehéz gazdasági viszonyok ellenére rendezett financiákat teremtett. A budapesti zsidóság színe-java jelent meg az ünnepi vacsorán. Neumann József főrabbi ünnepi beszéde után leleplezték dr. Orova Zsigmondnak Frank Frigyes által festett olajképét. Stern Samu udvari tanácsos, országos elnök, dr. Kriszhaber Adolf budai hitközségi elnök, Herskovits Mihály alelnök, Káldor Gyuláné elnökasszony, Weisz Simon, Eckstein Ignác, Arányi Adolf meleg üdvözletei után dr. Orova Zsigmond meghatottan mondott köszönetet a megnyilvánuló szeretetért.

BIALIK-EST DEBRECENBEN. A debreceni Omike nagyszabású Bialik-estet rendezett, amelyre előadóul meghívta dr. Patai Józsefet. A vonatnál többtagú küldöttség fogadta a vendéget. Első látogatása a zsidó gimnáziumnak szólt, amely dr. Vág Sándor vezetése alatt folytatja a zsidó nevelés nagyfontosságú munkáját. Meglátogatta az egyes osztályokat, végighallgatta különösen a héber oktatást, amely a debreceni zsidó gimnáziumban igen szép eredményeket mutat fel. A Bialik-esten dr. Barta Gyula elnök üdvözölte dr. Patait, aki Bialik költészetét a héber irodalom egész fejlődése szempontjából méltatta. Bialik-verseket szavaltak Gellert Kató és Rothman Emil. A Dalkör Bialik-verseket adott elő.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM KONGRESSZUSI KIÁLLÍTÁSA. A Magyar Zsidó Múzeum a márciusban ülésező kongresszus alkalmával alkalmi kiállítás keretében be fogja mutatni a magyar zsidóság jogegyenlőségére irányuló törekvéseknek történeti dokumentumait. A közönség láthatni fogja az 1790—91. évi országgyűlés zsidó irományaitól kezdve mindazokat a történeti emlékeket és iratokat, amelyek az emancipációra, az 1868—69. évi kongresszusra és a recepció küzdelmeire vonatkoznak. A szóbanforgó okmányok részben a magyar zsidó múzeum birtokában vannak, másrészt a Magyar Nemzeti Múzeumtól és az Országos Levéltártól kéri át. Ezúton kéri fel a Magyar Zsidó Múzeum a vidéki hitközségeket és magánosokat, hogy az idetartozó emlékeket, iratokat vagy nyomtatványokat a kiállítás idejére bocsássák a múzeum rendelkezésére. Küldeményeket február hó 15-ig kell a múzeum titkári hivatalába (VII., Sip-u. 12. I. em. 15) irányítani.

AZ OMIKE KÖZGYÜLÉSE január hó 27-én folyt le saját helyiségében. Dr. Sebestyén Károly tartotta az ünnepi előadást, amely az Omike működését méltatta. Dr. budai Goldberger Leó elnök, dr. Hevesi Simon egyházi elnök, dr. Friedmann főtitkár, dr. Weiller Ernő társelnök, dr. Deutsch Ernő igazgatósági tag jelentései és felszólalásai adtak képet az Omike eredményes működéséről.



של פסח

HUSVÉTI ÁRUT

az ismert kiváló minőségben.
az idén is gyártunk.

A felügyeletet az egri főrabbi,
főtisztelendő

SCHREIBER SIMON

ur gyakorolja

A husvétai áru gyártásának rituális felügyelete még sokkal szigorubb, mint az egész éven át gyártott áru amugy is nagyon szigorú felügyelete. E szigorú rituális felügyelet teljes erejű biztosíték arra, hogy az áru és így különösképpen a husvétai áru megbízhatóságához soha kétség nem férhet.

A husvétai árut

tehát a legvallásosabb emberek is a legteljesebb bizalommal fogyasztják.

FRANCK HENRIK FIAI R.-T.

Budapest 113.
Postafiók 5.

Telefon: 68-8-45

AZ UJPESTI IZR. HITKÖZSÉG képviselőtestülete január hó 27-iki ülésén az előjáróság beszámolt a lejárt 3 éves hivatali tartam eredményeiről és ismertette mindama tevékenységeket és alkotásokat, amelyeket a hitközség vezetősége a képviselőtestülettel karöltve létrehívott és megvalósított. Dr. Lengyel Sándor és Löwy Vilmos képviselőtestületi tagok méltatták az előjáróság érdemeit, dr. Friedmann Dénes főrabbi munkásságát. Lelkes elismeréssel adóztak Arányi Adolf hitközségi elnöknek, az előjáróság minden egyes tagjának, valamint Zilahi Ármin főtitkárnak. Az üdvözöltek nevében dr. Friedmann Dénes főrabbi és Arányi Adolf hitközségi elnök köszönték meg az elimerő szavakat.

DÁNOS LÁSZLÓ HALÁLA. Általános részvétellel kísérték utolsó útjára Dános László kormányfőtanácsost, a Fejér és Dános ismert nagy budapesti építővállalkozó cég főnökét, akit munkaereje javában szakított félben a halál. Nagy pozíciót töltött be az építőipar terén és sokoldalú elfoglaltsága mellett is időt szentelt minden kulturális és humanitárius akcióban való részvételre. Özvegyén és két kis gyermekén kívül apja, a jótékonyságáról ismert Deutsch Vilmos és gyermekei, vejei és menyei gyászolják.

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kefmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85
Telefon: 30-2-37

KFAR-MASARYK — Szlovenszkói levél —

A csehszlovákiai zsidóság Masaryk elnök 85-ik születésnapja alkalmából egy Masaryk-falu létesítését határozta el Palesztinában, ahol elsősorban szlovenszkói és ruszinszkói zsidók fognak letelepedni. A csehszlovák zsidóság nagy lelkesedéssel fogadta a Zsidó Nemzeti Alap körzeteinek konferenciáin létrejött egyhangú határozatot.

Prof. dr. Klein Sámuel, a jeruzsálemi egyetem tanára, egyik szlovenszkói előadásában rámutatott arra, hogy az érdeklődés Palesztina iránt fokozódik oly országokban is, ahol az utolsó fillérek fogytán vannak. Csehszlovákiában általános ez az érdeklődés és igen tiszteletreméltó, hogy az ottani zsidóság a legnagyobb áldozatkészséggel juttatni akar a Keren Kajemethnek.

A csehszlovákiai zsidóság nem ismer disszonanciát a szétszórt zsidóság együvértartozása jelentőségének megítélésénél sem. Nemrégiben előfordult Ruszinszkóban, hogy egy birodalmi német filmet tűzött műsorra a mozi. Hogy a zsidó közönség figyelme rátereltesse, még aznap röplap jelent meg, melynek szövege így kezdődött: „Hitler, Göring és Göbbels meghívják Önt a . . . mozi előadására.“

Ungváron megnyílt az ország második héber gimnáziuma, mely a vallás iránti lelkesedés szükségességét igen fontos feladatnak tekinti. Ez a hagyományhű felfogás a gimnázium vezetésében lehetővé fogja tenni, hogy a ruszinszkói orthodox zsidóság is szívesen támogassa ezt a nagyhivatású kultúrintézményt, melynek emeléséhez a zsidóság minden rétege egyesült. Az ungváriak méltán számítanak mindazoknak a segítségére is, akik onnan elszakadtak s akiket gyermekkori emlékek fűznek a történeti városhoz. Ez irányban akciót indított a Héber Iskola Egyesület.

A héber nyelv terjedésére jellemző, hogy sűrűn találkozunk Szlovenszkón házakkal, hol a másvallású gyerekek is megtanulják kis elemista pajtásaiktól a héber dalokat, melyeket együtt énekelnek az utcán. Az élő héber nyelv ápolásában egyaránt résztvesz a Somer Hacair és Betár egyesületekben tömörült ifjúság, valamint a Palesztina újjáépítéséért dolgozó egyéb csoportok is.

A csehszlovákiai országos Zsidópárt Mähr. Ostrauban tartott konferenciáján a különböző érdekek figyelembevétele céljából kibővítette elnökségét. Az új vezetőséghez tartozik dr. Marguliesz Emil ügyvéd, a 2 parlamenti képviselő: dr. Goldstein Angelo és dr. Reisz Gyula, a történelmi országok részéről Frischer Eugen alelnök, Szlovenszkóról dr. Weiner Mátyás alelnök és Ruszinszkóról dr. Chaim Kugel, a munkácsi héber gimnázium igazgatója, alelnök.
Fodor Fülöp.

DR. PAP IGNÁC, volt újvidéki főrabbi 87 éves korában Trencsénteplicen meghalt. Mély filozófiai tudás és klasszikus műveltség párosult benne lángoló szónoki tehetséggel. A zsidóságon kívül is tisztelettel vették körül. Művei közül legismertebb a „Nachles Zwi“ című héber és a

zsidó házassági jogról szóló magyarnyelvű munkája. Gyermekai: dr. Pap Dezső bratislavai fogorvos, Pap Károly nyitrai kereskedő, dr. Pap Sándor pécsi ügyvéd, dr. Pap Béla trencsénteplicai orvos, leányai: özv. Frank Arturné és Magen Ferencné gyászolják. Holttestét Trencsénteplicről hitközsége hazahozatta és Izrael nagyjait megillető végtisztességgel temette el.

DR. WEISZ MIKSA KULTÚRTÁRSASÁG legutóbbi kultúrdélutánján dr. Ernst Lajos bevezetője után dr. Róth Jenő adott elő szentföldi élményeiből. „Dr. Patai József volt hirdető előadóul — mondotta, — de minthogy én vele együtt tettem meg a felejthetetlen szentföldi utat, a mester akadályoztatása folytán engem kért fel helyettesítésére, aminek nagy szeretettel teszek eleget.“ A közönség nagy lelkesedéssel fogadta dr. Róth Jenő előadását. Közreműködtek még Gellért Lajos, dr. Lázár Piroska, Gábor Erzsike, Medgyaszay Vilma és Frankl Tibor zeneszerző.

A „REMÉNY“ ZSIDÓ IFJÚSÁGI FOLYÓIRAT legújabb száma dr. Molnár Ernő avatott szerkesztésében, szép képekkel és változatos tartalommal jelent meg. A folyóirat ezzel a számával XXI. évfolyamába lépett. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Ajtósi Dürer-sor 9. Félévi díj 2.50 pengő.

Dános Lászlóné, Zimmermann Estella úgy a maga, mint kis gyermekei Irénke és Pista, valamint egész családja nevében a fájdalomtól porig sujtva jelenti, hogy imádott férje, gyermekeinek bálványozott atyja

Dános László

építésmérnök, m. kir. kormány-
főtanácsos, a Fejér és Dános cég
beltaja stb.

fáradhatatlan munkában töltött életének 51-ik és kimondhatatlanul boldog házasságának 15-ik évében, rövid szenvedés után kilehelte nemes lelkét.

A drága halott kihült porait január 30-án helyeztük örök nyughelyére a farkasréti izr. temetőben.

Áldjuk nemes emlékét örökké!

Deutsch Vilmos édesapja, Fejér Lajosné Deutsch Berta, dr. Kaba Imréné Deutsch Anna, dr. Krausz Béláné Deutsch Lenke, Dános Ármin testvérei, Zimmermann Jakabné anyósa, sógorai, sógornői és a gyászoló többi családtagjai siratják.

Budapest, 1935. január hó.

FRÄNKEL orth. kóser gyönyörűen berendezett ÉTTERME

Budapest, VII., Károly király út 3/a. Alkalmi vacsorák,
lakodalmak és bankettek legalkalmasabb helye

POLGÁRI ÁRAK

HÁZASSÁG.

Tóbiás Magda és Pesti Imre jegyesek.

Dr. Éliás Ferenc, a Gyapjuipar rt. mérnöke (Temesvár) és Goldzieher Hedvig, dr. Goldzieher Albert aradi ügyvéd leánya 1934 december 23-án Aradon házasságot kötöttek.

Szemere Ernő (Levice) és Weisz Rózsi (Valcice) január 6-án házasságot kötöttek.

Klein Irénke (Makó) és Glück Henrik Debrecen (Tarcál) jegyesek. M. k. é. h.

Weissenberg Erzsébet (Debrecen) és dr. Róth Sándor (Kunszentmárton) február hó 3-án tartották esküvőjüket Debrecenben.

Pollák Éva (Karánsebes) és dr. Samu Dezső (Cluj) jegyesek.

Groszberg Deborát eljegyezte Alex Müller (Bratislava).

PÁLYÁZAT. A Pesti Izr. Hitközség Páva-utcai templomában megüresedett kántori állásra pályázatot hirdetünk. Pályázhatnak kellő előképzettséggel bíró, feddhetlen előéletű, vallásos zenei képesítéssel is rendelkező kántorok. A családi állapotot is feltüntető pályázathoz mellékelni kell születési bizonyítványt, képesítést és eddigi működést igazoló okmányokat. A megválasztott kántor aláveti magát a pesti izr. hitközség alkalmazottaira érvényes szolgálati és fegyelmi szabályzatnak. A pályázatok a pesti izr. hitközség előljárási osztályához (VII., Sip-utca 12) címezve folyó évi február hó 20-ika déli 12 órájáig adandók be. További felvilágosítást a hitközség szertartási ügyosztálya (VII., Sip-utca 12. I. 18) ad. Budapest, 1935 január 15. *A pesti izr. hitközség előljárási osztálya.*

ERDÉLYI HÍREK

Meleg ünneplésben részesítették özv. Neuberger Zsigmondnét, a kolozsvári jótékonyági mozgalomnak kimagasló egyéniségét. Ő alapította meg a kolozsvári zsidó árvagondozót, az aggmenházat, a napközi otthont. Dr. Spitzer József, Herschkovits Imréné, dr. Weinberger Mózes rabbi, Biró Andor, Szenes Károly, Somogyi Miksa, Wertheimer Miksáné, Weinberger Márton és még számosan üdvözölték Neubergerné, aki meghatottan fejezte ki köszönetét.

Kolozsváron meghalt Gombos Benő, az erdélyi zsidó közélet egyik régi harcosa hetvenéves korában. Negyven év óta élt Kolozsvárott. Néhány év óta az erdélyi kisebbségi ügyekkel tudományosan is foglalkozott és rengeteg idevonatkozó irodalmi és publicisztikai anyagot gyűjtött össze. Özvegyén kívül három fia: Béla, Ernő és Aladár, továbbá Nürnbergben élő leánya, Böske, gyászolják.

AZ ORSOVAI HITKÖZSÉG KÖZGYŰLÉSÉN Vas Andor főállatorvos megindító szavakban emlékezett meg a hitközség évközben elhunyt elnökéről, Scheinberger Hugó érdemeiről. Majd általános lelkesedéssel Vas Andor főállatorvost választották meg új elnökül. Programbeszédében körvonalazta a hitközség, a zsidóság és Erec Jisráel érdekében kifejtendő tevékenységét. Alelnök Teichner Ferenc lett, pénztáros Frisch Sándor, titkár Weil Artúr, gazda Weisz József, iskolaszéki elnök Berkovits Jenő, gondnok Eckstein Emil, a chevra-ügyosztály vezetője: Berkovits Ödön. Löwenkopf Kálmán rabbi üdvözölte az új vezérséget. Az orsovai Wizo újból megválasztotta Reicher Márkusnét elnöknek, alelnöknek özv. Herz Sándornét, akik a zsidóság érdekében eddig is nagy tevékenységet fejtettek ki.

A NAGYSZALONTAI HITKÖZSÉG megválasztotta hitközségi elnöknek dr. Engel Józsefet, alelnöknek Farkas Kálmán gabonakereskedőt, gazdasági előljárási osztály vezetőjéül Elmann Jánost, kultusz-előljárási osztály vezetőjéül Fuchs Sándort, iskolaszéki elnöknek Döme Károlyt.

PALESZTINÁBA

március áprilisban a minden szerdán induló

„PILSNA“ és „GERUSALEMME“

legmodernebb gyorshajókkal (csak külső kabin) és a 33.000 tonnás „ROMA“ pazar luxushajón Triestből (páratlan olcsó egységes osztály). Érdeklődés, prospektusok budapesti irodánkban:

LLOYD-TRIESTINO

THÖKÖLY-ÚT 2

VÁCI-UTCA 4

HALÁLOZÁS. Nagy részvétellel kísérték utolsó útjára Dicsőszentmártonban özv. Marton Miksánét, a dicsőszentmártoni főrabbi özvegyét, dr. Marton Ernő, az „Új kelet“ főszerkesztőjének édesanyját. Glasner Akiba kolozsvári főrabbi, aki maga is nyolc nappal ezelőtt vesztette el édesanyját, megrendítő gyászbeszédet mondott. Egész Erdélyből jöttek küldöttségek, hogy megadják az utolsó tiszteletet a nagyasszonynak. Búcsúbeszédet mondottak: Duschinszky Mihály rákospalotai, Reich Mózes medgyesi, Stern Gerzson ludasi, Kohn Gerzson erdőszentgyörgyi és veje, dr. Krausz József dicsőszentmártoni főrabbi, ifj. Weisz Dávid hitközségi elnök és Jámber Ferenc, az „Új kelet“ szerkesztősége nevében.

Figyelem! MAGAS TÁTRA Figyelem!

Új gyermekpenzió a Magas Tátrában

Tátra-Lomnicról jelentik, hogy a közismert SCHREIBER-PENZIÓ üzemét egy modern, minden komforttal ellátott új villával bővítette ki, ezzel a hithű zsidóság régi óhaja teljesült, mert ezentúl üdülésre szoruló gyermekeiket szigorúan megbízható zsidó otthonban helyezhetik el. Az elő- és utószézonban felnőttek részére is minden igénynek megfelelően lett a villa berendezve.

Bővebb felvilágosítást ad és prospektust készséggel küld:

Dr. KALLA ERNŐ
orvos
Budapest, VI., Jókai-tér 10

SCHREIBER MÓR
gyermekek és felnőttek penziója Tátra-Lomnic

Kendi Antal

lakásberendező ipar
Simmelweis ucca 7
Külön javító és bőrfestő műhely

HALÁLOZÁS.

Súlyos veszteség érte a pápai Steiner és a soproni Breuer családokat özv. Steiner Zsigmondné szül. Löwenstein Ilka elhalálozásával. Leányainál a soproni Breuer családnál volt látogatóban, ahol 71 éves korában hirtelen elhunyt. Sopronban Posen főrabbi búcsúztatta megható szavakban, majd fia és vejei Pápára hozták, ahol nagy részvét mellett helyezték nyugalomra. A Steiner és Breuer családokon kívül egyetlen fitestvére Löwenstein Jakab, nővére Steiner Vilmosné és Korein Dezső gyászolják.

Gábor Salamonné szül. Grünbaum Berta életének 61., házasságának 40. évében e napokban Nagylakon elhunyt. Férjén kívül gyermekei és unokái gyászolják.

Drexler Samu, ismert temesvári kereskedő, nyolcvankét esztendőskorában meghalt Temesváron. Régi megbecsült tagja volt a bánági és temesvári kereskedelemnek. Az elhunytban többek között Drexler Gyula, a Zs. N. Sz. temesvári helyicsoportjának elnöke édesatyját gyászolja.

Heumann Vilmos kereskedő, Nove Mesto m/V-on, 44 éves korában elhunyt. Temetése általános részvét mellett ment végbe.

Salamon Géza gimnáziumi tanár Ipolyságon, 49 éves korában hirtelen elhunyt. A megboldogult az iskolaszék elnöke és a képviselőtestületnek köztiszteletben álló tagja volt. Temetésén dr. Friedler zólyomi főrabbi, dr. Holló József hitk. elnök, Horváth tanár és Klein VIII. o. t. búcsúztatták. A társadalom nevében dr. Sipos Leó párkányi közjegyző méltatta az elhunyt érdemeit.

Özv. Schlesinger Sámuelné szül. Zahler Jenny Kosicén december 6-án, 75 éves korában elhunyt. Halála általános részvétet keltett.

Dr. Neuwirth orvos, a kassai hitközség volt elnöke elhunyt. A megboldogult zsidó ügyek iránt nagy érdeklődést tanúsított. Dr. Gáti Mór fogorvos az elhunytban apósát gyászolja.

Dr. Singer József ügyvéd Liptószentmiklóson, december 27-én elhunyt. A jótékonyágáról ismert ügyvéd halála városszerte nagy részvétet keltett.

Frank Miksáné, a kiskunfélegyházi nőegylet elnöke asszonya elhunyt. Rendkívüli ügyszeretettel és odaadással irányította az egyesület tevékenységét. Nagy részvéttel kísérték utolsó útjára.

MÉRLEGKÉPES KÖNYVELŐ, perfekt festék- és fűszerkereskedő, aki az épületfa-szakmában is jártas, lehetőleg olyan alkalmazást keres, ahol szombatot tarthat. Megkereséseket a kiadóhivatal „Tönkrement kereskedő” jelígre továbbítja.

KOVÁCS ISTVÁN ZONGORAMŰVÉSZ nagy sikert aratott külföldi turnéján. Legutóbb Kopenhágában volt, ahol az egész sajtó a legmelegebben méltatta a kiváló fiatal zongoraművészt.

3 szó csupán

**SIRKŐ
LÖWY-nél
BUDÁN**

II., Fő-utca 79
Telefon 51-5-81

Külön nagy lerakat

ALKALMI VÉTELEK
a legolcsóbb áron II, Zárda-utca **3**
Margit-kr. sarok

Paplanlepedő . . 11.80
kifünő minőség kézi gomblyukkal

Simapárna 3.90
80x100

SZÉKELY JENŐ
cégnél, Petőfi Sándor-u. 9.

Első forrásból kaphat
ezüst tórafelszerelést, szédertálát, gyertyatartót,
menórát, arany, ezüst és
brilliáns ékszereket, órákat

HEIDEN LEÓ

é k s z e r é s z n é l

Saját üzem. Szombaton
zárva. Gyári áruk

BUDAPEST, KIRÁLY UCCA 21. TELEFON: 38-1-10

PAPLAN BIZALOM DOLGA

Sok ezer állandó vevőm bizonyítja, hogy nálam bizalommal és olcsón vásárolhat.

DORSCHOVITZ
paplangyár
BUDAPEST, VIII
PRÁTER-U. 53.
Alapítva 1910.

Klot doubl P 8-161
Műselyem brocat paplan fe-
hér kártolt vattával . . . P 20 ..
Műselyem brocat pehely pap-
lan Ia min. P 65 ..
60% selyem brocat, mindkét
oldalán legprimább hi-
giénikus pehellyel . . . P 85 ..
Damast matrac 3 részes prima
afrikkal P 24 ..

A kitünő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz
szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű
kivitelben * Elsőrendű fajborok

Budapest, VI., Révay ucca 4/B
Telefon 23-8-13

Sirkövek Budán, Margittánál

I., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: Aut. 57-2-59

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza

Patai József összegyűjtött munkái

jubiláris díszkiadás 7 kötetben, művészi illusztrációkkal

Ára egészvászonkötésben 32 P

(Bolti ára 40 P lesz)

Fizetendő a megrendelésnél 8 pengő. A többi 24 pengő 1935 februártól kezdődő 3 pengős havi részletekben fizethető.

A jubiléris bizottság kéri a Mult és Jövő olvasóit, küldjék be postafordultával levelezőlapon előjegyzésüket. Az előjegyzett példányokat a szerző sajátkezű aláírásával látja el.

Pollák Sarolta

kozmetikus

Andrássy-út 32. I. emelet. Telefon: 157-98

Szépségápolás

Villanyos szőrtelenítés. Szemölcsirtás. Quarz.

„Miracle“

hajeltávolító szétküldése utasítással. „Miracle“ szépségápolószerek. (Kérjen prospektust) 25 éves működés.

EZÜST

DISZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYÁR VII., KAZINCZY-UTCA 10

TELEFON: J. 435-28

REMÉNY



SZEPESKI

DR MOLNÁR ERNŐ

SZERKESZTŐSEG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, VII., AJTÓSI DÜRER-SOR 9
FÉLÉVI DÍJ 3 PENGŐ. * MUTATVÁNYSZÁM DÍJTALAN.

Teléses divatos parókáék

hullámos hajból

Piechnik és Mechtl

IV., Váci ucca 18

A Projectograph R.-T. a legnagyobb gondot fordítja arra, hogy a legjobb filmek, a legjobb vetítés, a legjobb hangleadás és a legelőzékenyebb bázismód révén, mozgószínházaink közönségét a legkiválóbban kiszolgálja

TIVOLI FILMSZINHÁZ

Nagymező-utca 8. szám

ODEON FILMSZINHÁZ

Rottenbiller-utca 37/B szám

ORIENT FILMSZINHÁZ

Izabella- és Aradi-utca sarok

1856
óta vezet a

Katzer

• *Megóvás* •

és
Bunda

Budapest,
VI., Ó-u.
Telefon

Olesón és jól vásárolhatunk

**KLEIN
ANTAL**

UJ ÁRUHÁZÁBAN

KIRÁLY-UTCA 49.

Geányi u. sarok. Szemben a Nagymező-utcával

Ami a szülőket legjobban érdekli

**Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát**

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

SIRKÓ

ALAPITVA: 1865-IK ÉVBEN

NEU BERTALAN

30 éves régi cég,
előkelő körök szabója

ÚJ ÜZLETHELYISÉGET NYITOTT

**BUDAPEST, V.,
gróf Tisza István-u. 16**
(Bálvány-utca sarok)

Rendkívül gazdag választék
a legfinomabb angol szövetekből

A mai gazdasági viszonyoknak megfelelő mérsékelt árak!



**Templomi
himzéseket**

készít művészi kivitelben, régi himzéseknek átdolgozását elvállalja olcsó árak mellett

HERZEMMA
ARANYHIMZŐ MŰTERME

Budapest IV.,
Kossuth Lajos-utca 3.
Telefon: Aut. 856-32

**KOLLER, MŰSZAKI IRODA
CSILLÁRGYÁR**

VILLAMOS- ÉS GÁZBERENDEZÉSEK,
FÉMÁRUGYÁRTÁS, VILLAMOS MO-
TOROK ÉS VENTILÁTOROK. VÉTEL,
ELADÁS ÉS CSERE. ÁTALAKÍTÁSOK

BUDAPEST, VIII., DOBÓZI-U. 15. TELEFON: 31-3-37

Márványdíszműtárgyak, kőfa-
ragó munka gyári előállítására

MAZZI LUIGI

Budapest, VII., Garay-utca 39
Telefon: 31-4-66